

ממצלי משנה – בטרות משנה.

פרק א' – תורה ודרכ ארץ.

אלו דברים שאין להם שיעור:

הפאה והבכורים והראיון וגמילות חסדים ותלמוד תורה.
אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא:
כיבוד אב ואם, וגמילות חסדים, והבאת שלום בין אדם לחבירו,
ותלמוד תורה כנגד כולם.

פרוש המשנה:

הכותרת הראשונה: אלו דברים שאין להם שיעור:

- המשנה מביאה מספר דברים שהתורה אומרת לנו לעשות או לתת, אבל לא אומרת כמה. אין להם "שיעור" = כמות.
1. פאה – כל אדם שיש לו שדה שהוא מגדל בה פרות או ירקות, צריך להשאיר בקצה של השדה חלק מהפרות או הירקות, בשביל העניים. המצווה היא להשאיר. לא כתוב כמה להשאיר.
 2. ביכורים – אדם המגדל את אחד משבעת המינים (חיטה, שעורה, ענבים ("גפן"), תאנה, רימון, זיתים או תמרים (ארץ זית שמן ודבש" דבש = דבש תמרים), צריך להביא לבית המקדש את הפרות הראשונים והיפים. עשו זאת בקבוצות שעלו ביחד, עם תזמורת וריקודים. כמה להביא? לא כתוב בתורה ("אין להם שיעור").
 3. ראיון – מצווה לעלות לרגל – לעלות לבית המקדש ברגלים – בחגים פסח, שבועות וסוכות. והביאו קורבן ראיה ("ראיון" מהמילה ראיה. כי בתורה נאמר "שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ה' אלוך"). יש מצווה לעלות לרגל בחגים. אבל לא כתוב כמה פעמים בשנה).
 4. גמילות חסדים – לעזור לכל מי שצריך עזרה. (לגמול חסד). לא כתוב כמה לעזור. אבל חשוב לעזור כמה שיותר.
 5. תלמוד תורה – מצווה לתלמוד תורה. לא כתוב כמה. אבל צריך להשתדל לתלמוד כמה שיותר.

כותרת שניה – החלק השני של המשנה:

אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא.

אלו מצוות שאדם עושה אותם (מקיים אותם), מקבל שכר, הקב"ה ייתן לו דבר טוב בעולם הזה שאנחנו חיים בו, וגם יקבל עוד שכר בעולם הבא.

1. כיבוד אב ואם, (לכבד את ההורים).

2. וגמילות חסדים, (לעזור למי שצריך עזרה)
3. והבאת שלום בין אדם לחבירו, (לעשות שלום בין אנשים שרבים).
4. ותלמוד תורה כנגד כולם. הכי חשוב ללמוד תורה, כי אם ידע תורה, ידע איך לעשות את כל הדברים הטובים לפי התורה.

הרמב"ם בפרוש המשנה לרמב"ם.

ישנם שתי קבוצות של מצוות:

- א. בין אדם למקום – מצוות שהם רק ביני לקב"ה, כמו שמירת שבת והנחת תפילין. מי שמקיים את המצוות האלו, הקב"ה רואה בזה שהאדם עושה צדקה – עושה דבר טוב לקשור רק לו ולקב"ה. לכן השכר לו הוא בעולם הבא, השכר הוא לנשמה שלו.
 - ב. בין אדם לחברו – מצוות הקשורות לקשר בין אנשים, כמו שאסור לגנוב, לרצוח או לשקר. לכן אם דאגתי להתנהג נכון כלפי אנשים אחרים, בהתנהגות היפה שלי, אני כבר מקבל פרס. אוהבים אותי, ואולי גם נותנים לי מתנות.
- כל מה שאני במצוות שקשורות ליחסים בין בני אדם – נחשבות לחלק ממצוות "גמילות חסדים". ולכן השכר הוא גם בעולם הזה, כי המעשה עושה לי טוב, כי נעים לחיות בצורת התנהגות כזאת, ויש שכר גם בעולם הבא.

רבנו עובדיה מברטנורא:

על מצוות גמילות חסדים:

- יש דברים שבהם לא כתוב כמה לתת או לעשות, ויש דברים בגמילות חסדים שכן יש כמות.
- א. כל המצוות של גמילות חסדים שקשורות לכסף, יש להם שיעור. יש סכום שצריך לתת למצווה. לדוגמה: לתת צדקה לעני – צריך לתת לפחות 1/10 ממה שהרוויח – לעניים, ולא יותר מ-20%.
 - ב. כל מצוות שלא קשורות לכסף, כמו שאסור לפגוע באדם אחר. בדברים כאלו אין סכום, לדוגמה: לא כתוב כמה לא לפגוע בשני.

שאלות:

1. אילו מצוות חוזרות במשנה בשני החלקים שלה?
 - א. _____
 - ב. _____
2. על איזו מצווה המשנה אומרת כי היא החשובה ביותר? ולמה היא הכי חשובה?

3. הרמב"ם כותב: "וימצא טובה בעולם הזה, בעבור שנהג מנהג הטוב בין בני אדם, כי כשינהג מנהג הזה, וינהגו אחרים כמנהגו - יקבל כמו כן שכר מהענין ההוא".
 - א. הסבר את דבריו. _____

ב. כתוב דוגמא שמוכיחה את דברי הרמב"ם שהוא צדק: _____

4. הברטנורא כותב "ותלמוד תורה – אין לה שיעור דכתיב "והגית בו יומם ולילה".

א. הסבר את דבריו: _____

ב. למה תלמוד תורה כל כך חשוב? _____

משנה מסכת קידושין פרק א משנה ז

כל מצות הבן על האב - אנשים חייבין ונשים פטורות.

וכל מצות האב על הבן - אחד אנשים ואחד נשים חייבין.

וכל מצות עשה שהזמן גרמה - אנשים חייבין ונשים פטורות.

וכל מצות עשה שלא הזמן גרמה - אחד אנשים ואחד נשים חייבין.

וכל מצות לא תעשה בין שהזמן גרמה בין שלא הזמן גרמה - אחד אנשים ואחד נשים חייבין.

חוץ מ: א. בל תשחית.

ב. ובל תקיף.

ג. ובל תטמא למתים

נושא המשנה: סוגי מצוות, והשאלה מי חייב לעשות אותם, בנים או בנות או כולם?

1. כל מצות הבן על האב - אנשים חייבין ונשים פטורות.

קבוצת המצוות: כל הדברים שיש מצווה לילדים לעזור להורים.

הדין: מי חייב? בנים ולא בנות.

הסיבה: (מהגמרא, לא כתוב במשנה): כי הבת, לאחר החתונה – צריכה

לשמוע בקול בעלה. ולכן אם הוא יהיה רשע, ולא יסכים לתת לה לעזור

להורים שלה, היא לא צריכה לעזור להם. אבל ברור שאם יכולה לעזור

להורים, צריכה לעזור.

2. וכל מצות האב על הבן - אחד אנשים ואחד נשים חייבין.

קבוצת המצוות: דברים שההורים צריכים לדאוג לילדם שלהם.

הדין: האבא והאמא חייבים לעשות אותם. הטיפול בילדים הוא

באחריות שני ההורים.

3. וכל מצות עשה שהזמן גרמה - אנשים חייבין ונשים פטורות.
קבוצת המצוות: מצוות עשה – מצווה שצריך לעשות בה משהו. כמו להניח תפילין או לתת צדקה, "שהזמן גרמה" – שהזמן הוא הגורם. זאת אומרת שצריך לעשות את המצווה דווקא בזמן מסוים (לדוגמה: מצוות עשה לשבת בסוכה, היא קשורה לזמן – לחג סוכות, ולא לכל השנה).
הדין: הבנים חייבים לעשות אותן. הבנות לא חייבות, אבל מותר להן לעשות את המצוות האלו.
הסיבה (לא כתובה במשנה): הנשים מטפלות בילדים, ולא תמיד הן יכולות לקיים את המצוות האלו, בגלל הילדים. אבל אם הן כן יכולות, ברור שכדאי שכן יעשו את המצוות האלו, אבל הן לא חייבות.
4. וכל מצות עשה שלא הזמן גרמה - אחד אנשים ואחד נשים חייבין.
קבוצת המצוות: מצוות עשה – שצריך לעשות משהו, אבל "לא הזמן גרמה" – לא צריך לעשות אותה דווקא בזמן מסוים, כמו לברך ברכת המזון.
הדין: כולם חייבים לעשות אותן (בנים ובנות).
5. וכל מצות לא תעשה בין שהזמן גרמה בין שלא הזמן גרמה - אחד אנשים ואחד נשים חייבין.
קבוצת המצוות: "מצוות לא תעשה" – מצווה שבה **אסור** לי לעשות משהו, כמו "לא תרצח". ולא משנה ("בין ש...") אם זה קשור לזמן מסוים ("זמן גרמה"), או לא קשור לזמן מסוים ("שלא הזמן גרמה").
הדין: כולם חייבים לא לעשות את הדברים האלו, בנים ובנות אותו הדבר.
יוצאים מן הכלל בקבוצה: ("חוץ מ...").
- א.** "בל תשחית" – שאסור לגלח את הזקן עם סכין גילוח. לבנים אסור, לבנות (שיש להן זקן) – מותר.
- ב.** "בל תקיף" – אסור לבנים לספר לגמרי את הפאות. לבנות מותר.
הסיבה: בתורה כתוב "ולא תשחית את פאת זקנד" ו"לא תקיף פאת ראשך". המילה "זקנד" כתובה לבנים. לכן האיסור הוא רק לבנים. וחכמים מסבירים כי כמו שהאיסור בזקן הוא רק לבנים, אז גם החלק השני "ולא תקיף פאת ראשך" היא רק לבנים. בלשון הגמרא "כל שישנו בזקנד, ישנו בבל תקיף".
- ג.** "בל תטמא למתים" – לבנים הכהנים אסור להיכנס לבית הקברות או לגעת במת. לבנות שלהם – מותר.

רמב"ם בפרושו למשנה:

"**מסורת**" - מצוות עשה שהזמן גרמה – נשים פטורות (לא חייבות) מלעשות אותן, וחלק חייבות. כמו הדלקת נרות שבת וחג. שיש להם זמן קבוע, ובכל זאת זו מצווה דווקא לבנות.

אם כן מאילו מצוות עשה שהזמן גרמה נשים פטורות? ומאילו לא?

עונה הרמב"ם: המסורת. כל מצווה שעברה מאם לבת שלה במשך כל הדורות שזו מצווה לבנות, בנות חייבות לעשות. ומצוות שבמסורת נשים פטורות – נשים לא חייבות.

שאלות:

5. המשנה כותבת את החובות שיש לאנשים מסוימים לאנשים אחרים.

ציין מי חייב למי לפי המשנה? _____

6. "השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה".

א. לגבי אלו מצוות מדבר משפט זה? _____

ב. למה לדעתך, מה שאסור לבנים במצוות האלו, אסור גם לבנות?

7. הגמרא כותבת (מתורגם לעברית) "ואלו הנשים, הועיל ואינן יכולות להשחית, הן אינן אסורות בהקפה".

א. לגבי אילו יוצאים מן הכלל – נאמר הסבר זה של הגמרא? (פרט 2 יוצאים מהכלל).

* _____

• _____

ב. כיצד מסבירה הגמרא את הקשר בין שני האיסורים האלו?

8. בפסוק נאמר "אמור אל הכהנים בני אהרון לנפש לא יטמא בעמיו".

הגמרא לומדת מהפסוק "בני אהרון, ולא בנות אהרון".

א. לגבי איזה יוצא מן הכלל במשנה למדה הגמרא את הדין הזה?

ב. מה לומדת הגמרא מפסוק זה? _____

משנה מסכת אבות פרק ב משנה ב

רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר:

יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת עון.

וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון.

וכל העמלים עם הצבור יהיו עמלים עמהם לשם שמים,

שזכות אבותם מסייעתן, וצדקתם עומדת לעד.

ואתם מעלה אני עליכם שכר הרבה כאילו עשיתם:

האומר: (מי שאמר את הדברים הכתובים במשנה): רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא.

נושא המשנה:

- א. הדבר הנכון בחיים: ללמוד תורה, וגם לעבוד.
- ב. מה עלול לקרות למי שרק לומד תורה, ולא עובד.

המאירי (שם של מפרש בשם המאירי):

מה זה "דרך ארץ"?

תשובה:

- א. פרנסה – עבודה שעובד שיהיה לו כסף לקנות מה שצריך לבית.
- ב. התנהגות יפה.

המשנה נותנת טעם – סיבה למה צריך את שני הדברים יחד "שיגיעת שניהם משכחת עוון" – כאשר עושים את שני הדברים (לימוד תורה ודרך ארץ), זה עוזר שלא נעשה חטא (עוון). איך?

- א. לפי ההסבר ש"דרך ארץ" – זה פרנסה: אדם שלומד תורה – לומד איך להתנהג, ולהרוויח בלי לשקר, בצורה יפה. לכן גם בעבודה שלו – הוא יהיה ישר וטוב. אבל אדם שרק לומד תורה, בבית לא יהיה כסף לאוכל ובגדים, ואז אשתו והילדים יבכו לו, והוא ילך ויגנוב, כדי להרוויח הרבה כסף בזמן קצר. ואז מה שווה כל הלימוד תורה שלו. לימוד התורה גרם לו לעשות חטא – לגנוב.
- ב. לפי ההסבר ש"דרך ארץ" זו התנהגות יפה: מי שלומד תורה, וגם מתנהג יפה, אדם כזה יכול להשפיע על אחרים שיתנהגו יפה כמהו, וילמדו תורה כמוהו. אבל אם רק לומד תורה, אבל לא מתנהג יפה לאחרים – הוא גורם לעוון – לחטא נורא, כי האנשים אומרים "תראו איזו תורה זו! תראו איך מתנהג מי שנראה צדיק, כי הוא רק לומד תורה! – וזה גורם לאנשים לשנוא את התורה, וזה דבר רע מאוד.

משנה מסכת אבות פרק ד משנה ה

רבי ישמעאל בנו אומר:

הלומד על מנת ללמד - מספיקין בידו ללמוד וללמד.

והלומד על מנת לעשות - מספיקין בידו ללמוד וללמד לשמור ולעשות.

רבי צדוק אומר:

אל תעשם עטרה להתגדל בהם ולא קרדום לחפור בהם.

וכך היה הלל אומר:

ודישתמש בתגא חלף, הא למדת כל הנהנה מדברי תורה נוטל חייו מן העולם:

נושא המשנה:

חשוב ללמוד תורה, כדי שנוכל להעביר אותה לילדים שלנו. לדורות הבאים.

לא צריך ללמוד רק בשביל שאני אדע.

חשוב ללמוד תורה, כדי שנדע איך לקיים מצוות.

הסבר המשנה:

האומר הראשון: רבי ישמעאל.

מביא שתי סיבות שבגללם אדם לומד תורה, ובכל אחד מהם מה הקב"ה עושה בשבילו.

	הסיבה	הקב"ה עוזר ללומד
1	לומד כדי ללמד אחרים	ללמוד בעצמו, וללמד אחרים
2	לומד כדי לעשות – לקיים מצוות	ללמוד בעצמו, ללמד אחרים, ולקיים מצוות.

האומר השני: רבי צדוק.

הנושא שעליו הוא מדבר: אסור לאדם הלומד תורה, להשתמש בתורה שלמד, כדי לקבל לעצמו דברים.

"אל תעשם עטרה להתגדל בהם" – אל תלמד תורה, כדי להיות רב, כדי שיכבדו אותך, בזכות הידע שלך בתורה.

"ולא קרדום לחפור בהם" – אל תלמד תורה כדי שתוכל להשתמש בידע שלך לצאת נגד חכמים.

" וכך היה הלל אומר:

ודישתמש בתגא חלף, הא למדת כל הנהנה מדברי תורה נוטל חייו מן העולם".

רבי צדוק מביא את דברי הלל שנאמרו בארמית. ופרושם: מי שמשתמש בתורה כדי לקבל כבוד – בסוף התורה שלו תחלוף, לא תשאר.

מדברי הלל, לומד רבי צדוק: "הא למדת... מכאן אתה לומד, שכל מי שנהנה מדברי תורה שלמד, החיים שלו חולפים סתם כך. ובסופו של דבר הוא לא יהיה אדם מכובד.

הלכות הנלמדות מהמשנה:

הרמב"ם.

מי שלומד תורה, ולא עובד כדי להתפרנס, ואומר שזה לא נורא, ותמיד יבקש צדקה, ומזה יחיה – הוא עושה דבר נורא.

הוא מחלל את השם – גורם לאנשים לשנוא את הדתיים, ולכן הם שונאים את התורה ואת הקב"ה הם אומרים "אם ככה מתנהגים הדתיים, אז התורה לא שווה כלום".

וזה גורם שאור התורה – היפה בתורה – אנשים לא רואים אותו. כי הם שונאים את הדתיים.

מאור הדת – אנשים לא רוצים בגללו להיות דתיים.

וגורם לעצמו דבר רע, והוא לא יזכה לדברים טובים בעולם הבא.

סופו של אדם כזה שהוא יהיה גנב (או ירמה אנשים) כדי שיהיה לו כסף לאוכל ולשאר הדברים שאדם צריך.

שאלות הבנה והרחבה:

1. במשנה מופיעים שני תנאים המביאים בה את הדברים שלהם. כתוב את שמותיהם.

2. מה שם התנא הנוסף המופיע במשנה? מי מזכיר אותו, ולמה הוא מזכיר אותו?

3. התנא קמא – החכם הראשון הכתוב במשנה, מביא שתי סיבות טובות למה ללמוד תורה. כתוב מה הסיבה היותר טובה בין שניהם. נמק!

4. התנא השני המוזכר במשנה מדבר על לימוד תורה לא למטרות טובות. לאלו סיבות לומד אדם זה? _____

5. כיצד מתייחס הרמב"ם למי שלומד תורה ולא עובד? _____

6. כיצד אתה מרגיש כאשר אתה פוגש רב המתנהג יפה במיוחד, כלפי התורה? _____

משנה מסכת אבות פרק ד משנה ו

רבי יוסי אומר:

כל המכבד את התורה - גופו מכובד על הבריות.

וכל המחלל את התורה - גופו מחולל על הבריות.

האומר: (התנא האומר את המשנה): רבי יוסי.

הסבר המשנה לפי המאירי

נושא המשנה:

הקשר בין לימוד תורה, ההתנהגות של הלומד, ויחס האנשים אליו.

רבי יוסי אומר את אותו הדבר, פעם בצד הטוב, ופעם ברע.

בטוב: לומד תורה + מתנהג יפה = האנשים מעריכים אותו, בזכות זה אוהבים את התורה, ואז מאמינים בקב"ה.

ברע: לומד תורה + מתנהג לא יפה = האנשים שונאים אותו, בגלל זה הם שונאים את התורה, ובגלל זה הם לא מאמינים בקב"ה.

שאלות:

1. כיצד מסביר המאירי את הקשר בין הלומד תורה (הרב) לבין השאלה האם

נאמין או לא נאמין בקב"ה? _____

2. האם לדעתך זה צודק שאנחנו קובעים את דעתנו על התורה, לפי התנהגות של אדם הלומד תורה, ולא לפי מה שכתוב בה? _____

משנה מסכת אבות פרק ו משנה ג

הלומד מחבירו פרק אחד או הלכה אחת או פסוק אחד או דבור אחד אפילו אות אחת צריך לנהוג בו כבוד.

שכן מצינו בדוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד וקראו רבו אלופו ומיודעו שנאמר +תהלים נ"ה י"ד+ ואתה אנוש כערכי אלופי ומיודעי.

והלא דברים קל וחומר ומה דוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד קראו רבו אלופו ומיודעו הלומד מחבירו פרק אחד או הלכה אחת או פסוק אחד או דבור אחד אפילו אות אחת על אחת כמה וכמה שצריך לנהוג בו כבוד.

ואין כבוד אלא תורה שנאמר "כבוד חכמים ינחלו" "ותמימים ינחלו טוב".

+ ואין טוב אלא תורה שנאמר "כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו".

אומר המשנה : לא כתוב.

נושא המשנה :

הכבוד שצריך לתת לכל אחד שלימד אותי תורה, ואפילו לימד אותי רק אות אחת אני כבר חייב לכבד אותו.

צורת הלימוד :

לומדים מדוד המלך שלמד מאחיתופל רק שני דברים, ודוד קורא לו "אלופי מיודעי".

בסיפא (בסוף) של המשנה :

הוכחה מהפסוקים שכבוד וטוב קשורים לתורה.

צורת לימוד :

מהפסוקים. המילה כבוד והמילה טוב מתקשרים לתורה.

מושג מרכזי שמוזכר במשנה :

"קל וחומר" = צורת קבלת מסקנות האומרת שאם במקרה קל, אני אומר שצריך לעשות כך וכך, אז במקרה רציני יותר, בטח צריך לעשות לפחות כך וכך. לדוגמא מהמשנה:

אם אחיתופל לימד את דוד רק שני דברים, וכבר דוד נותן לו כבוד גדול, אז בטח שמי שמלמד אותי תורה – אני חייב לתת לו כבוד גדול.

פירוש הרב נפתלי הירץ.

השאלה: למה רבי יהודה הנשיא, כאשר הוא סידר את המשנה, הוא סידר את המשניות בסדר הזה?

תשובה: אחרי שבמשניות האחרונות דיברנו כמה חשוב ללמוד תורה, ולהתנהג יפה, עכשיו מלמדים אותנו שאנחנו צריכים לכבד את מי שמלמד אותנו תורה. (למרות שלפי המשניות הקודמות, מי שמלמד אותנו את התורה, אסור לו לבקש כבוד).

החידוש במשנה: גם אם רב שיודע הרבה תורה, שמע דבר חדש בשבילו בתורה, מאדם פשוט, הרב חייב לכבד את האדם הפשוט, ובזה הוא מראה כי מה שחשוב לו זה הלימוד תורה, ולא הכבוד. (כי הוא מוכן לכבד גם אדם פשוט רק בזכות המעט תורה שלמד ממנו).

שאלה:

כיצד צריך להתנהג לאדם שלימד אותי קצת תורה, וברור לי שאני יודע הרבה יותר ממנו, וגם לימדתי אתו הרבה?

משנה מסכת אבות פרק ו משנה ד.

כך היא דרכה של תורה:

פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל. כן – "אשריך וטוב לך" – אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא.

אל תבקש גדולה לעצמך,

ואל תתאוה לשלחנם של מלכים ששולחנך גדול משולחנם וכתרך גדול מכתרם
ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך :

האומר : לא כתוב את שם האומר.

נושא המשנה :

חייבים ללמוד תורה בכל מקרה, גם אם לא חסר לי כלום, וגם אם כן חסרים לי דברים. אני אוכל רק לחם יבש עם מים, אני צריך להמשיך ללמוד תורה, כי היא כל כך חשובה.

הרב צבי יהודה קוק (הרצי"ה).

התורה לא אומרת שחשוב לסבול, ולאכול רק לחם ולשתות מים. אבל מי שזה מה שיש לו, עלול להרגיש מאוד רע ועצוב.

אם אותו האדם ירגיש שמה שחשוב באמת זה לימוד התורה והקשר עם הקב"ה, הרי אם הוא רוצה, הוא יוכל ללמוד ולהאמין. הוא ירגיש טוב בלימוד ובאמונה בקב"ה, ולא ייבהל וירגיש רע בגלל המצב הכלכלי הקשה שלו.

מי שחושב על כך, מבין שבאמת זה לא קשה לקיים את כל המצוות מבחינה טכנית. הבעיה היא פסיכולוגית, היצר הרע מנצל את הדברים שבהם אני חלש נפשית, ואמר לי שקשה לקיים מצוות. אם אני חזק ומרגיש את הקשר לקב"ה, אני מבין מה באמת חשוב בחיים, בשביל מה אני חי, (וזה לא בשביל לאכול בעוד מסעדה או כדי לראות עוד סרט...), אז האמונה בקב"ה שאני מקבל מלימוד התורה, עוזרת לי להרגיש טוב יותר, ולשמוח במה שיש לי.

פעמים, דווקא מתוך הקושי בחיים, רואים איך הקב"ה כן עוזר להמשיך. והאמונה מתחזקת.

משנה מסכת אבות פרק ו' – א' – ה'

משנה מסכת אבות פרק ו'

משנה ה'

גדולה תורה יותר מן הכהונה ומן המלכות שהמלכות נקנית בשלשים מעלות והכהונה בעשרים וארבע והתורה נקנית בארבעים ושמונה דברים בתלמוד בשמיעת האוזן בעריכת שפתים בבינת הלב בשכלות הלב באימה ביראה בענוה בשמחה בשמוש חכמים בדקדוק חברים ובפלפול התלמידים בישוב במקרא במשנה במיעוט שינה במיעוט שיחה במיעוט תענוג במיעוט שחוק במיעוט דרך ארץ בארץ אפים בלב טוב באמונת חכמים ובקבלת היסורין:

משנה ו'

המכיר את מקומו, והשמח בחלקו, והעושה סייג לדבריו, ואינו מחזיק טובה לעצמו, אהוב, אוהב את המקום, אוהב את הבריות, אוהב את הצדקות, אוהב את התוכחות, אוהב את המישרים, מתרחק מן הכבוד, ולא מגיס לבו בתלמודו. ואינו שמח בהוראה. נושא בעול עם חברו. מכריעו לכף זכות. מעמידו על האמת. מעמידו על השלום, מתישב לבו בתלמודו, שואל ומשיב, שומע ומוסיף, הלומד על מנת ללמד, והלומד על מנת לעשות, המחכים את רבו, והמכוין את שמועתו, והאומר דבר בשם אומרו. הא למדת שכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם שנאמר +אסתר ב'+ ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי:

האומר: לא מוזכר מי אמר את המשניות האלו.

נושא המשניות:

המידות, הדברים שאדם שרוצה ללמוד תורה ברצינות, ולהתקרב לקב"ה באמת, צריך את כל הדברים האלו.

לא נעבור על כל ה-48 דברים שצריך לעשות, כדי להצליח להתקרב לקב"ה (ועל כך כתב הרמח"ל ספר שלם הנקרא "מסילת ישרים"). נביא רק מספר דברים:

בלימוד – אדם חייב ללמוד, אבל צריך לדעת כי חשוב ללמוד מאדם שיודע, ולא ללמוד רק לבד.

שמיעת אוזן – להיות מרוכז, ולהקשיב טוב, כדי להבין נכון, לעומק בצורה מלאה.

במיעוט דרך ארץ – בחיים צריכים לטפל בכל מה שקשור לחיים (לעשות קניות, לשמור על החוק, לדאוג לפרנסה ועוד ועוד. חשוב להמשיך לעשות את כל מה שצריך כדי לחיות כמו בן אדם. אבל תמיד לזכור שזה מה שצריך לעשות, אבל מה שחשוב באמת לנפש – זה לימוד התורה ולהתקרב לקב"ה.

(כפי שאמר לי חבר טוב "אני עובד כל יום כעשר שעות, אבל מה שחשוב לי, זה השיעור בתורה של שעה בלילה. אני עובד, כי צריך. אני לומד – כי אני רוצה, צריך לנשמה).

השמח בחלקו – אדם השמח במה שיש לו. אומר שזה מה שהקב"ה נתן, וזה מספיק, ועל זה אני צריך להגיד תודה לקב"ה.

צריך לשמוח לא רק ברכוש שיש לו, אלא גם להודות על יכולת הלימוד שלו, גם אם הוא יודע שרבים מסוגלים ללמוד הרבה יותר טוב ממנו. העיקר לנצל את היכולות שלי במקסימום. צריך להגיד לעצמי – זה מה שהקב"ה נתן לי, זה מה שטוב, ובזה אעשה את הכי טוב שאני יכול.

15. אלוהי – אמת ויושר

היושר: ספר החינוך.

התורה מלמדת אותנו שזה לא בסדר לקחת דברים שלא שייכים לי, אלא כל אחד צריך לזכות במה שהוא הצליח להרוויח ביושר, בלי לפגוע באחרים.

33קה וחסד:

משנה מסכת פאה פרק ח משנה ז

לן פוחתין לעני העובר ממקום למקום מכר בפונדיון (שזה) מארבע סאין בסלע.

לן - נותנין לו פרנסת לינה.

שבת - נותנין לו מזון שלש סעודות.

מי שיש לו מזון שתי סעודות - לא יטול מן התמחוי.

מזון ארבע עשרה סעודות - לא יטול מן הקופה .

והקופה נגבית בשנים ומתחלקת בשלשה :

נושא המשנה:

כמה צדקה צריך לתת לעני? הכמות משתנית לפי המטרה. יש הבדל אם צריך כסף רק אוכל. או אם הוא צריך מקום לישון ארוחת ערב וארוחת בוקר. או צריך אוכל לשבת.

מדובר כאן על כסף שחילקו לעניים מכסף שאספו מכל הציבור, שמרו אותו אצל "גבאי הצדקה" – האנשים שסמכו עליהם שהם ישרים, הם אספו א הכסף לצדקה, וחילקו אותו לעניים.

כמה גבאי צדקה צריכים ללכת כדי לאסוף את הצדקה, וכמה צריכים לחלק אותה לעניים?

נסו להשלים את הטבלה, לפי המשנה:

	למה צריך את הכסף?	הכמות שיקבל
1	המינימום שנותנים.	
2	כדי שיוכל לישון במקום	
3	כסף לשבת	

קופה ותמחוי.

המשנה מביאה שתי קופות צדקה שונות. "קופה" ו"תמחוי".

הכסף של ה"תמחוי" חילקו ממנו כסף כל יום, ונתנו כסף לאוכל לשתי ארוחות, (לאותו יום) ..

הכסף של "קופה" – חילקו ממנה כסף רק פעם בשבוע, ונתנו כסף לאוכל לכל השבוע. בכל יום שתי ארוחות.

המשנה קובעת מה זה נקרא "עני" שיכול לקבל מהתמחוי, ומי יקבל רק מהקופה, ומי לא יכול לקבל גם מהקופה.

	יש לעני כמות אוכל	ילך לקבל	הסיבה
1	ארוחה אחת	מהתמחוי	דואגים לו שיהיה לו אוכל לאותו יום. וצריך עוד ארוחה
2	שתי סעודות - ארוחות	מהקופה	דואגים לאוכל לכל השבוע. ויש לו אוכל רק לאותו היום.
3	14 סעודות	לא יכול לקבל גם לא מהקופה.	יש לו אוכל לכל השבוע, ולא מגיע לו אוכל השבוע.

איסוף הצדקה מהציבור, וחלוקת הכסף לעניים.

המשנה קובעת כמה גבאי צדקה (אנשים האחראים לאסוף כסף לצדקה, ולחלק אותו לעניים) צריכים ללכת יחד כדי לאסוף את הכסף, וכמה צריכים להיות כאשר הם מחלקים:

בזמן שאוספים, צריכים ללכת יחד 3 גבאי צדקה.

לתת כסף לעני – צריך ששני גבאי צדקה יתנו יחד.

שאלות:

1. לפי המשנה, כמה ארוחות ביום היה מקובל לאכול באותה תקופה? ____.

2. המשנה מזכירה חלוקת מזון בשתי צורות (לכמה זמן מיועד האוכל). מהן?

_____ מיועד ל _____.

_____ מיועד ל _____.

3. למה לדעתך לא מספיק שאדם אחד יאסוף את הכסף לצדקה ויחלק אותו?

רמב"ם על התמחוי והקופה:

מה לוקחים?	ממי לוקחים?	מתי מחלקים?	
תמחוי	מכל אחד שמוכן לתת.	כל ערב, ארוחות ליום אחד.	
קופה	מי שיש לו כסף. ראשי הציבור מחליטים כמה כל אחד צריך לתת.	פעם בשבוע, לפני שבת, שיהיה לעני כסף לאוכל לכל השבוע.	

הרמב"ם פוסק: לא חייבים שבכל יישוב יהיה תמחוי.

כן חייבים שבכל יישוב תהיה קופה.

שאלות הרחבה (לא חלק מהבגרות):

מה יש היום יותר בארץ "תמחוי" או "קופה"? _____

מי לדעתך מחליף כיום את "הקופה"? _____

משנה מסכת פאה פרק ח משנה ח – מי נקרא אדם עני? (עמוד 19).

מי שיש לו מאתים זוז - לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני.

היו לו מאתים חסר דינר - אפילו אלף נותנין לו כאחת הרי זה יטול.

היו ממושכנים לבעל חובו או לכתובת אשתו - הרי זה יטול.

(כי) אין מחייבין אותו למכור את ביתו ואת כלי תשמישו:

המשנה אומרת כי מי שיש לו סכום כסף של 200 זוז (זוז – זה השם של מטבע הכסף שהשתמשו בה באותה תקופה), לא נקרא אדם עני.

הסיבה : (הרב שמעון משאנץ) סכום הכסף הזה הספיק לאדם פשוט לאוכל לשנה שלמה. ומי שיש לו מספיק כסף לאוכל לשנה שלמה – לא נקרא עני, ולכן לא מגיע לו מתנות שנותנים לעניים.

מי שאין לו סכום של 200 זוז, ואפילו חסר לו רק קצת כסף כדי להגיע לסכום של 200 זוז, הוא כן נקרא עני, ולכן מותר לו לקחת מתנות עניים.

מי שמגיע לו כסף כי הוא נקרא עני, יכול לקבל הרבה כסף מהרבה אנשים, ולא צריך להגיד "כבר יש לי 200 זוז, ולכן אני כבר לא נקרא עני, ואסור לי לקחת". אלא מותר לו לקחת הרבה כסף, אם הרבה אנשים באים ונותנים לו יחד הרבה כסף.

מי שיש לו יותר מ-200 זוז, אבל הוא חייב כסף לאנשים אחרים, ואם ייתן את הכסף שהוא חייב, כבר לא יישאר לו 200 זוז, מותר לו לקחת מתנות עניים. המשנה מביאה שתי דוגמאות לאדם החייב כסף, ולכן אין לו 200 זוז :

חייב כסף לאדם אחר.

הוא התגרש, וצריך לתת כסף לגרושתו.

מי שאין לו 200 זוז, אבל אם ימכור את הבית שלו, או דברים שלו – כן יהיה לו 200 זוז, לא צריך למכור דברים שלו, אלא יכול לקחת צדקה.

פסיקת ההלכה כיום לפי הטור :

כנראה שמשנה זו נכתבה בתקופה שלא היה מקובל לאסוף כסף לצדקה על ידי תמחוי וקופה. לכן העניים חיו מ"מתנות עניים" שהשאירו להם כל מי שהיה לו שדה.

אבל בימנו, ובכל תקופה צריך לתת לעני לפי מה שהוא צריך באותה תקופה. אם כיום 200 זוז לא מספיקים לשנה, צריך לתת לו יותר, כדי שתהיה לו יכולת לחיות בצורה נורמלית.

משנה מסכת פאה פרק ח משנה ט

חלק א' – מי שלוקח צדקה.

מי שיש לו חמשים זוז והוא נושא ונותן בהם הרי זה לא יטול.

וכל מי שאינו צריך ליטול ונוטל - אינו נפטר מן העולם עד שיצטרך לבריות.

וכל מי שצריך ליטול ואינו נוטל - אינו מת מן הזקנה עד שיפרנס אחרים משלו.

ועליו הכתוב אומר (ירמיהו יז) ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו.

חלק ב' של המשנה – שקרנים.

וכן דיין שדן דין אמת לאמתו.

וכל מי שאינו לא חגר ולא סומא ולא פסח ועושה עצמו כאחד מהם :

אינו מת מן הזקנה עד שיהיה כאחד מהם שנא' (דברים טז) צדק צדק תרדוף.

וכל דיין שלוקח שוחד ומטה את הדין אינו מת מן הזקנה עד שענינו כהות שנאמר

:(שמות כג) ושוחד לא תקח כי השוחד יעור פקחים וגו'

חלק א' של המשנה : "מי שיש לו חמשים זוז והוא נושא ונותן בהם - הרי זה לא

יטול".

עד עכשיו, למדנו כי לאדם שאין מספיק כסף לתקופה מסוימת, יוכל לקבל את מה שהוא צריך לאותו הזמן (תמחוי ליום אחד, קופה לשבוע, ומאתיים זוז – לשנה).

המשנה הזאת, מדברת על מצב שבו לאדם אין הרבה כסף, אבל יש לו קצת כסף שאתו הוא יכול למשל לקנות דברים, ולמכור אותם ביותר כסף, וכך להרוויח (כמו לפתוח חנות, או לבנות מפעל קטן). כרגע אין לו כסף, אבל אם יעשה משהו עם הקצת כסף שכן יש לו, יוכל לא להיות עני. אדם כזה – אסור לו לקחת כסף מהצדקה, הוא צריך להשתדל להרוויח כסף, ולא לקחת כסף מהצדקה.

איך צריך להתייחס לאדם עני שלא מוכן לקבל כסף מהצדקה? ולאדם שהוא לא עני, שכן לוקח כסף מהצדקה?

"וכל מי שאינו צריך ליטול ונוטל - אינו נפטר מן העולם עד שיצטרך לבריות".

מי שלא צריך לקחת כסף מהצדקה, הוא כן לוקח – בסוף הוא יהיה עני, ובאמת יצטרך לקחת כסף מהצדקה.

"וכל מי שצריך ליטול ואינו נוטל - אינו מת מן הזקנה עד שיפרנס אחרים משלו. ועליו הכתוב אומר (ירמיהו יז) "ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו". המשנה מבטיחה כי אדם עני, שמותר לו לקחת כסף מהצדקה, והוא בוחר לסבול, ולא לקחת, בסוף יהיה לו מספיק כסף לעצמו, וגם לתת צדקה לעניים.

שאלה:

האם לדעתך המשנה מעודדת אנשים לקחת כסף מהצדקה במקרה שהם צריכים, או לא? הוכח את דברך מתוך המשנה.

חלק ב' של המשנה – שקרנים ועונשם:

וכן דיין שדן דין אמת לאמתו.

וכל מי שאינו לא חגר ולא סומא ולא פסח ועושה עצמו כאחד מהם אינו מת מן הזקנה עד שיהיה כאחד מהם שנא' (דברים טז) "צדק צדק תרדוף".

וכל דיין שלוקח שוחד ומטה את הדין - אינו מת מן הזקנה עד שעניו כהות שנאמר (שמות כג) "ושוחד לא תקח כי השוחד יעור פקחים" וגו':

המשנה מביאה שעלולים לשקר, ומה יקרה להם אם ישקרו:

המשנה מזהירה את הדיין – השופט – שישפוט לפי האמת. גם אם הוא מפחד לשפוט לפי האמת, כי הנאשם הוא אדם מסוכן, והשופט מפחד ממנו, השופט חייב לשפוט לפי האמת. ואם עשה זאת, הקב"ה ישמור עליו, לפי הפסוק "ברוך הגבר אשר יבטח בה'".

מי שעושה את עצמו: חגר – צולע על רגל אחת, או פסח – צולע בשתי הרגליים, או סומא – עיוור, כדי שירחמו עליו, ויתנו לו צדקה – בגלל ששיקר, המשנה אומרת שבסוף הוא באמת יהיה עם בעיה כזאת בגוף.

דיין שלוקח שוחד, נותנים לו משהו, כדי שיגיד שאני צודק, הוא שקרן, והעונש שלו – שהוא לא יראה טוב ("עניו כהות").

הרב אברהם יצחק הכהן קוק (הראי"ה) – מטרת הצדקה.

חכמים מנסים לעודד את האדם לנסות לעבוד ולהרוויח כסף, ולחיות ממה שהרוויח. רק מי שלא מצליח, יוכל לאכול מהצדקה.

חכמים נתנו לעני 200 זוז (סכום גדול באותה תקופה) – כדי שהוא ינסה לחשוב כיצד יוכל לנצל את הכסף שקיבל, כדי לפתוח עסק, ולהרוויח, ואז לא יצטרך כסף מהצדקה. זו גם הסיבה שבגללה לא מחכים שלא יהיה לו בכלל כסף, כי אז ייעזר בכסף כדי לקנות קצת אוכל ובגדים, הכסף יגמר – ויבוא לבקש עוד כסף מהצדקה. וכך יישאר עני שצריך כל הזמן צדקה.

המטרה שלנו שיקבל כסף שבעזרתו יוכל להתחיל להרוויח כסף, ולא יצטרך צדקה.

איזות טובות – צמח 21.

משנה מסכת אבות פרק ה משנה י

ארבע מדות באדם:

האומר שלי שלי ושלך שלך - זו מדה בינונית.

ויש אומרים זו מדת סדום.

שלי שלך ושלך שלי - עם הארץ.

שלי שלך ושלך שלך - חסיד.

שלי שלי ושלך שלי - רשע:

הכוונת: ארבע מידות באדם. – ישנם ארבעה סוגי בני אדם, בנושא של חלוקת הרכוש. יש כאלו שאומרים מה שייך לי – אני לא נותן לאף אחד, ולא מבקש שיתנו לי. או אדם שמוכן לתת הרבה ממה שיש לו לאחרים, ולא רוצה לקבל שום דבר מאחרים, וכדומה. המשנה אומרת על סוג, איזה אדם זה?

מלא את הטבלה הבאה לפי המשנה :

לפי המשנה הוא	שלך שיידך	אומר : שלי שיידך	
		לי	1
			2
			3
			4

"שלי – שלי, ושלך - שלך – הרי זו מידת סדום".

למה? מה רע שכל אחד שומר את מה שהרוויח לעצמו, בלי לפגוע בשני?

תשובות:

ברטנורא – הכוונה שאומר "לא רוצה לתת משלי, והלוואי שלא יתנו לי (כדי שלא אצטרך לתת לו חזרה בפעם אחרת...), זה כמו אנשי סדום, שהיה חשוב להם לא לתת כלום לאף אחד! גם אם הם לא מפסידים מזה שנתנו. (לדוגמה : נסעתי ברכב, ואדם רוצה טרמפ לדוגמה :

מקום שאליו אני נוסע, ואני אומר שלא אקח אותו, כי אני לא רוצה לעשות טובה לאנשים – זה כמו אנשי סדום).

רבנו יונה – מדובר על אדם קמצן, שלא רוצה לעזור לאף לא אחד. אדם כזה הוא כמו אנשי סדום. הקמצנות – היא דבר רע.

עקדת יצחק – אנשי סדום לא היו סתם קמצנים. הם נתנו עונשים למי שעזר... גם המשנה שלנו מדברת על אנשים שחושבים שלעזור זה נורא.

שאלות:

1. מה אתה חושב על החסיד? למה?

2. באיזו מידה ישנן שתי דעות על האנשים האלו?

3. מהן שתי הדעות? דעה א': הם _____

דעה ב': הם כמו _____

4. האם לדעתך, לפי הסבר "עקדת יצחק" (הסבר 3), יש מחלוקת בין שתי הדעות, או אולי כל אחד מדבר על אדם שונה? נמק!

משנה מסכת אבות פרק ה משנה יא – מידת הכעס.

ארבע מדות בדעות:

נוח לכעוס ונוח לרצות - יצא שכרו בהפסדו.

קשה לכעוס וקשה לרצות - יצא הפסדו בשכרו.

קשה לכעוס ונוח לרצות – חסיד.

נוח לכעוס וקשה לרצות - רשע:

כותרת המשנה: "ארבע מדות בדעות".

המשנה מדברת על אנשים שהרגיזו אותם, ולכן הם כועסים...

"קשה לכעוס" = אדם שלא מתעצבן בקלות.

"נוח לכעוס" = אדם שמתעצבן בקלות.

"נוח לרצות" = אדם שנרגע וסולח במהירות.

"קשה לרצות" = אדם שקשה לא להירגע ולסלוח.

הסבר המשנה על פי פרוש קהתי:

נוח לכעוס ונוח לרצות - יצא שכרו בהפסדו = אדם שמתרגז במהירות, וגם נרגע בקלות, מה שטוב בו – שהוא נרגע בקלות, לא שווה, בגלל ההפסד שלו – שהוא גדול. כי אנשים לא אוהבים כאלו שמתרגזים כל הזמן.

קשה לכעוס וקשה לרצות - יצא הפסדו בשכרו = אם הוא לא מתעצבן בקלות, אבל אם הרגיזו אותו – קשה לו להירגע. הרע שבו – שקשה לו לסלוח, הוא לא נורא, בתוך הטוב – שהוא לא מתעצבן הרבה.

קשה לכעוס ונוח לרצות – חסיד = אדם שלו מתרגז בקלות, וגם אם עיצבנו אותו, הוא נרגע בקלות – הוא חסיד, הוא אדם שמסוגל לשלוט בעצמו – ויודע לוותר. נוח לכעוס וקשה לרצות – רשע – מתעצבן בקלות, ונרגע בקושי. הוא רשע.

הרמב"ם על הכעס.

בדרך כלל – טוב לא להגזים לשום כיוון. לתת לאחרים, אבל לשמור לעצמי את מה שאני צריך. לאכול, אבל לא להגזים....

על הכעס כותב הרמב"ם שצריך להשתדל בכלל לא לכעוס. גם אם צריך לכעוס על מישהו, כמו על הבן או התלמיד שמפריע – צריך לצעוק או לכעוס, אבל שזו תהיה הצגה, שיעשה כאילו הוא כועס, אבל להשתדל לא לכעוס באמת.

אפשר להתרגל, וכמעט לא לכעוס. זו המטרה שעליה כל אחד צריך לעבוד.

איך? "ינהיג עצמו שלא ירגיש אפילו לדברים המכעיסים" – יתרגל לא לקחת ללב...

ארבע מדות בנותני צדקה :

משנה מסכת אבות פרק ה משנה יג.

ארבע מדות בנותני צדקה :

הרוצה שיתן ולא יתנו אחרים - עינו רעה בשל אחרים.

יתנו אחרים והוא לא יתן - עינו רעה בשלו.

יתן ויתנו אחרים – חסיד.

לא יתן ולא יתנו אחרים - רשע:

פרוש הרב קהתי.

יש 4 סוגי אנשים בנושא הצדקה. יש אנשים שרוצים שהם יתנו צדקה, ואחרים לא. או להפך – רוצה שכולם יתנו צדקה חוץ ממנו...

המשנה נותנת ציון לכל אחת מהקבוצות :

רוצה לתת צדקה, ושאחרים לא יתנו – זה סימן שהוא רוצה לפגוע באחרים. למה זה נקרא לפגוע?

כי רוצה שכולם יגידו שהוא צדיק.

כי רוצה שלאחרים יצא שם רע של קמצנים ורעים.

"אחרים" הכוונה לעניים. הוא רוצה לתת לבד לעניים, כדי שלא יהיה להם יותר מידי....

לכן המשנה אומרת על אדם כזה ש"עינו רעה בשל אחרים" – הוא רוצה שלאחרים לא יהיה טוב, או שלו יהיה יותר טוב מאחרים.

רוצה שכולם יתנו צדקה, והוא לא יצטרך לתת. אדם כזה קמצן "עינו רעה בשל עצמו" קשה לו לתת משל עצמו לאחרים.

רוצה לתת צדקה, ושגם אחרים ייתנו צדקה – הוא חסיד. הוא האדם האידיאלי.

לא רוצה לתת צדקה, ולא רוצה שגם אחרים ייתנו צדקה – רשע, כי הוא גורם שלעניים לא יהיה כסף מהצדקה.

המהר"ל – למה הוא חסיד?

המהר"ל שואל למה אדם שנותן צדקה, וגם שמח שאחרים נותנים צדקה הוא חסיד? הרי הוא בסך הכל עשה מה שהוא צריך לעשות. קיים מצוות צדקה?

תשובה:

מדובר על אדם הנותן צדקה, והוא בסך הכל קיים מצוות צדקה.

אבל אותו אדם פונה לאנשים רבים, ומנסה לשכנע אותם לתת הרבה צדקה. ולכן הוא חסיד. הוא לא אומר "אני נתתי, אני בסדר. מה זו הבעיה שלי אם אחרים יתנו צדקה, ויהיה מספיק כסף לעניים או לא!" אלא אומר – אדבר עם מי שאוכל, לשכנע שייתן כסף לעניים, וכך יהיה לעניים מספיק כסף" על הרצון הזה, והשיחות עם אחרים, קוראים לו חסיד.

שאלות:

1. מהי הכותרת של המשנה? "_____".

2. ציין שתי סיבות למה אדם לא ירצה שאחרים יתנו צדקה, ושרק הוא ייתן:

3. מי לדעתך יותר גרוע, מי שרוצה לתת לבד, או מי שרוצה שכולם יתנו, והוא לא ייתן? נמק!

איסור אונאה

משנה מסכת בבא מציעא פרק ד משנה י – עמוד 25

כשם שאונאה במקח וממכר, כך אונאה בדברים:
 לא יאמר לו בכמה חפץ זה? והוא אינו רוצה ליקח.
 אם היה בעל תשובה - לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים.
 אם הוא בן גרים - לא יאמר לו זכור מעשה אבותיך שנאמר (שמות כב) וגר לא תונה ולא תלחצנו:

"אונאה" – לגרום לאדם נזק, (שיפסיד כסף, שיקנה דבר לא טוב, שיפגע בו וכדומה).

המשנה מביאה 3 דוגמאות איך אפשר לפגוע באדם רק בעזרת הדיבור:

"לא יאמר לו בכמה חפץ זה? והוא אינו רוצה ליקח" אסור לבוא למוכר בחנות, ולשאול מחיר של דבר שאני לא מתכוון לקנות. כי השאלה גורמת למוכר הרגשה שבקרוב הוא יוכל למכור ולהרוויח כסף, אבל באמת אני יודע שאני לא קונה.
 "אם היה בעל תשובה - לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים". אם אדם היה פעם רשע, פושע, וחזר בתשובה. אסור להזכיר לו ולהגיד לו "תשתוק! חתיכת אדם שהשתחרר מהכלא, פושע!" דברים פוגעים אחרים.
 "אם היה בעל תשובה - לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים" – אסור להגיד לאדם שעבר גיור "מי אתה בכלל? הרי אתה בכלל לא היית פעם יהודי" או כל משפט מהסגנון הזה.

סל"א אלנאה:

אונאה בכסף – למשל למכור דבר שלא שווה, בהרבה כסף, ולהגיד כמה שהוא טוב. או למכור את החפץ במחיר יקר בהרבה מהמחיר האמתי שלו.

אונאת דברים – כגון: לגרום למוכר לחשוב שאני הולך לקנות, ואני לא מתכנן לקנות. (אבל ברור שאם אני רוצה לקנות, מותר לי לשאול שאלות ומחיר, כדי להחליט אם לקנות או לא). או לפגוע באנשים בצורת הדיבור שלי אליהם.

מה יותר גרוע, אונאת ממון (כסף) או אונאת דברים? הגמרא:

רבי יוחנן ורבי שמעון בר יוחאי (רשב"י) אומרים שאונאת דברים (לפגוע באנשים, ולגרום להם לחשוב דברים לא נכונים) יותר גרוע מלמכור דבר במחיר גבוה.

הסיבות:

על אונאת דברים כתוב בתורה "ויראת מאלוקיך" – תפחד מהקב"ה שיעניש אותך על מה שעשית. זה לא כתוב על מי שמכר דבר במחיר מוגזם.

כסף – אפשר להשיב – להחזיר. מה שפגעתי באדם – אי אפשר להחזיר למה שהיה לפני כן. הוא צריך לסלוח, אבל אני פגעתו.

לרמות בכסף – זה רק כסף. לפגוע באדם – זו פגיעה באדם, ולא רק ברכוש שלו.

שאלות:

4. כתוב את כותרת המשנה. "_____".
5. כתוב דוגמה לאונאת דברים: _____.
6. כתוב דוגמה לאונאת ממון (כסף): _____.
7. כתוב שתי סיבות למה לפי הגמרא אונאת דברים יותר גרועה מאונאת ממון: _____.
8. מה לדעתך יותר גרוע, אונאת ממון או אונאת דברים? נמק! _____.

משנה מסכת בבא מציעא פרק ד משנה יא
 אין מערבין פירות בפירות אפילו חדשים בחדשים,
 ואין צריך לומר חדשים בישנים.
 באמת ביין התירו לערב קשה ברך מפני שהוא משביחו.
 אין מערבין שמרי יין ביין, אבל נותן לו את שמריו.
 מי שנתערב מים ביינו - לא ימכרנו בחנות, אלא אם כן הודיעו,
 ולא לתגר אף על פי שהודיעו שאינו אלא לרמות בו.
 מקום שנהגו להטיל מים ביין יטילו .:

הסבר המשנה:

המשנה מדברת על מה מותר לערבב דבר אחד עם השני, ולמכור את הכל במחיר אחד.

הבעיה ההלכתית: אונאה. לגרום לאנשים לחשוב שהם קונים פרות טובים, אבל למטה מחביאים להם פרות לא יפים.

אסור לערבב פרות ישנים עם טריים, ולמכור הכל יחד, כי הקונה חושב שקנה הכל טרי, וזו לא האמת...

מותר לערבב יין ישן (קשה) עם יין חדש (לפני שהם מוכנים), כי זה הופך את כל היין ליותר טוב, ולכן כאשר ימכור את היין, ימכור יין יותר טוב.

אסור להוסיף השמרים (החומר ששוקע בחבית, שזה שאריות מהענבים) ליין שמכין. כי הוא מוכר שמרים בתור יין.

אבל מותר להשאיר את השמרים שנוצרו ביין שהוא מכין, כי זה חלק מהיין שהוא מוכר. (לא שמרים שהוסיף אלא השמרים שנוצרו ביין שהכין, וזה מותר).

מי שבטעות נשפכו מים לתוך היין שהכין למחירה, לא ימכור את היין, כי אנשים בטוחים שהוא מוכר יין נקי. אבל אם מכר, והזהיר את הקונה "תדע לך שבטעות נשפכו לו מים לתוך היין. ואז הקונה יודע בדיוק מה הוא קונה.

אסור למכור יין שנשפך לתוכו יין – לתגר – למוכר, גם אם הודעתי לו שיש מים בתוך היין, כי אני מפחד שהמוכר ימכור את היין שלי במחיר של יין בלי מים, שזה הרבה יותר יקר.

מקום שרגילים להוסיף מים ליין, ולמכור אותו, (עושים את זה, כי יין מרוכז הוא מאוד חזק, וקשה לשתות אותו) – מותר להוסיף מים ליין. כי לקונה ברור שהוסיפו מים ליין.

משנה מסכת בבא מציעא פרק ד משנה יב.
 התגר נוטל מחמש גרנות ונותן לתוך מגורה אחת.
 מחמש גתות ונותן לתוך פיטם אחד,
 ובלבד שלא יהא מתכוין לערב.
 רבי יהודה אומר: לא יחלק החנוני קליות ואגוזין לתינוקות מפני שהוא מרגילן לבא אצלו.
 וחכמים מתירין.
 ולא יפחות את השער,
 וחכמים אומרים זכור לטוב.
 לא יבור את הגריסין דברי אבא שאול.
 וחכמים מתירין.

הסבר המשנה:

משנה זו היא ההמשך של המשנה הקודמת. גם היא מדברת על דברים שאולי אסור לעשות, כי אם אעשה אותם, אני עלול לגרום לאחרים לחשוב דברים לא נכונים.

דין א': "תגר" – זה המוכר. מותר לאדם שמוכר תבואה (חיטה, שעורה וכדומה) לקנות תבואה מכמה אנשים, (למרות שלחלק מהם התבואה יותר טובה. ולחלק התבואה שלהם לא טובה), ולמכור את הכל ביחד. (זה מותר, כי בני המקום יודעים שהוא סוחר. קונה ממי שיכול, ומוכר הכל יחד למי שמוכן לקנות. ולכן ברור לכולם שהוא מערבב את כל מה שקנה, ומוכר מעורבב כל מה שקנה.

אותו הדין: מותר למוכר יין לקנות יין שהכינו אנשים שונים. לערבב אותו בחבית גדולה, ולמכור את הכל באותו מחיר, למרות שאולי ערבב יין טוב עם יין פחות טוב.

אבל אם בכוונה מערבב חיטה טובה עם לא טובה, כדי למכור הכל במחיר גבוה, זה אסור!

דין ג': מחלוקת האם מותר למוכר לתת לילדים ממתקים, כדי שיבקשו מההורים לקנות רק בחנות הזאת?

רבי יהודה: אסור, כי זה גורם הפסד לכל המוכרים האחרים בסביבה, כי יגיעו אליו, ולאחרים לא יהיו קונים.

חכמים: זה מותר וטוב, כי זה יגרום לכל בעלי החנויות לתת גם מתנות, כדי להגדיל את התחרות. והקונים ירוויחו מתנות ומחיר נמוך.

דין ג': רבי יהודה: אסור למוכר להוריד מחירים, כדי שיבואו אליו לקנות, ובגלל זה לחנויות האחרות בסביבה לא יהיו קונים.

חכמים: להפך, נזכור לטובה מוכרים שהורידו מחירים, הלוואי שכל המוכרים יורידי מחירים, וזה יעזור לכל הקונים.

דין ד': רבי יהודה – אסור למוכר להוציא את הכלוך מתוך האוכל (קליפות ואדמה מתוך הגריסים), כדי שהם יראו טוב, ואז ימכור אותם במחיר יקר.

חכמים – מותר לנקות, ולבקש מחיר יקר. כי אם הקונה מוכן לשלם יותר כסף, כדי לקבל גריסים בלי לכלוך, אז למה לא?

אבל גם חכמים מסכימים – שאסור לנקות רק את החלק העליון של הארגז עם הגריסים, כדי שיחשבו הקונים שהכל בארגז נקי, ישלמו יותר, ואז יגלו שלמטה הכל מלוכלך. וזה "גונב דעת".

דין ה': אסור לנקות ולמרוח את החיה שהוא רוצה למכור, כדי שתראה טוב, ויוכל למכור אותה במחיר רב. (ובתקופת המשנה, שהיה מקובל למכור בני אדם לעבדים, והיו מעמידים את העבדים למכירה על במה, רק עם מכנסיים קצרות, כדי שהקונה יראה אם זה אדם חזק או חלש, והיו מוכרי עבדים שמרחו את העבדים בשמן, כדי שהגוף שלהם יראה יותר טוב, ויוכלו למכור את העבדים במחיר יותר גבוה – וזה אסור, כי אני מרמה את הקונה, כי העבד באמת סתם ביום רגיל לא נראה כל כך טוב. (ב"ה שבימינו כבר לא מקובל למכור עבדים. אבל לצערי, סחר בנשים קיים, גם אם הוא לא חוקי, וזה אפילו יותר גרוע מסחר בעבדים שהיה בעבר)).

רמב"ם – האם מותר לגנוב דעת הבריות?

אסור לגנוב דעת הבריות – לרמות, "לעבוד על אנשים". לא משנה אם אני מרמה יהודי או לא יהודי. אם אני מרמה לא יהודי, אני גורם לחילול ה' – שישנאו את היהדות, וזה הרבה יותר גרוע מרק לשקר.

החזון איש הרב אברהם ישעיהו קרליץ.

סתם לשקר – זה גרוע. אבל אם אני מרמה וגורם לשני בכוונה לחשוב דברים לא נכונים, כדי שאני ארוויח מזה (לשים בארגז עגבניות למעלה עגבניות יפות. למטה לשים רקובות, ולמכור הכל יחד כאילו כל העגבניות יפות) זה הרבה יותר גרוע, וזה נקרא "גונב דעת הבריות". אני גונב את המחשבות של השני, כדי להרוויח מזה.

שאלות:

" רבי יהודה אומר: לא יחלק החנוני קליות ואגוזין לתינוקות מפני שהוא מרגילן לבא אצלו.
 וחכמים מתירין".

1. כתוב בלשונך את המחלוקת בין רבי יהודה לחכמים.

2. הסבר את העקרון של כל אחד מהדעות.

3. הבא דוגמא מהמשנה הזאת, המראה את אותה מחלוקת עקרונית, בפסיקה בדין אחר.

4. "גונב דעת הבריות" הסבר בלשונך את המושג הזה. הבא דוגמה לגנבת דעת הבריות.

5. למה "גנבת דעת הבריות" יותר חמורה (גרועה) מלגנוב כסף?

תפילה ומרכות – עמוד 30.

הקדמת הרמב"ם למשנה – למה המשנה מתחילה בדיון קריאת שמע?

פתח תחלה בברכות, וטעם הדבר כי הרופא המומחה כשירצה לשמור בריאות הבריא כמתכונתה מטפל תחלה בתקון המזון, ולפיכך ראה זה אשר ה' בעזרו להתחיל בברכות, לפי שהבא לאכול לא יוכל לאכול עד שיברך, ולכן מצא לנכון לפתוח את הדברים בענין הברכות כדי לתקן את המאכל תקון עניני. וכדי שלא יחסר דבר בשום ענין אלא ידבר על כל הברכות חובת המאכלים המצות, ואין מצוה שהיא חובת כל איש בכל יום כי אם ק"ש בלבד, ואין מן הראוי לדבר על ברכות ק"ש לפני שידבר על ק"ש עצמה.

הסבר דבריו:

(בימינו הרפואה האלטרנטיבית, בהרבה מהמקרים טוענת את מה שאמר הרמב"ם לפני כ-850 שנים...)

כאשר אדם חולה, הרופא צריך לבדוק מה האדם הזה אוכל? (איזה אוכל מזיק לו? מה חסר לו בתפריט שבגללו חסרים לו חומרים חשובים בגוף?) כדי לתת לו טיפול (המבוסס על ארוחות נכונות).

הדבר נכון לבעיות בגוף, אבל נכון גם לבעיות בנשמה.

ה"תפריט" הנכון שהנשמה צריכה אוכל שלה – הוא הברכות. הברכות המקשרות את האדם אל הקב"ה, שהוא זה שעוזר לנו, לשמור על הגוף והנשמה.

המצווה היחידה שיש לכולם בבוקר, היא להגיד קריאת שמע. קריאת שמע היא המזון שכל נשמה יהודית צריכה בתור ארוחת בוקר. ולכן המשנה מתחילה במסכת ברכות, והמסכת מתחילה במצוות קריאת שמע.

שאלות:

1. לפי הרמב"ם – מה גורם להרבה בעיות בגוף שלנו? _____
2. מהו ה"מזון הרוחני" שהנשמה שלנו צריכה? _____
3. באיזה נושא מתחילים את הששה סדרי משנה? למה? _____

רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק א הלכה ב' התפילות עד עזרא .
 ...שיהא אדם מתחנן ומתפלל בכל יום, ומגיד שבחו של הקדוש ברוך הוא,
 ואחר כך שואל צרכיו שהוא צריך להם בבקשה ובתחנה,
 ואחר כך נותן שבח והודיה לה' על הטובה שהשפיע לו כל אחד לפי כחו.
 הלכה ג
 אם היה רגיל מרבה בתחנה ובקשה.
 ואם היה ערל שפתים מדבר כפי יכולתו ובכל עת שירצה,
 וכן מנין התפלות כל אחד כפי יכולתו, יש מתפלל פעם אחת ביום, ויש מתפלל
 פעמים הרבה,
 והכל יהיו מתפללין נכח המקדש בכל מקום שיהיה,
 וכן היה הדבר תמיד ממשה רבינו ועד עזרא.

הסבר דברי הרמב"ם

יש מצווה מהתורה להתפלל כל יום לפחות פעם אחת.
 בתורה לא כתוב מה או מתי להתפלל. לכן אדם שביקש מהקב"ה "תעזור לי במבחן
 היום" או כל בקשה אחרת, קיים את המצווה.
 עד ימי עזרא הסופר – לא היה נוסח אחיד לתפילה. כל אחד אמר מה שרצה. אבל
 כולם השתדלו להתחיל בדבר שאני משבח את הקב"ה, (אומר כמה שהקב"ה טוב),
 ואז ביקשו בקשה, ולסיום אמרו תודה לקב"ה.

רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק א הלכה ד
 כיון שגלו ישראל בימי נבוכדנצר הרשע נתערבו בפרס ויון ושאר האומות ונולדו להם
 בנים בארצות הגוים, ואותן הבנים נתבלבלו שפתם, והיתה שפת כל אחד ואחד
 מעורבת מלשונות הרבה.
 וכיון שהיה מדבר אינו יכול לדבר כל צורכו בלשון אחת אלא בשיבוש,
 שנאמר ובניהם חצי מדבר אשדודית וגוי ואינם מכירים לדבר יהודית וכלשון עם
 ועם, ומפני זה כשהיה אחד מהן מתפלל תקצר לשונו לשאול חפציו או להגיד שבח
 הקדוש ברוך הוא בלשון הקדש עד שיערבו עמה לשונות אחרות.

וכיון שראה עזרא ובית דינו כך עמדו ותקנו להם שמנה עשרה ברכות על הסדר:
 שלש ראשונות שבח לה',
 ושלוש אחרונות הודיה,
 ואמצעיות יש בהן שאלת כל הדברים שהן כמו אבות לכל חפצי איש ואיש ולצרכי
 הציבור כולן,
 כדי שיהיו ערוכות בפי הכל וילמדו אותן ותהיה תפלת אלו העלגים תפלה שלימה
 כתפלת בעלי הלשון הצחה,
 ומפני ענין זה תקנו כל הברכות והתפלות מסודרות בפי כל ישראל כדי שיהא ענין כל
 ברכה ערוך בפי העלג.

הלכה ה

וכן תקנו שיהא מנין התפלות כמנין הקרבנות.....

הסבר דבריו:

לאחר שבני ישראל יצאו לגלות, והתפזרו בהרבה מקומות בעולם, וכבר לא ידעו
 לדבר טוב בעברית, הרבה אנשים לא היו מסוגלים אפילו לבקש את הבקשות שלהם
 בעברית כמו שצריך, החליטו חכמים לכתוב את תפילת שמונה עשרה. כך שכולם
 יוכלו להתפלל בעברית בצורה יפה ומכובדת.

המבנה של תפילת שמונה עשרה:

3 ברכות ראשונות – שבח לקב"ה.

12 ברכות באמצע – בקשות. מתחילים בבקשות אישיות, כמו "סלח לנו". ממשיכים
 בבקשות כלליות – דברים הקשורים לכולם כמו "ולירושלים עירך ברחמים תשוב"

3 ברכות אחרונות – הודיה – להגיד תודה לקב"ה.

חכמים תיקנו (אמרו שצריך) להתפלל 3 פעמים ביום, במקום הקורבנות
 שהקריבו בבית המקדש.

שאלות:

1. מה היא המצווה מהתורה בנושא התפילה? _____

2. למה עזרא ובית דינו תיקנו את תפילת שמונה עשרה? _____

3. מחכמים, כמה פעמים ביום צריך להתפלל? למה? _____

משנה מסכת ברכות פרק ד משנה א – עד מתי מותר להתפלל שחרית ומנחה?
עמוד 32.

תפלת השחר עד חצות.

רבי יהודה אומר עד ארבע שעות.

תפלת המנחה עד הערב.

רבי יהודה אומר עד פלג המנחה.

תפלת הערב אין לה קבע.

מלא את הטבלה הבאה, לפי המשנה:

התפילה	חכמים	רבי יהודה
שחרית		
מנחה		
מוסף		

הסבר הגמרא על מחלוקת רבי יהודה וחכמים.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כו עמוד ב
 איתמר, רבי יוסי ברבי חנינא אמר: תפלות אבות תקנום;
 רבי יהושע בן לוי אמר: תפלות כנגד תמידין תקנום.
 תניא כוותיה (משנה האומרת כמו...) דרבי יוסי ברבי חנינא, ותניא כוותיה דרבי
 יהושע בן לוי.
 תניא כוותיה (משנה שאומרת כמותו – כמו) דרבי יוסי ברבי חנינא:
 אברהם תקן תפלת שחרית - ...;
 יצחק תקן תפלת מנחה - ...;
 יעקב תקן תפלת ערבית -
 ותניא כוותיה (ומשנה שאומרת כמו) דרבי יהושע בן לוי:
 מפני מה אמרו תפלת השחר עד חצות - שהרי תמיד של שחר קרב והולך עד חצות;
 ורבי יהודה אומר: עד ארבע שעות, שהרי תמיד של שחר קרב והולך עד ארבע
 שעות.
 ומפני מה אמרו תפלת המנחה עד הערב?
 שהרי תמיד של בין הערבים קרב והולך עד הערב;
 רבי יהודה אומר: עד פלג המנחה, שהרי תמיד של בין הערבים קרב והולך עד פלג
 המנחה.
 ומפני מה אמרו תפלת הערב אין לה קבע?
 שהרי אברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב קרבים והולכים כל הלילה;
 ומפני מה אמרו של מוספין כל היום?
 שהרי קרבן של מוספין קרב כל היום;
 רבי יהודה אומר: עד שבע שעות, שהרי קרבן מוסף קרב והולך עד שבע שעות.

הסבר הגמרא:

הגמרא מביאה 2 דעות למה חכמים אמרו להתפלל 3 פעמים ביום (שחרית מנחה
 וערבית).

הסבר ראשון: רבי יוסי ברבי חנינה אומר שהאבות "המציאו" את שלושת התפילות. (הם לא התפללו את התפילה שלנו, אבל כן למדנו מהם את הזמן, מתי ביום להתפלל).

אברהם התפלל בבוקר = שחרית.

יצחק התפלל אחרי הצהריים = מנחה.

יעקב התפלל בלילה = מעריב.

הסבר שני: רבי יהושע בן לוי. – במקום הקורבנות.

תפילת שחרית – במקום הקורבן הראשון שהקריבו בכל יום במקדש – קורבן תמיד של שחר.

תפילת מנחה – במקום קורבן תמיד של בן הערביים. הקורבן האחרון שהקריבו בכל יום.

תפילת ערבית – בלילה שרפו על המזבח את כל מה שנשאר מהקורבנות של אותו היום.

הסיבה לדעתו לשלושת התפילות – במקום הקרבנות. לכן זמן התפילה נקבע לפי הזמן שבו הקריבו את הקורבן.

מחלוקת בזמני התפילות: יש מחלוקת בין חכמים לרבי יהודה מתי היה מותר להקריב את הקורבנות האלו במקדש, ולכן המחלוקת נשאר בשאלה מתי מותר להתפלל כל תפילה. את המחלוקת מילאתם כבר בטבלה הקודמת. אבל בתוספתא מסבירים למה אלו זמני התפילות לפי הדעות השונות.

מלא את הטבלה הבאה, בעזרת הגמרא הזאת:

התפילה	חכמים	הסיבה	רבי יהודה	הסיבה
שחרית				
מנחה				
מוסף				

תפילה בכניסה וביציאה מבית המדרש – עמוד 33.

משנה מסכת ברכות פרק ד משנה ב

רבי נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו תפלה קצרה.

אמרו לו מה מקום לתפלה זו?

אמר להם: בכניסתי אני מתפלל שלא תארע תקלה על ידי. וביציאתי אני נותן הודיה על חלקי:

רבי נחוניא שהיה רב גדול, חשב שנכון היה להתפלל כל בוקר לקב"ה, שיעזור לו ללמד נכון, לפסוק הלכה נכון, כדי שאנשים יעשו את המצוות בצורה נכונה.

ביציאה מבית המדרש, התפלל להגיד תודה לקב"ה שעזר לו. הוא הבין שכל מה שהוא יודע ומצליח, זה בזכות שהוא מתאמץ, אבל בלי עזרת הקב"ה, כל המאמץ שלו לא שווה כלום.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כח עמוד ב – עמוד 33

תנו רבנן: בכניסתו מהו אומר?

יהי רצון מלפניך ה' אלהי שלא יארע דבר תקלה על ידי (שאני לא אגרום דבר רע), ולא אכשל בדבר הלכה (שלא אפסוק הלכה בצורה לא נכונה) וישמחו בי חברי, ולא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא, ולא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם.

ביציאתו מהו אומר?

מודה אני לפניך ה' אלהי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות (אנשים שלא לומדים תורה, אלא רק חושבים איך לעשות כסף, או להינות), שאני משכים והם משכימים - אני משכים (קם מוקדם בבוקר) לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים (מי שלא מנסה גם ללמוד תורה, קם בבוקר, לא בשביל לעשות דבר חשוב).

אני עמל (עובד ומתאמץ) והם עמלים - אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר,

אני רץ והם רצים - אני רץ לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת.

הרב אברהם יצחק הכהן קוק (הראי"ה).

שואל הרב: למה צריך להתפלל לקב"ה שיעזור לו, וישמור עליו, כאשר הוא נמצא במקום כל כך טוב – בבית המדרש? הרי שם כולם טובים וצדיקים?

עונה הראי"ה: גם בלימוד תורה אפשר לטעות.

הרב מסביר את תפילת רבי נחוניה:

"שלא תארע תקלה על ידי" – לפעמים אני נותן הסבר, אבל הוא קשה לתלמיד, ולכן הוא מבין אותי לא נכון, ואז הוא כועס, ואולי לא רוצה יותר את התורה והמצוות. אני מתפלל שזה לא יקרה.

"ולא אכשל בדבר הלכה" – לא שלא אפסוק נכון, אלא שלא יקרה שאתן הסבר בהלכה – שנראה לי נכון, אבל באמת אני טועה.

"וישמחו בי חברי" – שהתלמידים השומעים אותי, ייהנו מדברי התורה וההסברים שלי, כי הם יבינו אותי.

"ולא אומר על טהור טמא, ואל טמא טהור" – של אפסוק הלכה בצורה לא נכונה.

ביציאה מבית המדרש, הוא אמר תודה לקב"ה, ואמר כי הוא מרגיש שהוא מתאמץ ורץ בשביל דברים חשובים – לימוד תורה וקיום מצוות. (לעומת מי שלא לומד תורה, שלדעתו – האדם סתם רץ בשביל לעשות דברים לא חשובים).

עשרה עשרה או מצין עמונה עשרה – עמונה 34.

משנה מסכת ברכות פרק ד משנה ג

רבן גמליאל אומר:

בכל יום מתפלל אדם שמונה עשרה.

רבי יהושע אומר מעין שמונה עשרה

ר' עקיבא אומר אם שגורה תפלתו בפיו יתפלל שמונה עשרה

ואם לאו מעין י"ח:

במשנה יש מחלוקת האם צריך להתפלל בכל יום תפילת שמונה עשרה, או "מעין שמונה עשרה"?

רבן גמליאל – צריך להתפלל שמונה עשרה מלא.

רבי יהושע – מספיק להגיד מעין שמונה עשרה - תפילת שמונה עשרה מקוצרת.

רבי עקיבא – תלוי באדם. אם הוא יודע להתפלל – מתפלל שמונה עשרה מלא.
לא רגיל להתפלל. מתפלל "מעין שמונה עשרה".

מה זה "מעין שמונה עשרה"?

בשאלה הזאת יש מחלוקת בגמרא:

נלמוד בבלי מסכת ברכות דף כט עמוד א
רבי יהושע אומר מעין שמנה עשרה.
מאי מעין שמנה עשרה?
רב אמר: מעין כל ברכה וברכה,
ושמואל אמר: הביננו ה' אלהינו לדעת דרכיך, ומול את לבבנו ליראתך, ותסלח לנו
להיות גאולים, ורחקנו ממכאובינו, ודשננו בנאות ארצך, ונפוצותינו מארבע תקבץ,
והתועים על דעתך ישפטו, ועל הרשעים תניף ידיך, וישמחו צדיקים בבנין עירך
ובתקון היכלך ובצמיחת קרן לדוד עבדך ובעריכת נר לבן ישי משיחך, טרם נקרא
אתה תענה, ברוך אתה ה' שומע תפלה.

ר' עובדיה מברטנורא מסכת ברכות פרק ד משנה ג

מעין שמונה עשרה - אית דמפרשי (יש המפרשים) שאומר מכל ברכה וברכה מן
האמצעיות בקוצר וחותרם על כל אחת ואחת. ואית דאמרי (ויש האומרים) הביננו ה'
אלהינו לדעת דרכך, שהיא ברכה אחת שיש בה מעין כל הברכות האמצעיות של
שמונה עשרה, וחותרם ברוך אתה ה' שומע תפלה:

הסבר דבריו:

לפי רב (שם של אדם) – אומרים 18 ברכות. אבל ב22 ברכות באמצע – שהן הברכות
שמבקשים בהן דברים – אומר את הבקשה בצורה קצרה, ומסיים "ברוך אתה
ה'..."

לפי שמואל – במקום 12 הברכות של הבקשות באמצע תפילת שמונה עשרה,
אומרים ברכה / בקשה אחת ארוכה, שבה מזכירים את כל 12 הבקשות בצורה מאוד
קצרה, ומסיימים את הברכה של הבקשות ב"ברוך אתה ה' שומע תפילה".

ההלכה:

הברטנורא פוסק כמו רבי עקיבא.

מי שלא יודע להתפלל, או מאוד ממהר, יכול להתפלל את שלושת הברכות הראשונות, ואז להגיד את ברכת "הבננו" (במקום להגיד את 12 ברכות של הבקשות), ומסיים בשלושת ברכות ההודאה.

שאלות:

1. מי יכול להתפלל תפילה "מעין שמונה עשרה"? פרט את הדעות השונות, ,,,

2. פרט 2 דעות מה זו "תפילה מעין שמונה עשרה"? כמה ברכות יש בה?

איך צריך להתפלל? איך מתפללים תפילה קצרה?

משנה מסכת ברכות פרק ד משנה ד

רבי אליעזר אומר העושה תפלתו קבע, אין תפלתו תחנונים.

רבי יהושע אומר המהלך במקום סכנה מתפלל תפלה קצרה. אומר: הושע השם את עמך את שארית ישראל בכל פרשת העבור יהיו צרכיהם לפניך בא"י שומע תפלה:

הברטנורא:

מה זה "פרשת העיבור"? אלא התפילה לקב"ה היא "תקשיב לבקשות ולצרכים של בני ישראל גם כאשר הם רוצים לעבור (עיבור) עברות. (כמובן שאנחנו לא מתפללים שיעזור לאדם לעבור עבירה, אלא מתפללים שגם אם עברתי עברות, הקב"ה ירחם עלי, וכן יעזור לי בדברים אחרים שאני צריך עזרה).

מה לומדים מהמשנה?

צריך להתפלל ולבקש מכל הלב (תחנונים). מי שמתפלל, בלי לחשוב על מה הוא מתפלל, או למי הוא מתפלל, אלא סתם אומר את המילים של התפילה – זו תפילה ממש לא טובה.

מי שנמצא במקום של סכנה – צריך להתפלל תפילה קצרה: הושע השם את עמך את שארית ישראל בכל פרשת העבור יהיו צרכיהם לפניך בא"י שומע תפלה. בלי ברכות לפני או אחרי.

תפילות קצרות שהציעו תנאים (רבנים מתקופת המשנה)

ספתי מסכת ברכות (ליברמן) פרק ג הלכה ז
 היה מהלך במקום סכנה ולסטין (שודדים וגנבים): מתפלל תפלה קצרה.
 אי זה הוא תפלה קצרה?
 ר' ליעזר או' יעשה רצונך בשמים ממעל ותן נחת רוח ליראיך והטוב בעיניך עשה
 ברוך שומע תפלה
 ר' יוסה אומר: שמע לתפלת עמך ישראל ועשה מהרה בקשתן ברוך שומע תפלה.
 [ר' אלעזר בר' צדוק אומר: שמע קול צעקת עמך ישר' ועשה מהרה בקשתם ב' שומע
 תפילה].
 אחרים אומרים: צרכי עמך מרובים ודעתן קצרה יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתתן
 לכל אחד ואחד צרכיו ולכל גויה וגויה די מחסורה ברוך שומע תפלה.
 אמר ר' לעזר בר' צדוק: אבא היה מתפלל תפלה קצרה בלילי שבתות ומאהבתך ה'
 אלהינו שאהבת את ישראל עמך ומחמלתך מלכנו שחמלת על בני בריתך נתת לנו ה'
 אלינו את יום השביעי הגדול והקדוש הזה באהבה על הכוס הוא או' אשר קדש את
 יום השבת ואינו חותם.

שאלות:

1. מה הוא הנושא של התוספתא הזאת?

2. מהן שמות התנאים המוזכרים במשנה החיצונית = תוספתא, הזאת?

3. מי מהתנאים המוזכרים בתוספתא – חיבר תפילה קצרה, לא ליום חול?

לאיזה יום הוא חיבר אותה? _____

4. מה זה "עושה תפילתו קבע" שהוזכרה המשנה? _____

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כט עמוד ב

רבי אליעזר אומר: העושה תפלתו קבע וכו' מאי קבע? (למה הכונה שאומרים "קבע", מהמילה "קבוע").

אמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי אושעיא: כל שתפלתו דומה עליו כמשוי (כאילו הוא סוחב דבר כבד).

ורבן אמרי: כל מי שאינו אומרה בלשון תחנונים (שמתפלל בלי להתחנן);

רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו (אמרו שניהם יחד): כל שאינו יכול לחדש בה דבר.

שאלות:

1. למה מתכוון רבי יעקב בר אידי, כאשר הוא אומר שהתפילה נראית לו כמו

משא כבד? _____

2. איך אדם אומר את המילים של התפילה, שיש בהם תחנונים ובקשות, בכל זאת התפילה שלו לא נקראת "תחנונים"?

3. "כל שאינו יכול לחדש בה דבר" – האם זה שאני מתפלל את התפילה מהסידור, בלי לחדש – להוסיף כלום, אני לא בסדר? האם אני צריך "להמציא" כל יום תפילה חדשה? _____

מצב המתפלל – צמוד 37 – פאינה כיוון צריק להתפלל?

- א. משנה מסכת ברכות פרק ד משנה ה
- ב. היה רוכב על החמור – ירד (והתפלל). (בימינו: מי שנוסע, והגיע זמן תפילה. אם יכול לעצור כדי להתפלל, יעצור ויתפלל).
- ג. ואם אינו יכול לירד - יחזיר את פניו (יסובב את הראש לכיוון ירושלים). (לא יכול לעצור, כי זה מסוכן, או אין מקום לעמוד עם הרכב – יסובב את הראש לכיוון ירושלים).
- ד. ואם אינו יכול להחזיר את פניו (לדוגמא, אם הוא נוסע במכונית, והמכונית מסתובבת לפי הכביש, כל פעם ירושלים נמצאת בצד אחר שלי. פעם קדימה, פעם מאחורי...): יכוין את לבו כנגד בית קדש הקדשים:

משנה מסכת ברכות פרק ד משנה ו

היה יושב בספינה או בקרון או באסדא (עגלות שהיו יושבים בהם, והסוסים היו סוחבים את העגלה): יכוין את לבו כנגד בית קדש הקדשים:

שאלה:

השלם: מי שנמצא בנסיעה, וצריך להתפלל:

הכי טוב - _____ ויסתובב לכיוון _____.

לא יכול – יסובב רק את _____ לכיוון _____.

לא יכלו לשוב את ה _____, יכוון את _____ לכיוון _____.

תוספתא מסכת ברכות (ליברמן) פרק ג הלכה טו – טז.

העומדים בחוצה לארץ מכוונין את לבם כנגד ארץ ישראל. שנאמר "ויתפללו דרך ארצם".

העומדים בארץ ישראל מכוונין את לבם כנגד ירושלים ומתפללין. שנאמר "ויתפללו אל העיר הזאת".

העומדים בירושלים מכוונין את לבם כנגד בית המקדש. שנאמר "והתפללו אל הבית הזה".

העומדים במקדש מכוונין את לבם כנגד בית קדשי הקדשים ומתפללין. שנאמר "ויתפללו אל המקום הזה".

נמצאו עומדין:

בצפון פניהם לדרום. בדרום פניהם לצפון. במזרח פניהם למערב.

במערב פניהם למזרח.

נמצאו כל ישראל מתפללין למקום אחד

הפע את הטבלה הבאה, על פי התוספתא:

נמצא ב...	צריך להסתובב לכיוון:
1 חו"ל	
2 ארץ ישראל	
3 ירושלים	
4 בית המקדש	

תפילת מוסף – עמוד 38.

משנה מסכת ברכות פרק ד משנה ז

רבי אלעזר בן עזריה אומר: אין תפלת המוספין אלא בחבר עיר. וחכמים אומרים: בחבר עיר ושלא בחבר עיר.

רבי יהודה אומר משמו (בשם רבי אלעזר בן עזריה): כל מקום שיש חבר עיר היחיד פטור מתפלת המוספין:

פרוש קהתי :

"חבר עיר" – הכוונה למקום שיש בו רב, ומתפללים אצלו במנין. הכוונה בימינו – אפשר להחליף את "חבר העיר" ביישוב שיש בו בית כנסת עם מניין לפחות בשבתות וחגים.

את תפילת מוסף מתפללים בימים בהם הקריבו קורבן מוסף בבית המקדש (במקום הקורבן). בשבת, חגים וראש חודש. בתפילת מוסף אין בקשות או תחנונים. אלא מזכירים את הקורבן שהקריבו באותו היום.

המחלוקת היא:

אם תפילת מוסף היא רק במקום הקורבן, ואת הקורבן הקריבו בציבור, אולי אדם שמתפלל בלי מנין, לא צריך להתפלל מוסף?
רבי אלעזר בן עזריה – זה רק במקום קורבן ציבור, ולכן אדם בלי מנין לא מתפלל מוסף.

חכמים – אפשר להתפלל מוסף גם בלי מנין.

1. רבי יהודה בשם רבי אלעזר בן עזריה – מתפללים מוסף במנין.

אם אין מנין, אז צריך להתפלל לבד.

ההלכה: כמו חכמים – מתפללים מוסף במנין וגם ביחיד.

שאלות:

1. באלו ימים מתפללים תפילת מוסף?

2. מהו החלק החשוב בתפילת מוסף?

3. מה זה "חבר עיר" בתקופת המשנה?

4. מה זה "חבר עיר" בימינו?

5. האם יש חובה להתפלל מוסף במצבים הבאים (במקרה של מחלוקת, כתוב את המחלוקת):

6. בבית כנסת עם מנין - _____

7. לבד בבית, ובבית הכנסת התפללו מוסף במנין:
8. חכמים: _____.
9. רבי יהודה בשם רבי אליעזר: _____.

ברכות צ"א 39

רמב"ם הלכות ברכות פרק א הלכה ד' – ה'.
 נמצאו כל הברכות כולן שלשה מינים, ברכות הנייה, וברכות מצות, וברכות הודאה
 שהן דרך שבח והודיה ובקשה כדי לזכור את הבורא תמיד וליראה ממנו.
 ונוסח כל הברכות עזרא ובית דינו תקנום...

הסבר שלושת סוגי הברכות:

ברכות הנאה (ברכות הנהנין) – ברכות שמברכים על דבר שנהנים ממנו, לפני אכילת
 אוכל, שותים שתיה או מריחים ריח טוב.

ברכות המצוות – ברכה שמברכים לפני שעושים מצווה, כמו "על אכילת מצה בלילה
 הסדר, או ישיבה בסוכה בחג סוכות.

ברכות השבח – ברכות שבהם אנחנו משבחים את הקב"ה, בעיקר על נפלאות הטבע.
 כמו ברכה על הברק, הרעם, הקשת בענן, וכדומה.

למה מברכים?

הברכות עוזרות לנו לזכור את הקב"ה,
 להרגיש כמה אנחנו צריכים להגיד לו תודה (להודות לו).
 נראה כמה הקב"ה גדול ויכול לעשות הכל, ולכן נירא (נפחד) ממנו.

ברכות הנהני"ם.

אנחנו נדבר בעיקר על ברכות הנהנים.
 חכמים אומרים שאסור ליהנות מהעולם הזה, בלי להגיד תודה לקב"ה. מי שלא
 מברך, הוא בעצם גוזל – לוקח בכוח מהקב"ה דברים ששייכים לקב"ה, והאדם שלא

ברך, לוקח אותם לעצמו, בלי לקבל רשות. לכן הוא גזלן (גונב בכוח, כאשר רואים אותו).

ברכות "בורא פרי העץ", "בורא פרי האדמה" ו"שהכל" עמוד 40.

שאלות:

1. מהם שלושת סוגי המצוות? הסבר כל אחת בקצרה.

א. _____

ב. _____

ג. _____

2. למה צריך לברך על האוכל? _____

משנה מסכת ברכות פרק ו משנה א

כיצד מברכין על הפירות?

על פירות האילן אומר: בורא פרי העץ,

חוץ מן היין שעל היין אומר בורא פרי הגפן.

ועל פירות הארץ אומר: בורא פרי האדמה.

חוץ מן הפת: שעל הפת הוא אומר המוציא לחם מן הארץ.

הסבר:

ישנן 2 קבוצות עיקריות באוכל הגדל באדמה.

פרות שגדלים על העצים, ועליהם מברכי "בורא פרי העץ".

ירקות הגדלים באדמה – מברכים בורא פרי האדמה.

רבי יהודה מחלק את האדמה לשניים:

ירקות – בורא פרי האדמה.

עלים של צמח שאין לו זרעים (כמו חסה) מברך "בורא מיני דשאים".

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לה עמוד א

תנו רבנן: אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה, וכל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה - מעל. ... אמר רב יהודה אמר שמואל: כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה - כאילו נהנה מקדשי שמים, שנאמר: לה' הארץ ומלואה.

הסבר הגמרא על פי הרב דוד פארדו:

כל העולם שייך לקב"ה. (שנאמר: לה' הארץ ומלואה).

כל זמן שהדבר שייך לקב"ה – הוא קדוש. אם אני רוצה אותו לעצמי – אני צריך "לפדות אותו" – להוציא אותו שלא יהיה קדוש. את זה עושים בעזרת הברכה.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף מ עמוד א

ואמר רבי זירא ואיתימא רבי חיננא בר פפא: מאי טעמא (מה ההסבר של) דרבי יהודה - אמר קרא: ברוך ה' יום יום,

וכי ביום מברכין אותו ובלילה אין מברכין אותו?

אלא לומר לך: כל יום ויום תן לו מעין ברכתיו; הכא נמי, (כאן גם) כל מין ומין תן לו מעין ברכתיו.

הרב קוק (צ"ן אי"ה) מסביר:

לפי רבי יהודה – יש מצווה לראות בכל יום, ביופי של - את הקב"ה. " כל מין ומין תן לו מעין ברכתיו". תמצא את היופי והמיוחד בכל דבר שהקב"ה עשה בטבע.

לפי חכמים (שאת דעתם לא הבאנו כאן) – לא כל אדם צריך למצוא בכל יום את המיוחד שהקב"ה עשה בטבע. מספיק שיגיד תודה לקב"ה על האוכל והדברים הפשוטים. רק אנשים יותר מיוחדים, צריכים לראות את המיוחד שהקב"ה ברא בטבע, ולהגיד תודה עליהם.

שאלות:

1. איך קוראים לאדם שאוכל בלי לברך? למה? _____

2. האם צריך להקפיד לברך על כל סוג של אוכל את הברכה המיוחדת שלו?
3. חכמים - _____
4. רבי יהודה - _____

משנה מסכת ברכות פרק ו משנה ב (עמוד 42).
ברך על פירות האילן "בורא פרי האדמה" - יצא.
ועל פירות הארץ "בורא פרי העץ" - לא יצא.
על כולם אם אמר "שהכל נהיה" - יצא:

המשנה מדברת על אדם שברך בטעות ברכה לא נכונה.
נסה להשלים בעזרת הידע, ובעזרת המשנה את הטבלה הבאה:

הדין	בטעות ברך	היה צריך לברך	אכל	
			תפוח	1
			עגבנייה	2
			תפוח	3

הסבר הדינים:

ברך על פירות האילן "בורא פרי האדמה" – יצא ידי חובה. כי הוא אמר דבר נכון. גם האילן (העץ) גדל באדמה.

ברך על ירקות ("פירות הארץ") "בורא פרי העץ" – הוא ברך דבר לא נכון. כי עגבנייה וכל ירק לא גדלים על העץ. לכן צריך לברך מחדש "בורא פרי האדמה".

על כל אוכל שברך "שהכל" – יצא ידי חובה. כי תמיד נכון להגיד על כל דבר שהקב"ה ברא אותו. ולכן יש כלל שאומר "שהכל פוטר הכל".

שאלה:

מה הכלל שקובע אם אדם שטעה, וברך ברכה לא נכונה, יצטרך לחזור ולברך, ומתי לא? הבא דוגמא לכל אחד מהמקרים:

הרב אליעזר מלמד – למה חשוב לברך ברכה שונה לפרות וירקות וכדומה?

כאשר מברכים על דבר בצורה כללית – אנחנו לא רואים את המיוחד שבו. (להגיד לאדם "כמה שאתה טוב" – זה לא רציני. צריך להגיד במה הא טוב).
 לכן מפרידים בין ברכה על ירקות (מברכים "בורא פרי האדמה") לפרות הגדלים על העץ (שמברכים "בורא פרי העץ").
 אז למה לא נברך על כל דבר ברכה לעצמו? ("בורא העגניה", "בורא פרי התפוח")?

הפרטים הם דבר חשוב. אבל אסור לשכוח את הכיוון (המגמה). לכן יש ברכה לכל הירקות, וברכה אחרת על כל הפרות. (אולי בשביל הבנת הרעיון: כונו יודעים כי מצלמה טובה היא כזאת שיש לה הרבה פיקסלים. שהתמונה בנויה מהרבה מאוד נקודות קטנות. ככול שהנקודות יותר קטנות – היא יותר טובה. אבל מי שהסתכל על הנקודה ועוד נקודה, לא יהנה מהתמונה. הוא רק יתרגז שהנקודות כל כך קטנות... אבל כאשר מסתכלים על התמונה כתמונה, יודעים שהיא בנויה מהמון נקודות קטנות. אבל דווקא בגלל זה – התמונה יפה יותר. אבל מצד שני, כן מסתכלים בתמונה על החלקים שלה, על האדם המצולם בה, על הנוף המופיעה בה, וכדומה. מצד אחד – לא מסתכלים על נקודה בודדת, אבל מצד שני כן מסתכלים על חלקי התמונה.

כך גם בברכות – לא מברכים "בורא פרי תפוח (=נקודה). אבל כן מברכים "בורא פרי העץ", שזו ברכה על סוג רחב, אבל כן רואה את חלקי התמונה).

משנה מסכת ברכות פרק ו משנה ג

על דבר שאין גדולו מן הארץ - אומר "שהכל".

על החומץ ועל הנובלות ועל הגובאי - אומר "שהכל".

על החלב ועל הגבינה ועל הביצים - אומר "שהכל".

ר' יהודה אומר כל שהוא מין קללה אין מברכין עליו:

פרוש המשנה:

כותרת: (הכלל המרכזי שעליו מדברת המשנה):

כל דבר שלא גדל בקרקע, כמו בשר, מברכים עליו "שהכול נהיה בדברו". מעכשיו, המשנה תביא דוגמאות לכלל הזה, ומחלוקת בנושא.

על החומץ (שמשתמשים בו להכנת אוכל), על הנובלות – פרות שנפלו מהעץ, לפני שהיו מוכנים, ועכשיו מישהו לוקח אותם ואוכל אותם. ועל הגובאי – סוג של חגבים (כמו גויק, קופצן, קטנים) מברכים עליהם "שהכל".

"על החלב, הגבינה והביצים – מברכים "שהכל".

רבי יהודה חולק (לא מסכים עם מה שאמרו חכמים) הוא פוסק כי כל דבר שהוא "מין קללה" – דבר שרואים שהוא לא טוב (כמו פרות שנפלו מהעץ, לפני שהיו מוכנים) – לא מברכין עליו כלום.

במה רבי יהודה חולק על חכמים (על אלו דברים רבי יהודה וחכמים לא מסכימים)? – תוספות יום טוב.

יש שמסבירים שרבי יהודה מסכים עם רוב הדברים שחכמים אמרו, חוץ מהחוץ והנובלות - שני דברים שבהתחלה היו טובים, רק בסוף התקלקלו. הפרי נפל מהעץ לפני שהיה מוכן, והיין שהתקלקל והפך להיות חומץ, (חומץ = יין שהתקלקל ונעשה חמוץ), שרק עליהם לא מברך. כי הם סוג של קללה.

יש שאומרים שרבי יהודה חולק על חכמים גם על הגובאי (סוג של גויק קטן – שהוא כשר לאכילה) לא מברכים עליו. כי החיות האלו הן קללה, כי הן באות לשדות ואוכלות את מה שגדל שם.

ההלכה: כמו חכמים, שמברכים על כל הדברים האלו "שהכל".

**על מה מברכים ראשון, אם הביאו לו כל מיני פרות
ביחד? על שצת מיני, או על מה שהוא אוהב
יותר?**

משנה מסכת ברכות פרק ו משנה ד

היו לפניו מינים הרבה:

ר' יהודה אומר: אם יש ביניהם ממין שבעה מברך עליו.

וחכמים אומרים: מברך על איזה מהם שירצה:

הספר המשנה:

הכותרת: היו לפניו מינים הרבה – הביאו לו הרבה סוגי פרות.

מחלוקת:

רבי יהודה: קודם מברך על שבעת המינים ("ארץ חיטה ושעורה, וגפן = ענבים, ותאנים ורימונים, זיתים ותמרים).

חכמים: יכול להתחיל ממה שהוא רוצה, ולא משנה אם יש שם פרות משבעת המינים, כי הכלל הוא "כל החביב – קודם" – אוכלים לפי מה שאוהבים.

המחלוקת העקרונית ביניהם היא בשאלה, מה יותר חשוב?

מה שאני אוהב, ולכן אברך על מה שאני אוהב קודם, וכך חושבים חכמים.

או מה שיותר חשוב לעם ישראל, עליו אברך בהתחלה.

כך חשב רבי יהודה. לכן הוא טוען, שבגלל שפרות שבעת המינים כתובים בתורה, בתור הפרות המיוחדים והטובים בארץ ישראל, ולכן גם אם אני פחות אוהב אותם, בגלל שהם חשובים, כן אוכל אותם ראשונים.

שאלות:

על מה מברכים קודם, אם יש לי תאנים ותפוח עץ, ואני אוהב יותר תפוח עץ?

לפי _____ יברך קודם על _____.

לפי _____ יברך קודם על _____.

ברכות פסחים פנימיים הסעודה – עמוד 44.

משנה מסכת ברכות פרק ו משנה ה

ברך על היין שלפני המזון - פטר את היין שלאחר המזון.

ברך על הפרפרת שלפני המזון - פטר את הפרפרת שלאחר המזון.

ברך על הפת - פטר את הפרפרת.

(ברך) על הפרפרת - לא פטר את הפת.

בית שמאי אומרים - אף לא מעשה קדרה:

הסבר הברטנורא למשנה:

פטר את היין שלאחר המזון – הכוונה דווקא בשבתות וימים טובים, שאז רגילים לשתות יין גם בתוך האוכל. ואז כאשר עושה קידוש – מתכוון לכל היין שישתו בכל הארוחה, לפני ברכת המזון. (כל מקום שכתוב במשנה "לאחר המזון" הכוונה בארוחה – לפני ברכת המזון).

אבל בימים אחרים – שלא רגילים לשתות יין בתוך הארוחה, אם החליט לשתות יין בארוחה – יברך מחדש על היין בארוחה.

פרפרת - כל דבר שאוכלים אותו עם לחם (פת), כגון בשר וביצים ודגים קרויים פרפרת. לפעמים, היו מביאים פרפראות לפני האוכל, כדי לתת תאבון, ואחר כך בארוחה אוכלים את הדברים האלו גם בלי לחם. המשנה אומרת שאם ברך על מה שנתנו לפני הארוחה, לא צריך לברך על אותם דברים גם בארוחה, גם אם לא אוכל אותם עם לחם. (כיום, רוב האנשים אוכלים ארוחת צהריים וערב בלי לאכול לחם. אבל פעם היה ברור שהלחם זה האוכל החשוב בארוחה, והבשר, האורז, תפוחי אדמה וכדומה, הם רק תוספת ללחם).

מעשה קדרה: פרוש אחד – שאר האוכל, כמו האורז, תפוחי אדמה, ספגטי וכדומה.

פרוש שני : לחם שעשו ממנו אוכל אחר (כמו פיצה מפיתה) שמברכים עליה "בורא מיני מזונות". ואז ברור למה המשנה כתבה שאם ברך על האוכל הזה שהיה פעם לחם, צריך לברך מחדש על הלחם, כדי שלא יחשבו שאם האוכל היה פעם לחם, כבר ברכתי על הלחם, ולא צריך לברך מחדש גם על הלחם, אלא כן צריך לברך שוב על הלחם.

אבל אם ברך לפני האוכל על האורז, או הבשר שהביאו לו לפני האוכל, רק כדי לתת תאבון, לא צריך לברך מחדש בתוך האוכל.

. ובית שמאי אומרים שכמו שאם ברך על האורז לפני האוכל, צריך לברך על הלחם בארוחה, כך צריך לברך על כל דבר בארוחה מחדש. ואין הלכה כב"ש (אבל ההלכה לא כמו בית שמאי):

לסיכום:

בשבת – בגלל שברך על היין בקידוש – לא צריך לברך על היין ששותה בארוחה.

ביום חול – בגלל שלא רגילים לשתות יין בארוחה – אם כן שותה יין, צריך לברך מחדש בארוחה, גם אם ברך ושתה יין לפני הארוחה.

אם אכל לפני האוכל לחם שהפכו אותו למשהו אחר (כמו פיתה שהפכו לפיצה, וברכו עליה "בורא מיני מזונות" – בארוחה צריך לברך על הלחם.

אם אכל אוכל לפני הארוחה, רק כדי לקבל תאבון, לא צריך לברך על אותו האוכל או דומה לו מחדש בארוחה.

לפי בית שמאי: על כל דבר שאוכל בארוחה – צריך לברך, גם אם ברך על זה לפני האוכל.

ההלכה לא כמו בית שמאי.

שאלות:

1. הסבר את דברי המשנה "ברך על היין שלפני המזון - פטר את היין שלאחר המזון". לפי פרוש ברטנורא. _____

2. מי שאכל מנה בשר לפני הארוחה. ציין מתי צריך לחזור ולברך על הבשר בארוחה, ומתי לא? _____

**מה צדית, אחד שיברך כפיך כולמ, או כל אחד יברך
למכר? (מ' 45)**

היו יושבין לאכול: כל אחד ואחד מברך לעצמו.

הסיבו: אחד מברך לכולן

בא להם יין בתוך המזון: כל אחד ואחד מברך לעצמו.

לאחר המזון: אחד מברך לכולם.

והוא אומר על המוגמר אף על פי שאין מביאין את המוגמר אלא לאחר הסעודה:

פרוש ברטנורא:

אם סתם ישבו לאכול, ובמקרה אכלו יחד. כל אחד צריך לברך בעצמו.

אם תכננו לאכול יחד (כמו סעודת שבת), אז רק אחד מברך,

עושה את הקידוש בשביל כל מי שנמצא שם).

הביאו להם יין בתוך הארוחה: כל אחד מברך על היין לעצמו, כי הם עסוקים באוכל שלהם. ולא מקשיבים ברצינות לברכה של מי שברך בשביל כולם.

ועוד סיבה: אם הם יענו אמן אחרי הברכה של מי שברך בשביל כולם, הם עלולים להיחנק, כי הם מדברים תוך כדי האוכל.

הביאו להם יין לאחר האוכל, אחד מברך בשביל כולם. ואותו אחד מכבדים אותו גם לברך על ה"מוגמר" (קטורת). היו רגילים בסוף האוכל לשים צמחים על גחלים שיעשו ריח טוב בבית, וברכו על הריח "בורא מיני בשמים". אותו אחד שברך על היין – מכבדים אותו לברך גם "בורא מיני בשמים" בשביל כולם.

שאלות:

1. באיזה מקרה, אחד יכול לברך על הלחם בקול, וכולם יצאו ידי חובה, ובאיזה מקרה כל אחד צריך לברך לבד? _____

2. מה זה "מוגמר"? מה מברכים עליו? את מי מכבדים לברך עליו?

פת טפלה פאכא אחר (צנוף 47).

משנה מסכת ברכות פרק ו משנה ז

הביאו לפניו מליח בתחלה ופת עמו - מברך על המליח ופוטר את הפת. (הסיבה, הטעם) שהפת טפלה לו.

זה הכלל כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר ופוטר את הטפלה:

הסבר המשנה.

המקרה: הביאו לאדם אוכל מלוח, ולחם (פת), מברך על האוכל המלוח, ולא מברך על הלחם. כי האוכל המלוח הוא יותר חשוב מהלחם.

הבאת כלל: כל מקרה שבו אני אוכל שני דברים יחד, אני צריך לברך רק על הדבר החשוב, ועל האוכל הלא חשוב – אני לא מברך.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף מד עמוד א

גמרא. ומי איכא מידי דהוי מליח עיקר ופת טפלה

אמר רב אחא בריה דרב עזריא אמר רב אשי: באוכלי פירות גנוסר שנו.

הסבר הגמרא :

שואל כותב הגמרא : האם יש אוכל יותר חשוב מלחם, שנברך עליו, ולא על הלחם?

עונה רב אחא שאכן יש אוכל כזה, והוא פרות שגדלו בחופי הכנרת.

שני הסברים למה הפרות שגדלו ליד הכנרת יותר חשובים מהלחם :

רש"י - הטעם של הפרות שגדלו ליד הכנרת כל כך טובים, עד שהם יותר חשובים מהלחם.

רבנו יונה – הפרות שגדלו ליד הכנרת כל כך מתוקים, שקשה לאכול אותם לבד, אלא אוכלים אותם עם לחם מלוח, כדי להוריד קצת את המתיקות שלהם. לכן, במקרה כזה, אוכלים את הלחם רק כדי שהאוכל לא יהיה יותר מידי מתוק. ולכן מברכים רק על הפרות, ולא על הלחם.

שאלות:

1. איזה אוכל יותר חשוב, לחם או פרות בדרך כלל? _____.

2. איזה מקרה מיוחד המשנה אומרת שהפרות יותר חשובים מהלחם?

_____.

א. הבאנו שני הסברים למה מי שאוכל פרות שגדלו ליד הכנרת, ואכל

אותם עם לחם, מברך רק על הפרות, ולא על הלחם. כתוב את

תשובותיהם :

רש"י - _____.

רבנו יונה - _____.

_____.

3. האם לפי דעתך יהיה רש"י ורבנו יונה יחלקו במקרה שבו אדם כן אוהב

לאכול מאוד מתוק, ואוכל את הפרות האלו גם בלי לחם. מה יברך במקרה

שאכל אותם עם לחם?

לפי רש"י – יברך על ה _____ כי _____.

_____.

לפי רבנו יונה – יברך על ה _____, כי _____.

_____.

ברכה אחרונה צ"ל 48.

משנה מסכת ברכות פרק ו משנה ח

אכל תאנים וענבים ורמונים :

מברך אחריהן שלש ברכות - דברי רבן גמליאל.

וחכמים אומרים - ברכה אחת מעין שלש.

ר"ע אומר - אפי' אכל שלק והוא מזונו מברך אחריו ג' ברכות.

השותה מים לצמאו :

אומר שהכל נהיה בדברו.

ר' טרפון אומר בורא נפשות רבות :

הסבר המחלוקות במשנה:

המשנה מדברת על שני דינים :

א. מה מברכים אחרי שאוכלים פרות משבעת המינים? (גפן – ענבים, תאנה, רימון, זיתים, דבש – תמרים).

רבן גמליאל – מברכים שלוש ברכות = מברכים ברכת המזון שיש בה 3 ברכות מהתורה.

חכמים – ברכה מעין שלוש (על המחיה).

רבי עקיבא : זה בכלל לא משנה מה אוכלים. ברגע שקבעתי סעודה (מה שאכלתי – זו הייתה הארוחה שלי) – צריך לברך ברכת המזון, גם אם אכלתי בתור ארוחת ערב סלט ירקות וגבינה, אברך בסוף ברכת המזון, למרות שלא אכלתי לחם, אלא רק סלט וגבינה.

"ונאכל מפריה ונשבע מטובה".

יש מנהג להוסיף בברכה מעין שלוש (על המחיה) את המשפט "ונאכל מפריה ונשבע מטובה".

הטור – הרב יעקב בן אשר:

זה לא נכון להוסיף את המשפט הזה.

למה?

כי צריך להודות לקב"ה על זה שאנחנו בארץ ישראל, לא בגלל הפרות הטובים, אלא בגלל שיש לנו כאן את המצוות שמקיימים דווקא בארץ ישראל.

הרב יואל סירקיס – הב"ח – הבית חדש:

נכון להגיד את המשפט הזה, כי פרות שבעת המינים כל כך טובים בזכות הקדושה שיש באדמת ארץ ישראל. אנחנו לא מודים סתם על הטעם הטוב, אלא על הטעם הטוב שהוא בזכות זה שהעץ גדל ויונק אדמה קדושה.

פרוש קהתי למשנה:

המחלוקת בין רבן גמליאל לחכמים: בפסוק המדבר על ברכת המזון, כתוב את המילה "וברכת" ("ואכלת ושבעת וברכת" מצווה לברך).

השאלה היא על מה יש את המצווה לברך?

רבן גמליאל – זה כתוב אחרי שמזכירים את כל שבעת המינים. לכן המצווה לברך ברכת המזון היא על כל שבעת המינים.

חכמים – המצווה היא קשורה לקטע הקודם בתורה, שם מדברים על "ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם". דווקא על לחם. אבל על שאר שבעת המינים מברכים "מעין שלוש".

סיכום ברכות שיש בתוך ברכת "מעין שלוש" (קהתי) – עמוד 49.

מסיים את הברכה "ברוך אתה ה'..."	מברך בהתחלת הברכה "ברוך אתה ה'..."	אכל	
על הארץ ועל המחיה	על המחיה	מזונות (עוגות, עוגיות, ספגטי...)	1
בארץ - על הארץ ועל פרותיה. בחו"ל "על הפרות".	על העץ ועל פרי העץ	פרות משבעת המינים	2
בארץ – על הארץ ועל גפנה. בחו"ל – ועל פרי הגפן.	על הגפן ועל פרי הגפן	יין	3

מה מברך אחרי האוכל, מי שאכל ארוחת צהריים רק ירקות (שלקות)?

רבי עקיבא – הפסוק אומר "ואכלת ושבעת וברכת". לא משנה מה.... אם אכלת ארוחה ושבעת, אתה חייב לברך ברכת המזון (כאילו אכלת לחם).

רבן גמליאל וחכמים – לא מברך על ירקות ברכת המזון.

מה מברכים לפני שתיית מים?

אם שתה כי היה צמא:

חכמים – "שהכל נהיה בדברו".

אבל אם שתה מים כי נתקע לו משהו בגרון, או כדי לבלוע כדור – לא מברך.
רבי טרפון – "בורא נפשות" (הברכה שאנחנו מברכים אחרי שתיית מים).

על מה מברכים בהתחלה "שהכל" ואחר האוכל "בורא נפשות"?

על כל דבר שלא מברכים עליו "בורא מיני מזונות" או "המוציא לחם מן הארץ" מברכים "שהכל" (על פי הכלל "שהכל פוטר הכל"). אחר האוכל או השתיה מברכים "בורא נפשות".

מה זו ברכת "מעין שלוש"?

זו ברכה שמזכירים בה את שלושת הברכות שיש בברכת מזון.

שאלות:

1. מאיזה פסוק לומדים שיש מצווה לברך ברכת המזון?
"_____"

2. מהם שני ההבדלים שיש בסיום ברכת "מעין שלוש" בין סיום הברכה בארץ ישראל, לבין סיום הברכה בחו"ל?

א. _____

ב. _____

3. באיזה מקרה אדם שותה מים, ולא מברך עליהם? _____

4. מה מברכים לפני ששותים וודקה? למה? _____

שבת – פרק ד' עמוד 51.

הקדמה לשבת

תלמוד בבלי מסכת שבת דף י עמוד ב

" לדעת כי אני ה' מקדשכם". אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה, ואני מבקש ליתנה לישראל - לך והודיעם".

הסבר המדרש:

הקב"ה אומר למשה רבנו, יש לי מתנה מיוחדת, שאני שומר אותה מאוד, ואני רוצה לתת אותה לך ישראל. לך תודיע להם. מה זו המתנה? השבת.

למה הקב"ה נתן לנו את השבת?

השבת מזכירה לנו :

- א. הקב"ה ברא את העולם (כמו השבת בבריאת העולם).
- ב. הקב"ה ממשיך להפעיל ולשמור על העולם כל הזמן.
- ג. לזכור את הניסים שהיו לנו ביציאת מצרים.
- ד. שמירת השבת יכולה להביא את הגאולה – המשיח. וזאת לפי המדרש הבא :

שמות רבה (וילנא) פרשת בשלח פרשה כה
א"ר לוי אם משמרים ישראל את השבת כראוי אפילו יום אחד בן דוד
בא, למה שהיא שקולה כנגד כל המצות.

למה קשה לשמור שבת? מי קבע לנו כל כך הרבה מצוות הקשורות לשבת?

משנה מסכת חגיגה פרק א משנה ח
הלכות שבת הרי הם כהררים התלויין בשערה שהן מקרא מועט והלכות מרובות.

ההסבר :

מהתורה יש מעט מאוד מצוות לגבי שבת. חכמים הוסיפו המון מצוות. זה כמו הר שתלוי על שערה של הראש.
בגלל שיש מחכמים הרבה מצוות, יש מצוות לחזור הרבה פעמים על כל הדינים של שבת. על כל הלי"ט מלאכות שאסור לעשות אותן בשבת.

שאלות:

1. האם התורה כותבת הלכות רבות הקשורות לשבת? _____.
 2. למה הקב"ה נתן לנו את התורה? כתוב ארבע סיבות שהובאו בחוברת.
- א. _____
 - ב. _____
 - ג. _____
 - ד. _____

האם מותר להתחיל מלאכה ביום שישי, והיא תמשיך לבד בשבת? (לדוגמא):
להכניס בד לתוך צבע לפני שבת, ולהשאיר אותו כל השבת, כדי שהצבע יתפס
חזק).

משנה מסכת שבת פרק א

משנה ה

בית שמאי אומרים: אין שורין דיו וסממנים וכרשינים אלא כדי שישורו
מבעוד יום

ובית הלל מתירין.

משנה ו

בית שמאי אומרים אין נותנין אונין של פשתן לתוך התנור אלא כדי
שיהבילו מבעוד יום ולא את הצמר לטורה אלא כדי שיקלוט העין ובית
הלל מתירין בית שמאי אומרים אין פורשין מצודות חיה ועופות ודגים
אלא כדי שיצודו מבעוד יום ובית הלל מתירין.

הסבר המשניות:

המחלוקת:

בית שמאי – מותר להתחיל לעשות משהו ביום שישי, בתנאי שהוא יהיה מוכן לפני
שבת.

הסיבה: יש לנו מצווה שגם החפצים שלנו ינחו בשבת.

בית הלל – מותר לעשות מלאכה ביום שישי, גם אם הוא לא יהיה מוכן עד שבת,
אבל הפעולה תמשיך לבד.

הסיבה: לנו מותר לעבוד 6 ימים מלאים בשבוע. מה יקרה עם החפצים שלנו בשבת?
זה לא חשוב. העיקר שאנחנו ננוח.

המקרים שמביאות המשניות:

הפעולה	בית שמאי	בית הלל
שם לפני שבת עצים וצמחים בתוך מים, כדי להוציא מהם צבע. הצבע יהיה מוכן רק בתוך השבת.	אסור – העצים "עובדים" בשבילי (מכניס לי צבע בשבת).	מותר. אני לא עושה כלום עם העצים בשבת.

שם צמר חדש בתנור, (או כיום במכונת כביסה) לפני שבת. אבל המכונה תסיים לכבס בתוך השבת.	אסור – כי המכונה מכבסת בשבילי בשבת	מותר. כי אני לא עושה כלים בשבת. מותר למכונה לעבוד לבד בשבת.
שם צמר בתוך דלי עם צבע – כדי לצבוע את הצמר	אסור – הצבע שלי צובע את הבד בשבת.	מותר – כי לצבע מותר לצבוע את החוטים בשבת.
שם לפני שבת, רשת בתוך המים, כדי לצוד דגים גם בשבת	אסור – כי הרשת שלי צדה דגים בשבת.	מותר – כי לרשת מותר לצוד. רק לי אסור.

תוספתא מסכת שבת (ליברמן) פרק א הלכה כ

אמרו בית שמיי לבית הלל אין אתם מודין שאין צולין בשר בצל וביצה בערב שבת עם חשיכה אלא כדי שיצולו אף דיו סמנין וכרשנין כיוצא בהן .

הלכה כא

אמרו להן בית הלל אי אתם מודין שטוענין קורות בית הבד ותולין עגולי הגת ערב שבת עם חשיכה אף דיו סמנין וכרשנין כיוצא בהן? אילו עמדו בתשובתן ואילו עמדו בתשובתן.

שתהא כל " אלא שבית שמיי אומרים ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך מלאכתך גמורה מערב שבת.

ובית הלל אומרים: ששת ימים תעבד מלאכה עושה אתה

הסבר התוספתא:

התוספתא מדברת על המשנה שלנו. שאמרה כי המחלוקת בין בית שמאי לבית הלל, היא בשאלה "מי צריך לנוח בשבת?"

לפי בית שמאי – אנחנו היהודים, וגם הדברים שלנו (העצים, הפרות, הכל צריך לנוח בשבת.

לפי בית הלל – רק היהודים חייבים לנוח בשבת. אבל הרכוש שלי – לא חייב לנוח. ולכן אין שום בעיה אם אני התחלתי לעשות מלאכה לפני שבת, והתהליך ימשיך לבד בשבת. (כמו מכונת כביסה שהפעלתי לפני שבת, שממשיכה לכבס בשבת).

בתוספתא ישנו הוויכוח בין בית הלל לבית שמאי.

אומרים בית שמאי לבית הלל: הרי גם אתם אומרים שאסור להניח על האש אוכל לפני השבת, והוא יתבשל בתוך השבת. אז למה אוכל אסור, אבל אתם אומרים שלשים את הבד שיקבל צבע בשבת, זה כן מותר?

עונים בית הלל לבית שמאי:

הרי גם אתם – בית שמאי – מסכימים אתנו, שמותר לשים קרשים כבדים, ולהפעיל מכשירים שסוחטים שמן מהזיתים, לפני שבת, והקרשים נשארים גם בשבת על הזיתים, וסוחטים את השמן. (למרות שאסור לסחוט בשבת). אז תסכימו אתנו שגם מותר להכניס בד לפני שבת לדלי עם צבע, כדי שהבד יקבל את הצבע בשבת.

אבל זה לא עזר. בית שמאי לא הסכימו עם בית הלל, ובית הלל לא הסכימו עם בית שמאי.

התוספתא מסבירה את המחלוקת:

בתורה כתוב "ששת ימים תעבוד, ועשית כל מלאכתך".

לפי בית הלל – לפי הפסוק מותר לי לעבוד 6 ימים מלאים, עד שבת. בתנאי שאני לא אעבוד בשבת.

לפי בית שמאי: "ועשית כל מלאכתך" – כל המלאכה צריכה להסתיים לפני שבת. בתוך ששת הימים.

רמב"ם הלכות שבת פרק ט הלכה א
 מותר להתחיל במלאכה מצד שבת אף על פי שהיא נאמרת
 מאליה בשבת, שלא נאסר צלינו לעשות מלאכה אלא בצד
 של יום, אבל כשתעשה המלאכה מצד שבת מותר לנו
 ליהנות בה כשתעשה בשבת מאלינו.

הסבר הרמב"ם: עמוד 53

הרמב"ם פוסק כמו בית הלל. ואומר: מותר לעשות דבר לפני שבת, והוא ימשיך בתוך השבת, וליהנות מזה. כי מה שאסור זה – שלנו אסור לעשות מלאכה. אבל אם בשבת זה קורה לבד – זה כן מותר.

האם מותר לי לתת לגוי עבודה שאני יודע שהוא יעשה אותה בשבת?

מִנְּה מִסַּכְת שְׁמַי בֵּית הַלֵּל אֵלֶּיךָ אֵלֶּיךָ לֵב
 בֵּית שְׁמַי אֲמַרִים אֵין מִכְרִין לְעֹבֵד כּוֹכְבִים וְאֵין טוֹעֲנִין עִמּוֹ
 וְאֵין מְכַבְּהִין עֲלֵיו אֵלֶּיךָ כִּדִּי שִׂימִיעַ לְמַקּוֹם קְרוֹב
 וּבֵית הַלֵּל מְתִירִין.
 מִנְּה ח
 בֵּית שְׁמַי אֲמַרִים אֵין נִוְתְנִין עֲזָרוֹת לְעֹבֵדן וְלֹא כְּלִימַ לְכּוֹס
 עֹבֵד כּוֹכְבִים אֵלֶּיךָ כִּדִּי שִׂימִיעַ מִבְּעוֹד יוֹם.
 וּבְכֹלֵל בֵּית הַלֵּל מְתִירִין עִם הַשֵּׁנ.

הסבר המשנה:

אדם שהוא לא יהודי, לא צריך (ואפילו אסור לו) לשמור שבת. השאלה היא, האם מותר לי לעשות עבודה עם גוי לפני שבת, והוא ימשיך אותה לבד כאשר תכנס השבת.

מסביר תוספות יום טוב כי המחלוקת בין בית שמאי לבית הלל היא בשאלה: האם אני צריך לפחד (לחשוש) שאולי מי שראה אותנו עובדים יחד לפני שבת, יחשוב שהגוי עובש בשבילי בשבת, וזה אסור.

בית שמאי – אומרים שאסור לי לעבוד אתו לפני השבת, שאחרים לא יחשבו שהוא עובד בשבילי בשבת.

בית הלל – אומרים שאני לא צריך לפחד מזה שאולי מישהו יחשוב שהגוי עובד בשבילי, אם אני לא עובד, והגוי לא עובד בשבילי בשבת, לא מעניין אותי מה אחרים יחשבו.

שאלות:

1. כיצד מסבירים בית שמאי ובית הלל את הפסוק "ששת ימים תעבוד, ועשית כל מלאכתך"?
 בית שמאי: _____
 בית הלל: _____
2. האם מותר להדליק אור ביום שישי, ושימשיך לדלוק בשבת? כיצד פוסק הרמב"ם בשאלה זו? הסבר את דברך!

מלאכה שאינה צריכה לגופה (עמוד 55).

משנה מסכת שבת פרק ב משנה ה

המכבה את הנר מפני שהוא מתירא : מפני עובדי כוכבים מפני לסטים מפני רוח רעה.

ואם בשביל (וני"א מפני) החולה שיישן - פטור.

כחס על הנר כחס על השמן כחס על הפתילה - חייב.

ורבי יוסי פוטר בכולן חוץ מן הפתילה מפני שהוא עושה פחם:

הסבר המשנה:

אדם יכול לכבות נר מכל מיני סיבות. השאלה האם מותר לכבות את הנר בשבת? תלויה בשאלה: למה כיבית את הנר?

אומרת המשנה: אם מכבה את הנר כי:

א. הוא מפחד מהגויים, (מדובר על מקום שהיה אסור להשאיר אור בלילה, חוץ מאשר במסגד. ובשבת, אני מכבה את הנר, כדי שלא יענישו אותי).

ב. מפני ליסטים – אני ביער בשבת, ואם הנר דולק – השודדים רואים את האור, ויבואו וישדדו אותי, ואני מפחד.

ג. מפני רוח רעה – אנשים שיש להם בעיות נפש, ויותר נעים להם להיות בלילה בחושך. (הרמב"ם כותב את מחלת הנפש, כמו שקראו לה בזמנו). ואני מכבה את הנר בשבת, כי יש לי חולה נפש כזה בבית.

ד. בשביל חולה שישן – אדם שהוא חולה שיש בו סכנה, שהוא במצב קשה. וחשוב לנו לעשות חושך, כדי שיוכל לישון ולהתחזק.

בכל המקרים האלו הדין הוא: "פטור". והכוונה כאן – שכולם זה פיקוח נפש, ולכן זה מותר (ברטנורא).

כדי להבין את החלק השני של המשנה צריך להבין מושג הנקרא:

"מלאכה שאינה צריכה לגופה".

רש"י: זה דבר שאני עושה, לא כדי ליהנות מהעבודה. לדוגמה (מתוך המשנה. אני מכבה נר בשבת, לא כדי שיהיה לי חושך, אלא כדי לחסוך בשמן של הנר).

מה שאסור לעשות בשבת זה "מלאכת מחשבת" – פעולה שבה אני יוצר דבר חדש. (בלי קשר לשאלה אם זה קשה או לא. הדלקת אור זה דבר פשוט וקל, אבל אסור – כי אני יוצר מעגל חשמלי בקיר).

במשנה יש מחלוקת. לגבי 3 מקרים שמכבים אור בשבת:

- א. כחס על הנר – רוצה שיישאר לו נר למחר.
 - ב. כחס על השמן – רוצה לכבות נר משמן, כדי שלא לבזבז שמן.
 - ג. כחס על הפתילה – משתמש בפתילה (חוט שנמצא בתוך השמן, ומדליקים אותו, והוא נשרף לאט לאט. ורוצה לכבות את הפתילה, כדי שלא לבזבז את הפתילה.
- בכל שלושת המקרים – אומר רבי יהודה שאסור. כי לדעתו, מלאכה שאינה צריך לגופה – חייב. (אני לא צריך את החושך, אלא אני מכבה את הנר לא לבזבז אותו).

רבי יוסי חולק. ואומר כי בשני המקרים הראשונים (חס על הנר, או חס על השמן – פטור (כי הוא פוסק ש"מלאכה שאינה צריכה" פטור).

לגבי המקרה השלישי (כחס על הפתילה) – גם רבי יוסי פוסק שחייב עונש כרת. כי הוא אומר שכיבוי הפתילה יוצר פחם. וזה אסור.

שאלות:

1. באילו מקרים, ברור שמותר לכבות את הנר (או את האור) בשבת? הסבר למה.

2. הסבר בקצרה את המושג "מלאכה שאינה צריך לגופה".

3. האם "מלאכה שאינה צריך לגופה" מותרת בשבת? כתוב את שתי הדעות, ציין מי אומר מה.

פ"ט אבות מלאכה (עמוד 56).

משנה מסכת שבת פרק ז משנה ב

אבות מלאכות ארבעים חסר אחת:

הזורע והחורש והקוצר והמעמר הדש והזורע הבורר הטוחן והמרקד והלש והאופה.

הגוזז את הצמר המלבנו והמנפצו והצובעו והטווה והמיסך והעושה שתי בתי נירין והאורג שני חוטין והפוצע ב' חוטין הקושר והמתיר והתופר שתי תפירות הקורע ע"מ לתפור שתי תפירות.

הצד צבי השוחטו והמפשיטו המולחו והמעבד את עורו והמוחקו והמחתכו הכותב שתי אותיות והמוחק על מנת לכתוב שתי אותיות.

הבונה והסותר.

המכבה והמבעיר.

המכה בפטיש,

המוציא מרשות לרשות.

הרי אלו אבות מלאכות ארבעים חסר אחת:

הסבר המשנה:

לא נכנס לכל סוגי המלאכות. רק נאמר שכאן רשומים 39 מלאכות שעשו במשכן או במקדש, בזמן שבנו את המשכן, או תוך כדי העבודה במשכן או במקדש.

הגמרא אומרת, שכל מה שאור מהתורה בשבת, הם אותם 39 דברים שעשו במקדש או במשכן.

"הם (מקדש) זרעו (כדי לגדל דברים מהם יעשו קורבנות) – אתם (אנחנו) לא נזרע (בשבת).

הם (במקדש) קצרו (את התבואה לעשות ממנה קורבנות), אתם (אנחנו) לא נקצור בשבת.

מה ההגדרה של אב מלאכה?

39 המלאכות שאסור לעשות אותן בשבת, שלמדו אותן מהמשכן, מה שאסור, זה לא רק המלאכה הכתובה, אלא גם דומות לה.

בהמשך הפרק, נלמד על מספר מלאכות, ונראה דוגמאות לעוד דברים שאסור לעשות בשבת, מתוך אותו אב מלאכה.

בונה ו"מכה בפטיש" (ע"ז 57).

משנה מסכת שבת פרק יב משנה א

הבונה: כמה יבנה ויהא חייב?

הבונה כל שהוא, והמסתת והמכה בפטיש ובמעצד הקודח כל שהוא חייב. זה הכלל כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת בשבת חייב.

רבן שמעון בן גמליאל אומר אף המכה בקורנס על הסדן בשעת מלאכה חייב:

מפני שהוא כמתקן מלאכה:

הסבר המשנה:

"מלאכת בונה"

אחד מהל"ט אבות מלאה, היא מלאכת "בונה". השאלה היא מה זה נקרא בונה? אם בניתי במשחק ילדים משהו, האם זה נקרא בונה?

המשנה כותבת כלל. כל דבר שבניתי, והוא נשאר שלם יותר מיממה, זה נקרא דבר שאסור. כי זו בניית קבע.

"מלאכת מכה בפטיש"

הכוונה לדבר האחרון שאני עושה בהכנת הכלי.

רש"י – מכה בפטיש – זה כמו מי שמכין דבר מברזל, ודופק עליו עם הפטיש. בוף הוא נותן עוד מכה.

רבנו ניסים – הכוונה למכה האחרונה שנותנים לברזל, וזה מיישר את הברזל. לכן זה שיישרתי את הברזל – זו המלאכה, וזה אסור.

מלאכת חורש: (עמוד 59).

משנה מסכת שבת פרק יב משנה ב

החורש: כל שהוא.

המנכש והמקרסם והמזרד כל שהוא חייב.

המלקט עצים: אם לתקן - כל שהן.

אם להיסק - כדי לבשל ביצה קלה.

המלקט עשבים: אם לתקן - כל שהוא.

אם לבהמה כמלא פי הגדי:

נושא המשנה: אב מלאכה חורש.

מה הקשר בין חורש למי שמוציא עשב מהאדמה?

המטרה של אדם שחורש את האדמה, לעשות את האדמה יותר טובה. ועושים את הפעולה באדמה. לכן כל דבר שאני עושה, וזה עוזר לצמחים לגדול – זה אסור מאב מלאכה חורש. לכן גם להוריד ענפים מהעץ בשבת, כדי שיגדל יותר טוב, זה אסור כמו שאסור לחרוש. (חורשים את האדמה, כדי שמה שנגדל באדמה הזאת, יגדל יותר טוב).

המאירי:

המנכש = מוציא עשבים מתוך השתילים של הירקות.

המקרסם = מוריד ענפים יבשים מהעץ.

המזרד = מוריד ענפים שמפריעים לעץ. חלק יבשים וחלק עדיין חיים.

מי שמלקט ענפים = מי שמוריד ענפים מהעץ: השאלה היא למה הוריד את הענפים?

א. הוריד את הענפים כדי לתקן משהו (כמו לתקן גדר). חייב בעונש, גם אם תלש קצת.

ב. הוריד את הענפים – כדי לשרוף אותם, כדי לבשל עליהם. אם חתך מספיק ענפים שיוכל לבשל אתם ביצה (ביצה מתבשלת בקלות יחסית).

וכן מי שתולש עשבים:

- א. תלש עשבים, כדי לתקן אתם גדר. גם אם תלש קצת – זה מספיק לתקן מעט, כבר עבר עבירה. כי זה עזר לתקן את הגדר.
- ב. תלש עשבים, כדי לשרוף אותם, ולבשל עליהם. אם זה מספיק כדי לבשל ביצה – חייב.

פסיק רישא.

פסיק רישא – הדין הזה קשור לסיפור הכתוב בגמרא. ילד בא לאבא שלו בשבת, וביקש לשחק עם ראש של תרנגולת. לבסוף האבא מסכים. לוקח תרנגולת. מוריד לה את הראש, ונותן לילד לשחק.

כאשר אומרים לו שהוא לא בסדר שגרם לתרנגול למות בשבת. הוא עונה: לא רציתי שהוא ימות. רק רציתי לתת לבן לשחק עם הראש של התרנגול...

כמובן שזו טענה לא הגיונית. כי הרי ברור שאם מורידים לתרנגול את הראש, התרנגול ימות. היה ברור לאבא שהוא עושה דבר שיגרום שיקרה דבר שאסור בשבת.

"פסיק רישא" (=יחתוך את הראש) הוא מושג הלכתי למצב שאדם עושה עבירה, והוא טוען שהוא בכלל לא רצה שהעבירה תקרה. זה אפילו חבל לו (ברור שחבל לו על התרנגול שמת. הוא היה שמח אם היה מוריד את הראש לתרנגול, הבן היה משחק, והתרנגול היה נשאר בחיים...). ההלכה במקרה כזה – שמגיע לו עונש.

חזרה למשנה: המלקט עשבים:

המקרה: אדם שמוציא עשבים מהגינה בשבת.

הדין:

- א. אם עשה כדי לעשב, ולעזור לצמחים ששתל באדמה, אפילו הוציא עשב אחד – חייב עונש.
- ב. אם רוצה עשבים לתת לחיות לאכול – חייב רק אם עקר מספיק עשבים שימלאו פה של גדי קטן.
- שואלת הגמרא? למה אם רוצה לתת אוכל לחיה, לא מקבל עונש מהעשב הראשון? הרי בכל מקרה זה עזר לאדמה שהוציא עשב? וזה בדיוק "פסיק רישא" אני עוקר עשב, וזה עוזר לאדמה, ולכן זה אסור בשבת?
- עונה הגמרא: מדובר כאן על מי שעקר עשב באדמה שלא שלו. בשביל לתת אוכל לחיה. לכן מה שעזר לאדמה, זה לא עזר לו. לכן זה מותר.

אבל אם תלש עשב לתת לחיה שלו לאכול באדמה שלו, עשה שתי עברות.
תלש עשבים כדי לתת אוכל לחיה שלו, ועשה עברה שהיא מאב מלאכה
חורש, שהפך את האדמה שלו ליותר טובה.

אב מלאכה – כותב. (צמוד 60).

משנה מסכת שבת פרק יב משנה ג

הכותב שתי אותיות:

בין בימינו בין בשמאלו.

בין משם אחד בין משני שמות.

בין משני סממניות ב

כל לשון

חייב.

אמר רבי יוסי לא: חייבו שתי אותיות אלא משום רושם.

שכך היו כותבין על קרשי המשכן לידע איזו בן זוגו.

אמר רבי מצינו שם קטן משם גדול:

שם משמעון ושמואל.

נח מנחור.

דן מדניאל

גד מגדיאל:

הסבר המשנה:

אסור לכתוב בשבת כל שתי אותיות. רק אם כותב בצורה שרגיל לכתוב.

לכן כל מי שכתב שתי אותיות: לא משנה:

- א. באיזו יד (בגמרא מסבירים שמדובר על אדם שרגיל לכתוב בשני הידיים. אבל אם רגיל לכתוב ביד אחת, וכתב ביד שלא רגיל לכתוב – לא עבר עבירה, כי זה "לא כדרכו" – לא בדרך שרגיל לכתוב).
- ב. אם כת אות אחת ממילה אחת, ואות אחרת ממילה אחרת,
- ג. בשני סממניות – בשני סוגי צבע שונים,
- ד. באיזו שפה.

בכל מקרה הדין: חייב.

רבי יוסי אומר: גם אם עשה שני סימנים (ולא כתב אותיות ממש) – כבר עבר עבירה. **הטעם:** גם במשכן עשו סימנים על הקרשים, כדי שידעו איזה קרש להצמיד לאיזה קרש ("בן זוגו"). כמו שבמשכן עשו סימנים על הקרשים, כך אסור לעשות סימנים בשבת.

האומר: רבי (ויש אומרים שזה היה רבי יהודה).

המקרה: התכוון לכתוב שם ארוך, וכתב רק שתי אותיות, שהם גם שם. כמו התכוון לכתוב נחור, וכתב רק נח.

הדין: חייב (מגיע לו עונש).

הטעם: (הסיבה), כי גם לשתי האותיות האלו יש משמעות כי גם נח זה שם. לכן חייב.

משנה מסכת שבת פרק יב משנה ד

הכותב שתי אותיות בהעלם אחד - חייב .

כתב בדיו בסם בסיקרא בקומוס ובקנקנתום ובכל דבר שהוא רושם על שני כותלי זווית ועל שני לוחי פנקס והן נהגין זה עם זה חייב .

הכותב על בשרו חייב.

המסרט על בשרו :

רבי אליעזר מחייב חטאת.

ורבי יהושע פוטר:

הסבר המשנה (המשך מלאכת כותב) (עמוד 61).

המקרה: מי שכותב שתי אותיות בשבת, כי לא ידע שזה שבת.

הדין: חייב להקריב קורבן חטאת – קורן שמקריב מי שעשה עבירה בטעות.

המקרה: כתב בצבע שרגילים לכתוב איתו, ולא משנה באיזה צבעה (סקרא, קומוס...):

- א. כתב שתי אותיות, כל אות על שתי קירות (על כל קיר אות אחת), בצורה שמי שמסתכל על שתי הקירות, רואה את שתי האותיות בבת אחת.
- ב. כותב על שני פנקסים, או שני דפים. על כל אחד אות אחת. אבל אפשר לראות את שתי האותיות יחד. ("נהגין זה עם זה").

הדין: חייב.

המקרה: כתב על העור שלו שתי אותיות בצבע בשבת.

הדין: חייב.

המקרה: עשה שי שריטות על הגוף שלו, בצורת שתי אותיות, בשבת.

הדין:

האומר: רבי אליעזר.

הדין: חייב קורבן חטאת.

האומר: רבי יהושע.

הדין: פטור.

הטעם: לשרוט את הגוף זה לא נקרא לכתוב. ולכן פטור מעונש.

ההלכה: כמו רבי יהושע – שפטור.

משנה מסכת שבת פרק יב משנה ה

כתב במשקין במי פירות באבק דרכים באבק הסופרים ובכל דבר שאינו מתקיים:

פטור.

לאחר ידו, ברגלו, בפיו, ובמרפיקו. כתב אות אחת סמוך לכתב וכתב על גבי כתב,

נתכוין לכתוב חי"ת וכתב שני זיינין אחד בארץ ואחד בקורה כתב על שני כותלי הבית על שני דפי פנקס ואין נהגין זה עם זה פטור.

כתב אות אחת נוטריקון רבי יהושע בן בתירא מחייב וחכמים פוטרין:

הסבר המשנה:

המקרה: מי שכתב בשבת עם דבר שהכתב לא נשאר ("לא מתקיים"), כמו עם מיץ פרות, על האבק (שיש על המכוניות...), "באבק סופרים" – באבק של שאריות דיו של מי שכותב ספר תורה.

הדין: פטור = אסור לעשות את זה, אבל אם עשה לא מקבל עונש.

המקרים:

- א. מי שכתב בצורה שונה ממה שרגילים לכתוב, למשל: כתב עם הרגל, עם המרפק, עם עט בפה.
- ב. כתב רק אות אחת, (שבדרך כלל, מקבל עונש רק אם כתב לפחות שתי אותיות), אבל כתב אותה ליד אות אחרת שכבר הייתה כתובה.
- ג. חזר על אותיות שהיו כתובות, אבל היו קצת מטושטשות. ("כתב על גבי כתבי").
- ד. רצה לכתוב זז, וכתב בטעות זז (החי מורכבת משתי אותיות זז, שמחברים אותם עם כתר מלמעלה. והוא כתב פעמים זין, אבל לא חיבר אותם).
- ה. כתב אות אחת על הארץ, ואחת על עץ, או על שתי קירות של בית או על שני דפים שונים. על כל אחד מהם אות אחת, אבל בצורה שאי אפשר לראות בבת אחת את שתי האותיות. ("אין נהגין זה עם זה").

הדין בכל המקרים: פטור. (אסור, אבל לא מקבל עונש).

המקרה: כתב אות אחת, אבל יש לה משמעות, כמו ה' – עם הקו (גרש) למעלה:

הדין:

האומר: רבי יהושע בן בתירא – פטור.

חכמים – חייב.

כתיבה בצבע מתנדף (כמו שיש בחיק...) בשבת – הרב מרדכי אליהו –
צ"ל 64.

הרב רוזן (ראש מכון צומת, העוסקים בפתירת בעיות הלכתיות בעזרת טכנולוגיה של היום) שאל את הרב מרדכי אליהו זצ"ל:

יש צבע החייטים המסמנים על הבגדים את המקום שהם צריכים לחתוך או לתפור עם טוש מיוחד, שנעלם לאחר כמה שעות.

יש תפקידים שיש בהם פיקוח נפש, וחייבים לכתוב בהם גם בשבת. כמו רופאים ואחיות בבית חולים, או במקרים מסוימים בצבא.

האם לא עדיף שהם ישתמשו בדיו של החייטים שנעלם לבד?

תשובת הרב מרדכי אליהו זצ"ל.

- א. בדקתי את הטוש על כמה סוגי ניירות, והוא אכן נמחק.
 - ב. מה שאסור לכתוב בשבת, זה דווקא "דבר המתקיים" – דבר שנשאר.
 - ג. השאלה היא **כמה זמן זה נקרא קבועה?** יש דעה אחת האומרת שקבועה, שהכתב נשאר כל השבת. ואז הטוש הזה לא עוזר. כי אנחנו צריכים שיחזיק מעמד עד מוצאי שבת.
 - דעה שניה אומרת שבכל דבר בודקים כמה זמן מצפים מדבר כזה שישאר? אם נפסוק הלכה לפי דעה זו, בכתב אנחנו מצפים שהכתב לא יעלם הרבה זמן (זמן שאדם שכותב ספר זיכרונות, רוצה שהכתב לא יעלם). ואם הטוש נעלם לאחר 24 שעות, אם כותבים בו – זה לא נקרא "דבר המתקיים", ולכן מהתורה מותר לעשות אותו. (מחכמים אסור לעשות אותו סתם).
 - ד. לכן פסק ההלכה של הרב:
- א. לא לכתוב בעט כזה בשבת, אלא אם זה באמת פיקוח נפש.

ב. במקרה של פיקוח נפש – אפשר לפסוק הלכה שהכתב הזה נקרא "דבר שאינו מתקיים", ואז עדיף לכתוב בצורה שמהתורה זה מותר, ולא בעט רגיל, שמהתורה – לכתוב בו סתם, אסור.

מקלף פטור (עמוד 65).

משנה מסכת שבת פרק יג משנה ג

הקורע בחמתו ועל מתו וכל המקלקלן – פטורין.

והמקלקל על מנת לתקן - שיעורו כמתקן:

הסבר המשנה:

מהתורה אסור לעשות בשבת "מלאכת מחשבת" דבר שיוצר דבר טוב. לכן אם אדם סתם מקלקל, מהתורה לא עשה עבירה בשבת. אבל גם זה אסור מחכמים. (גם במקדש, כל דבר שעשו – היה כדי לעשות דבר טוב, ולא סתם כדי להרוס).

המקרה:

המשנה מביאה שני מקרים של אדם שקרע את הבגד שלו בשבת:

א. כי הוא היה עצבני ("בחמתו").

ב. כי מישהו מהקרובים שלו מת, והוא קורע את הבגד מרוב צער.

הדין: פטור - (אסור מחכמים, אבל לא מקבל עונש מהתורה).

המשך המשנה - כלל הלכתי:

המקרה:

מי שמקלקל, כדי לתקן (שובר קיר כי הוא משפץ את הבית. והוא צריך לשבור את הקיר וכדומה).

הדין: אסור לשבור בדיוק באותה כמות שאסור לבנות. (כמו שאסור לכתוב בשבת שתי אותיות, גם מי שמוחק שתי אותיות, כדי לכתוב מחדש כמו שצריך, חייב בעונש מהתורה).

הרמב"ם בפרוש המשנה:

המקרה של מת – פטור מעונש רק אם המת הוא לא קרוב משפחה שלו, שיש לו חובה לקרוע את הבגד.

אבל אם המת הוא קרוב משפחה שלו, שחייב לקרוע את הבגד, אז ברגע שהמתאבל קרע את הבגד, הוא הרוויח לקיים מצווה לקרוע את הבגד. ולכן אסור לו לקרוע את הבגד בשבת.

להלכה: אם קרע בחמתו בשבת (כי היה עצבני) – חייב בעונש מהתורה. כי הוא כן הרוויח שקרע את הבגד. כך הוא נרגע. וזה "מתקן" שאסור בשבת.

"3" (ע"א 66).

משנה מסכת שבת פרק יג משנה ה

ר' יהודה אומר: הצד צפור למגדל וצבי לבית – חייב.

וחכמים אומרים צפור למגדל וצבי לבית ולחצר ולביברין.

רבן שמעון בן גמליאל אומר לא כל הביברין שוין.

זה הכלל מחוסר צידה פטור

ושאינו מחוסר צידה חייב:

הסבר המשנה:

בשבת אסור לצוד חיות. השאלה היא "מה זה נקרא שצדתי אותו? למשל, אם גרמתי לכלב להיכנס הבייתה, וסגרתי את הדלת בשבת, זה נקרא צד? או בגלל שגם עכשיו, אם אני רוצה לתפוס אותו בתוך הבית, זה קשה כי הוא יכול לברוח בתוך הבית, זה לא נקרא "צד"?

הרמב"ם פוסק:

חייב על "צד" רק הכנסתי את החיה למקום שאם ארצה לתפוס אותה ביד, אין לה לאן לברוח. אבל אם הכנסתי את החיה למקום שאם ארצה להחזיק אותה ביד, אצטרך לרדוף אחריה, זה לא נקרא "צד".

המשנה: יש במשנה מחלוקת:

האומר הראשון: רבי יהודה.

המקרים:

אדם שגרם לציפור להיכנס למגדל (בית של ציפורים), או שגרם לחיה להיכנס לבית.

הדין: לא מקבל עונש. כי גם אחרי שסגר אותם, אם ירצה לתפוס אותם ולהחזיק אותם. הם יכולים לברוח.

האומר השני: חכמים.

הדין:

- א. הבריה ציפור למגדל – חייב בעונש.
- ב. הבריה צבי לבית, או לחצר או למקום שבו מכניסים את החיות שלא יברחו (ביברין) – חייב בעונש.

האומר השלישי: רבן שמעון בן גמליאל.

הדין:

לגבי חיה שהכנסתי לביברין (כלוב לחיות), זה תלוי. כי יש כלובי גדולים, שאם ארצה לתפוס את החיה בתוכם, זה יהיה קשה, כי לחיה יש מקום לברוח בתוך הכלוב. לכן זה לא נקרא צד.
אבל אם הכלוב קטן, שברגע שירצה לתפוס את החיה, יוכל לעשות זאת בקלות – זה צד ואסור לעשות את זה.

3? – *ענייט עעא מלאכה ("ענייט עעצוה")*. (עמוך 67).

משנה מסכת שבת פרק יג משנה ו

צבי שנכנס לבית ונעל אחד בפניו – חייב.

נעלו שנים – פטורין.

לא יכול אחד לנעול ונעלו שנים – חייבין.

ורבי שמעון פוטר:

הסבר המשנה:

המקרה: צבי שנכנס בעצמו לתוך בית, ואחד נעל את הבית.

הדין: מי שנעל – חייב בעונש. כי בגלל שנעל – החיה תפוסה.

המקרה: הצבי נכנס לבד, אבל שניים נעלו **ביחד** את הבית.

הדין: שניהם פטורים. (אסור, אבל לא מקבל עונש).

המקרה: הצבי נכנס לבד לבית. אבל כדי לסגור את הדלת – צריך שני אנשים. והם סגרו יחד את הדלת.

הדין: שניהם חייבים.

האומר: רבי שמעון.

הדין: (באותו המקרה): פטורים (אסור אבל לא מקבלים עונש).

הסבר החוברת:

למה אם שניים עשו בשבת, דבר שאסור לעשות בשבת, זה לא אסור, אלא רק "פטור"?

א. כי מה שאסור בשבת, זה רק מלאכה שעושים בצורה רגילה. ואם עשו שניים ביחד – זה לא צורה רגילה, ופטור.

ב. אי אפשר להאשים שני אנשים על דבר שאחד בדרך כלל עושה לבד.

הגמרא: דין שניים שעשאוה.

כתוב בתורה "ואם נפש אחת תחטא בשגגה, בעשותה אחת ממצות ה' אשר לא תעשנה...". רק אם נפש אחת עשתה עבירה – תקבל עונש. אבל אם שניים עשו יחד – לא יקבלו עונש.

דין זה נקרא "שניים שעשאוה" – שניים שעשו עבירה, שבדרך כלל אדם עושה לבד, שניהם לא יקבלו עונש (פטורין).

משנה מסכת שבת פרק יג משנה ז

ישב האחד על הפתח ולא מלאהו, ישב השני ומלאהו - השני חייב.

ישב הראשון על הפתח ומלאהו ובא השני וישב בצדו. אף על פי שעמד הראשון והלך לו - הראשון חייב והשני פטור.

הא למה זה דומה לנועל את ביתו לשומרו ונמצא צבי שמור בתוכו.

הסבר המשנה:

המקרה: חיה שנכנסה לתוך בית בשבת. אדם אחד ישב בפתח, אבל לחיה היה מקום

לברוח לידו, כי הפתח גדול. ואז התיישב לידו עוד אדם, ואז השני מלא את הפתח, והחיה סגורה בבית, לא יכולה לברוח, בגלל השני שישב בפתח.

הדין: רק האדם השני יקבל עונש (כי רק בגללו החיה כבר לא יכלה לברוח, והוא צד).

מקרה שני: החיה נכנסה לבית בשבת. הפתח היה קטן. אחד ישב בפתח, ולכן החיה כבר לא יכולה לברוח, ולכן הוא צד.

ואז הגיע עוד אחד, ועמד במקום הראשון, והראשון הלך.

הדין: הראשון חייב בעונש. השני שהחליף אותו – פטור.

הטעם: זה דומה לצבי שנכנס לבית לפני שבת, נעלנו את הדלת לפני השבת. ואז כבר צדנו את הצבי לפני השבת (זה מותר).

גם כאן הראשון צד. השני רק שמר על הצבי שלא יוכל לברוח מהמקום שהראשון צד אותו.

מוציא – פרק ה' (עמוך 70). **הקדמה:**

מי קובע מתי יוצא כל חג?

מהפסוק "תקראו אותם במועדים" – לומדים שעם ישראל ("תקראו" = אתם תקראו) הוא הקובע מתי יוצא ראש חודש, וזה אומר מתי יצא בדיוק כל חג. (בתורה כתוב באיזה תאריך בחודש ובאיזה חודש יש חגים מהתורה, אבל אנחנו קובעים מתי ראש חודש, וזה קובע מתי יוצא התאריך הכתוב בתורה).

חגים מהתורה: ראש השנה, יום כיפורים, סוכות, פסח ושבעות.

חגים מחכמים: בתחילת תקופת בית המקדש השני, חכמים הוסיפו את פורים.

באמצע בית שני הוסיפו חכמים גם את חנוכה.

לכל חג יש מצוות מיוחדות משלו, שצריכות לעזור לנו להרגיש ולהבין מה זה החג הזה?

ראש השנה (צמח דב).

המצווה החשובה בראש השנה: לשמוע תקיעות שופר.

למה תוקעים בשופר בראש השנה?

ספר החינוך:

כל אדם צריך דברים חיצוניים שיגרמו לו לחשוב על מה שקורה אתו. אדם שיוצא למלחמה רגיל שיש כל מיני רעשים, שמזכירים לנו שאנחנו במלחמה, וזה גורם לנו לפחד ולחשוב.

גם תקיעת השופר גורמת לנו להרגיש שיש כאן משהו מיוחד – יום הדין. ובמיוחד תקיעת התרועה שהיא תקיעה של 11 תקיעות קצרות. המזכירות לנו דבר שבור, שנרגיש שהלב שלנו נשבר, כי אנחנו ביום הדין, ואנחנו יודעים כמה דברים רעים עשינו. וכמה כדאי לנו לבקש סליחה.

התפילות בראש השנה.

משנה מסכת ראש השנה פרק ד משנה ה

סדר ברכות:

אומר אבות וגבורות וקדושת השם וכולל מלכיות עמהן ואינו תוקע.

קדושת היום ותוקע.

זכרונות ותוקע.

שופרות ותוקע.

ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים. דברי רבי יוחנן בן נורי.

אמר ליה רבי עקיבא: אם אינו תוקע למלכיות למה הוא מזכיר?

אלא אומר אבות וגבורות וקדושת השם וכולל מלכיות עם קדושת היום ותוקע.

זכרונות ותוקע

שופרות ותוקע

ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים:

המשנה מדברת על תפילת מוסף של ראש השנה. בתפילת מוסף של ראש השנה גם תוקעים בשופר.

בתפילת מוסף של ראש השנה יש יותר ברכות מתפילת מוסף בכל חג או שבת (בשבת וחג – 7 ברכות).

מושגים מהמשנה:

"אבות" – הברכה הראשונה בכל תפילת לחש ("שמונה עשרה"). נקרא כך לפי התחלת הברכה "אלוקי אברהם, אלוקי יצחק ואלוקי יעקב".

"גבורות" – הברכה השנייה "אתה גיבור לעולם ה'".

"קדושת השם" – "אתה קדוש ושמך קדוש... ברוך אתה ה' המלך הקדוש".

ברכות מיוחדות לראש השנה.

1. מלכויות - מזכירים 10 פסוקים שמדברים על שאנחנו רואים בקב"ה מלך שלנו.
2. זכרונות - מזכירים 10 פסוקים המדברים על הדברים שאנחנו מבקשים שהקב"ה יזכור, שהם יכולים לעזור לנו במשפט (בדין).
3. "שופרות" – מזכירים 10 פסוקים בהם כתוב על שאנחנו ממליכים את הקב"ה בעזרת תקיעות שופר

המחלוקת במשנה היא:

א. מתי להכניס כל אחד מקבוצת הפסוקים בתפילה?

ב. מתי תוקעים בשופר בזמן תפילת מוסף?

תקיעות	הברכה	האומר
לא תוקע	אבות + גבורות	רבי יוחנן
לא תוקע	אתה קדוש + מלכויות	
תוקע	קדושת היום	
תוקע	זכרונות	
תוקע	שופרות	
לא תוקע	עבודה + מודים + ברכת כהנים	
לא תוקע	אבות + גבורות + קדושת היום	רבי עקיבא
תוקע	קדושת היום + מלכויות	
תוקע	זכרונות	
תוקע	שופרות	
לא תוקע	עבודה + מודים + ברכת כהנים	

למה תוקעים בשופר ומברכים את שלושת הברכות המיוחדות (מלכויות, זכרונות ושופרות)?

תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף טז עמוד א
 ואמרו לפני בראש השנה מלכויות זכרונות ושופרות.
 מלכויות - כדי שתמליכוני עליכם,
 זכרונות - כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה,
 ובמה? בשופר.

הברכה	בשביל מה אומרים אותה בראש השנה?
מלכויות	כדי שתמליכו את הקב"ה – תגידו שהקב"ה הוא האלוקים
זכרונות	כדי שאזכור את הדברים הטובים שעשיתם.
שופרות	בעזרת מה מעלים את התפילות? בעזרת השופר.

כמה פסוקים צריך להגיד בכל אחת משלושת הברכות? מהיכן הפסוקים?

משנה מסכת ראש השנה פרק ד משנה ו
 אין פוחתין מעשרה מלכויות מעשרה זכרונות מעשרה שופרות
 רבי יוחנן בן נורי אומר אם אמר שלש שלש מכולן יצא.
 אין מזכירין זכרון מלכות ושופר של פורענות.
 מתחיל בתורה ומשלים בנביא
 רבי יוסי אומר אם השלים בתורה יצא:

תנא קמא (הרב הראשון הכתוב במשנה, אבל לא כתוב את השם שלו):

- בכל ברכה אומר 10 פסוקים.

רבי יוחנן בן נורי: אם אמר רק 9 פסוקים (3 מהתורה, 3 מהנביאים, 3 מהכתובים) זה גם בסדר. (יצא ידי חובה).

בכל מקרה, לא מזכירים פסוקים שהם רעים לעם ישראל.

סדר הפסוקים:

3 מהתורה. 3 מהכתובים, ומסיים ב 3 פסוקים מהנביאים.

רבי יוסי:

אם סיים בפסוקים מהתורה, במקום מהנביאים, זה גם בסדר ("יצא").

הרב יוסף אלבו: ספר העיקרים.

יש 3 דברים שהם היסוד של כל האמונה בקב"ה, ואת כולם הכניסו אנשי הכנסת הגדולה לשלושת הברכות "מלכויות, זכרונות ושופרות".

א. יש את הקב"ה. בברכת מלכויות. "על כן נקווה ... לראות מהרה בתפארת עוזך".

ב. בברכת זכרונות - אנחנו מזכירים כי הקב"ה רואה מה קורה אתנו כל אחד, ומחליט איזה דבר טוב (שכר) או רע מגיע לכל אחד. (שכר ועונש). "אתה זוכר מעשה עולם, ופוקד כל יצורי קדם".

ג. בברכת שופרות - התורה שלנו היא מהקב"ה. "לדבר עמם מן השמים".

שאלות על ראש השנה:

1. למה תוקעים בשופר בראש השנה לפי ספר החינוך?

2. כמה חלקים מוסיפים לתפילת מוסף של ראש השנה? איך נקרא כל חלק?

3. על מה מדבר כל חלק בשאלה 2 לפי הגמרא?

4. כמה פסוקים מזכירים בכל חלק? פרט!

5. בכמה מקומות בתפילת מוסף תוקעים בשופר? _____
6. הסבר בקצרה את המושגים הבאים:
- א. "ברכת אבות" _____
- ב. "ברכת גבורות" - _____
- ג. "קדושת השם" - _____
- ד. "ברכת עבודה" - _____

יום כיפורים (צמח 78).

מה אסור לעשות ביום כיפורים?

משנה מסכת יומא פרק ח משנה א

יום הכפורים אסור:

באכילה ובשתיה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה.

והמלך והכלה ירחצו את פניהם.

והחיה תנעול את הסנדל דברי רבי אליעזר.

וחכמים אוסרין:

בתורה כתוב על יום כיפורים "ועיניתם את נפשותיכם". איך מתענים?

- א. לא אוכלים ולא שותים. מי שאכל ושתה ביום כיפור, כאשר היה אסור לו (יש כאלו שמותר להם לאכול בגלל פיקוח נפש) – חייב כרת = מיתה בידי שמים. הוא ימות בגיל יותר צעיר ממה שהיה צריך למות.
- ב. רחיצה – אסור להתרחץ סתם, גם לא רק חלק מהגוף.
- ג. סיכה – אסור למרוח שמן, משחות או בושם על הגוף ביום כיפור.
- ד. נעילת הסנדל – אסור לנעול נעליים או סנדלים שיש בהם עור.
- ה. תשמיש המיטה – אסור לבעל ואישה לקיים יחסים ביום כיפורים.
- רק מי שעבר ואכל או שתה – חייב כרת. אבל מי שעבר ועשה את אחד הדברים האחרים – לא חייב כרת, וזו עברה הרבה יותר קטנה.

לכן רבי אליעזר מתיר 2 דברים (אבל לא לאכול או לשתות).

א. למלך והכלה – לרחוץ את הפנים גם ביום כיפורים.

ב. לאשה שילדה ("חיה") – להתרחץ ביום כיפורים.

חכמים :

אין הבדל בין מלך, מלכה או יולדת וכל יהודי אחר. לכולם כל חמשת הדברים אסורים.

פרוש ברטנורא:

א. המשנה כתבה "אסור", שזו מילה שאומרת שאסור, אבל אין עונש, למרות שבאכילה ושתיה יש עונש, כי היא דיברה על הכל, וכל שאר 4 הדברים הם אסורים, אבל בלי עונש מהתורה.

ב. הסיבה שיש 5 עינויים, כי המילה "עינויי" כתובה בתורה בקשר ליום כיפור 5 פעמים.

ספר החינוך:

למה צריך להתענות ביום כיפורים?

כי הקב"ה עושה לנו משפט באותו יום, וזה לא נכון להגיע למשפט כזה בתוך יום כזה מתוך סיפוק התאוות שלי. אלא מתוך מצב שבו אני מתגבר על התאוות שלי.

שאלות על יום כיפורים:

1. על איזה איסורים של יום כיפורים יש עונש כרת?

2. על איזה איסורים של יום כיפורים, מי שעבר עליהם, לא נענש בכרת?

3. מהיכן למדו חכמים שיש 5 דברים שאסור לעשות ביום כיפורים, כדי להתענות?

4. למה צריך להתענות לפי ספר החינוך ביום כיפורים?

5. למי כן מותר להתרחץ ביום כיפורים, לפי רבי אליעזר?

סוכות (צמח 82).

מצוות סוכה בתורה:

ויקרא פרק כג

בַּסֹּכֶת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל־הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֹּכֶת:
(מג) לְמַעַן יֵדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בַּסֹּכֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי
אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יִקְנֹק אֱלֹהֵיכֶם:

תלמוד בבלי מסכת סוכה דף כח עמוד ב

תנו רבנן: כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע וביתו עראי.
כיצד? היו לו כלים נאים - מעלן לסוכה, מצעות נאות - מעלן לסוכה.
אוכל ושותה ומטייל בסוכה. ... דתנו רבנן: "תשבו" כעין תדורו.

הסבר הגמרא:

בסוכות, הסוכה היא הבית הקבוע שלנו, החשוב. והבית שלנו, הוא לא חשוב כל כך.
לכן בסוכות עושים כל דבר מכובד בסוכה. מביאים את הכלים הכי יפים מהבית
לסוכה, את הכלי מיטה היפים לסוכה. אוכל ושותה בסוכה.
את זה לומדים מהפסוק האומר "שבעת ימים **תשבו** בסוכות". לשבת הכוונה לגור
בסוכה.

האם אפשר לקיים מצווה כאשר אני ישן?

זה עניין חג הסוכות. באכילה, בשתיה ובלימוד בסוכה, מקיים האדם מצוות
"בסוכות תשבו" במצב של ידיעה.

אך ישנו קיום מצווה זו גם במצב של אי-ידיעה, כאשר ישנים בסוכה. גם
בתרדמתו האדם עובד את ה'.

ביום הכיפורים, הוא יודע שהוא מתפלל ומתוודה. בסוכה הוא ישן, ודומה
שאינו יודע כלל,

אך "אני ישנה ולבי ער" (שיר השירים ה, ב), ליבם של ישראל ער תמיד. גם
בתרדמה ישנה דביקות של ישראל בריבונו של עולם. (הרצ"ה שיחות לסוכות)

הסבר דברי רצי"ה (הרב צבי יהודה קוק).

בדרך כלל, כאשר אני מקיים מצווה, אני יודע זאת. אני יודע שאני מברך, מניח תפילין – אני יודע שאני מניח תפילין. כך גם בסוכות. כאשר אני אוכל בסוכה, אני מקיים מצווה.

אבל בסוכה – אפשר לקיים מצווה, בלי לדעת כאשר אני ישן בסוכה, אני מקיים מצווה תוך כדי שינה. (כי בסוכה מצווה לעשות כל דבר מכובד שעושים בבית, ובבית גם ישנים).

זה מראה כי הלב של כל אחד מעם ישראל מחובר לקב"ה, גם כאשר הוא ישן.

משנה מסכת סוכה פרק ב

העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה כשרה .

שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה

חולין ומשמשיהן פטורין מן הסוכה.

אוכליו ושותיו עראי חוץ לסוכה:

הסבר המשנה:

א. מי שבונה סוכה בין העצים, כך שהעצים הם הקירות (הדפנות), הסוכה שלו כשרה.

ב. מי ששלחו אותו כדי לקיים מצווה, מותר לו להמשיך ללכת, והוא לא צריך לאכול ולישון בסוכה. **(ברטנורא:** כי יש דין האומר "העוסק במצווה – פטור מן המצווה" אם אני צריך לעשות עכשיו מצווה אחת, אז באותו הזמן אי אפשר להגיד לי שאני חייב לעשות עוד מצווה. לכן שליח למצווה – לא צריך לישון בסוכה).

ג. כל מי שחולה, או מטפל בחולה, לא חייב לאכול ולישון בסוכה. **(ברטנורא:** מותר לא לשבת בסוכה, גם אם החולה רק קצת חולה. והסיבה: המצווה לעשות בסוכה, מה שרגיל לעשות בבית. לכן כל דבר שגורם לו לרצות לצאת מן הבית (בסוכות = הסוכה) לא חייב לעשות בסוכה. אבל מי שבנה סוכה במקום שברור שלא יהיה לו נוח לגור בה (כי יש שם גנבים שיפחד לישון בסוכה, או ליד מקום מסריח, שלא נעים לשבת שם, הסוכה לא כשרה, כי הרי כבר שבנה אותה, ידע שלא יוכל לגור בה).

ד. מותר לאכול ולשתות בצורה לא מסודרת או קבועה מחוץ לסוכה. (כי גם בבית, כאשר אנחנו לוקחים משהו קטן, כמו פרי או עוגיה, אנחנו אוכלים את זה לפעמים מחוץ לבית. אז גם בסוכות, מותר לאכול את זה מחוץ לסוכה).

מקרים שקרו, והמשנה מספרת אותם, כדי להראות שכך צריך לעשות לפי ההלכה:

משנה מסכת סוכה פרק ב

מעשה והביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי לטעום את התבשיל ולרבן גמליאל שני כותבות ודלי של מים ואמרו העלום לסוכה.

וכשנתנו לו לרבי צדוק אוכל פחות מכביצה נטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה: ולא בירך אחריו

המשנה מביאה בהתחלה שני מקרים שבהם הרבנים החמירו על עצמם, ולמרות שהיה מותר להם לאכול מחוץ לסוכה, הם ביקשו לאכול דווקא בתוך הסוכה.

א. ביקשו מרבי יוחנן בן זכאי רק לטעום את האוכל, לראות אם הוא טעים או מוכן (ברור שזה אכילת ארעי, לא ארוחה מסודרת), וביקש לטעום את האוכל דווקא בסוכה.

ב. נתנו לרבן גמליאל לטעום משהו קטן (כותבות) ולשתות מים (גם זה אכילת ארעי, לא ארוחה מסודרת), וגם הוא ביקש להחמיר על עצמו, וגם את הדבר הקטן הזה לאכול בסוכה.

במקרה השלישי, הרב נהג על פי ההלכה, ולא החמיר על עצמו.

נתנו לרבי צדוק קצת אוכל (פחות מ"כביצה" פחות מ56 גרם, וזה לא נקרא סעודה) ולכן הוא עטף את האוכל במפית (כדי שלא יהיה חייב ליטול ידיים) ואכל מחוץ לסוכה. ומכיוון שזו הייתה כמות קטנה, לא היה צריך לברך על זה ברכה אחרונה.

כמה סעודות (ארוחות) צריך לאכול בסוכות בסוכה? מה יעשה מי שלא אכל ארוחה אחת?

משנה מסכת סוכה פרק ב

ר' אליעזר אומר: ארבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה. אחת ביום ואחת בלילה.

וחכמים אומרים: אין לדבר קצבה. חוץ מלילי יום טוב ראשון של חג בלבד.

ועוד אמר רבי אליעזר מי שלא אכל לילי יום טוב הראשון ישלים בלילי יום טוב האחרון.

וחכמים אומרים אין לדבר תשלומין על זה נאמר (קהלת א') מעוות לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל להמנות.

הסבר המשנה:

רבי אליעזר וחכמים חולקים בשני נושאים:

- א. כמה ארוחות צריך לאכול בסוכה **בכל** חג סוכות?
- ב. מה יעשה מי שלא אכל ארוחה ראשונה של סוכות בסוכה?

הדין	רבי אליעזר	חכמים
כמה ארוחות חייבים לאכול בסוכות בסוכה?	14 ארוחות. בכל יום, ארוחה בלילה וארוחה ביום.	רק ארוחה בלילה הראשון של סוכות.
מה יעשה מי שלא אכל בסוכה בלילה הראשון?	יכול להשלים בלילה האחרון של סוכות.	לא יכול להשלים. הוא הפסיד את המצווה. על זה כתוב בפסוק "מעוות לא יוכל לתקון" – דבר לא בסדר – אי אפשר לתקן אותו.

איך משלימים את הארוחה של הלילה הראשון? הרמב"ם.

לפי רבי אליעזר: אי אפשר להגיד לאדם לאכול שתי ארוחות מלאות בלילה האחרון של סוכות, במקום הארוחה של הלילה. אבל אפשר לאכול שתי מנות אחרונות. אז בלילה האחרון של סוכות יאכל ארוחה רגילה, אבל יקח שתי מנות אחרונות. אחת לכבוד החג האחרון, ואחת במקום הארוחה של הלילה הראשון.

לפי חכמים: אי אפשר להשלים את הארוחה.

שאלות על סוכות:

1. מה לומדים חכמים מהפסוק "בסוכות תשבו שבעת ימים"?

2. המשנה מביאה 3 מקרים של אנשים הפטורים מלשבת בסוכה. ציין 2 מהם, והסבר למה הם פטורים?

3. האם רצוי שאדם שלא חייב לשבת בסוכה, כן ישב בסוכה? מהיכן למדת זאת?

4. כמה ארוחות חייבים לאכול בסוכה בחג סוכות? פרט את הדעות השונות.

5. איזו סעודה חייבים לפי כל הדעות לאכול בסוכה? מה יעשה מי שלא אכל את הארוחה הזאת לפי הרמב"ם?

יום טוב (ע"פ 89).

שמות פרק יב פסוק טז

וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם הַשְּׂבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶה לֹא־יַעֲשֶׂה בָּהֶם אֵד אֲשֶׁר יֹאכַל לְכָל־נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם :

מהפסוק הזה, לומדים כי יום טוב = חג מהתורה, הוא כמו שבת. ההבדל שביום טוב מותר להכין אוכל. לבשל, לטגן וכדומה. אבל בשבת אסור.
 מותר בחג להכין "אוכל נפש" – אוכל בשביל הנפש שלנו. (אוכל שיעשה לנו טוב לגוף ולהרגשה).

משנה מסכת מגילה פרק א משנה ה
אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד.

ההבדל בין שבת לחג לפי המשנה:

שבחג מותר לבשל אוכל בשביל החג. בשבת – אסור.

הרב מאיר שמחה הכהן מדווינסק:

יש מצוות שהתפקיד שלהם ליצור קשר (לחבר) את היהודי לקב"ה.

יש מצוות שהתפקיד שלהם לחבר בין האנשים.

בשבת כתוב "אל יצא איש במקומו ביום השביעי" – כל אחד צריך להישאר במקום שלו, ולהתחבר לקב"ה. כמו עיגול שממנו יוצאים קווים לכיוונים שונים. העיגול = הקב"ה, והקווים = כל קו מחבר את הקב"ה ליהודי אחד.

אבל בחג – המצווה היא לחבר את האנשים אחד לשני. ולכן צריך לתת לנו לבשל ולהכין אוכל לכל אורח שיגיע אלינו.

משנה מסכת ביצה פרק ב משנה א

יום טוב שחל להיות ערב שבת: [*]

לא יבשל אדם בתחלה מיום טוב לשבת,

אבל מבשל הוא ליום טוב ואם הותיר הותיר לשבת.

ועושה תבשיל מערב יום טוב וסומך עליו לשבת.

בית שמאי אומרים שני תבשילין.

ובית הלל אומרים תבשיל אחד.

.... ושויין בדג וביצה שעליו שהן שני תבשילין.

אכלו או שאבד לא יבשל עליו בתחלה ואם שייר ממנו כל שהוא סומד עליו

המשנה מדברת על מקרה שיש חג ביום שישי, ואני רוצה בחג להכין אוכל לשבת.

המשנה מביאה שתי אפשרויות:

- א. מבשל אוכל בחג בשביל החג, אבל בכוונה מכין הרבה אוכל, כדי שהשאר אוכל לשבת.
- ב. עושה "ערוב תבשילין". לוקח ביום חמישי – לפני החג שני סוגי אוכל (לפי בית שמאי. אבל לפי בית הלל, מספיק תבשיל אחד). מברך עליהם "ברוך... על מצוות ערוב תבשילין" ואומר שבזכות הערוב הזה יהיה לי מותר להכין אוכל בחג לשבת.
- בית שמאי ובית הלל "שוים" מסכימים כי אם יש לנו דג מצופה בביצה. זה נחשב כמו שני תבשילין, ומותר לפי כולם לעשות ממנו "ערוב תבשילין".

מה קורה אם בטעות אכלתי את הערוב תבשילין בחג? סיום המשנה.

מי שאכל בטעות בחג את הערוב תבשילין, או שהערוב תבשילין אבד.

- א. עדיף שלא יכין אוכל במקרה כזה בחג לשבת.
- ב. אם נשאר אפילו קצת מהערוב, מותר לו להמשיך להכין אוכל בחג לשבת.

למה הערוב תבשילין טוב בשביל להכין אוכל מהחג לשבת? (הברטנורא).

- א. כי אם יכין הרבה אוכל בחג, ייזכר בשבת, וישמור מהאוכל שהכין – את האוכל היותר טוב לשבת.
- ב. כדי לכבד את היום טוב. להראות שיום טוב זה יום חשוב. ואסור להכין בחג אוכל לשבת, אלא אם כן התאמצנו ועשינו ערוב תבשילין.
- ג. חשוב שכל מי שעושה ערוב תבשילין, יגיד שבעזרת הערוב תבשילין, יהיה מותר לכל אחד להכין אוכל מחג לשבת. כי "זכין לאדם שלא בפניו" – מותר לעשות לאדם דבר טוב, גם בלי שידע. (זכין = זכות). והערוב תבשילין שעשיתי בשביל אדם ששכח להכין – עוזר לו.

שאלות על יום טוב.

1. מה ההבדל העיקרי בין שבת ליום טוב? (לחגים מהתורה)?

2. מה למד הרב מאיר שמחה הכהן מדווינסק מהפסוק "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" על ההבדל בין שבת לחג?

3. מה זה "ערוב תבשילין"? כיצד עושים אותו? בשביל מה עושים אותו?

4. מה יעשה אדם שבטעות אכלו לו את העירוב בתוך החג?

5. למה ערוב תבשילין מתיר לנו להכין אוכל מהחג לשבת?

פזרים (עמוד 91).

משנה מסכת מגילה פרק א משנה א

מגילה נקראת: באחד עשר בשנים עשר בשלשה עשר בארבעה עשר בחמשה עשר לא פחות ולא יותר.

כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין בחמשה עשר.

כפרים ועיירות גדולות קורין בארבעה עשר

אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה:

הסבר המשנה:

את המגילה קוראים בזמנים שונים. תלוי היכן אני נמצא. קוראים את המגילה בתאריכים שבין י"א אדר לט"ו אדר.

- א. "כרכין" = עיר שיש לה חומה מתקופת יהושע בן נון ושושן הבירה (שבה קרה הנס לעם ישראל) = קוראים בט"ו אדר.
- ב. עיירות (מקומות שאין להם חומה מימות יהושע) – קוראים בי"ד אדר.
- ג. בכפרים שלא יודעים שם לקרוא, ולכן אין להם שם קריאת המגילה – יכולים לקרוא את המגילה לפני פורים, בימים שהם באים למכור את מה שהם מגדלים בעיר. ימי השוק היו בימים שני וחמישי. (חמישי – לקראת שבת. ויום שני אוכל להמשך השבוע עד יום חמישי).

למה קבעו שעיר מוקפת חומה דווקא מימי יהושע בן נון – תעשה את את פורים בט"ו אדר? הרמב"ם.

לתת כבוד לארץ ישראל. שבזמן של נס פורים – לא היה בה כלום. גם עכשיו, שרוב הערים שהיו מוקפות חומה, היום כבר לא קיימות, זה מזכיר לנו שמה שחשוב זו ארץ ישראל.

למה בשושן הבירה קוראים בט"ו אדר, הרי בימות יהושע בן נון לא היה לה עדיין חומה?

כי בשושן קרה הנס של כל הסיפור של פורים. והם חגגו באותו זמן בט"ו אדר. ולכן הם נשארים בט"ו אדר.

משנה מסכת מגילה פרק ב משנה א

הקורא את המגילה למפרע לא יצא.

קראה על פה קראה תרגום בכל לשון לא יצא.

אבל קורין אותה ללועזות בלעז.

: והלועז ששמע אשורית יצא

הסבר המשנה:

המשנה מדברת על שני נושאים:

- א. איך צריך לקרוא את המגילה?
ב. באיזו שפה אפשר לקרוא את המגילה?

איך קוראים את המגילה?

א. לפי הסדר ("למפרע"). לכן, מי הגיע לקריאת המגילה אחרי שהתחילו לקרוא, לא יכול לשמוע את הסוף ואחר כך להשלים את ההתחלה. כי לא שמע את המגילה לפי הסדר. מההתחלה עד הסוף.

ב. מי שמקריא את המגילה, חייב לקרוא אותה מתוך מגילה, ולא בעל פה.

באיזו שפה צריך לקרוא את המגילה?

א. חייב לקרוא אותה בעברית, ולא בשפה אחרת.

ב. אם קורא אותה לאדם שלא מבין עברית, יכול לקרוא אותה בתרגום לשפה שמבין.

ג. אם קרא אותה בעברית לאדם שלא מבין עברית, השומע קיים את המצווה, למרות שלא הבין מה כתוב.

הרמב"ם:

לומדים מהפסוק "נזכרים ונעשים" שכתוב במגילה על מצוות חג פורים: כמו שאי אפשר לעשות דבר שכבר עבר, כך המצווה לזכור (בעזרת קריאת המגילה) את כל מה שקרה לפי הסדר, ולא להיזכר בסוף, לפני ההתחלה.

רבי מאיר קולונימוס – מה זה "למפרע" לפי החסידות?

"למפרע" = במקרה. מי שקורא את המגילה, ואמר שכל מה שקרה בסיפור המגילה, קרה במקרה. (במקרה המלך בחר באסתר למלכה, במקרה מרדכי שמע את בגתנא ותרש שרצו לרצוח את המלך ועוד) – אדם כזה שלא רואה את הנס שקרה במגילה, לא יצא ידי חובה. כי הוא לא מאמין באמת בקב"ה.

שאלות על פורים:

1. מתי חוגגים את פורים? פרט! _____

2. מתי חגגו את פורים בכפרים הקטנים? למה עשו זאת? _____

3. באיזו שפה צריך לקרוא את המגילה, כדי שכולם יצאו ידי חובה בשמיעת קריאת המגילה? _____

4. באיה מקרה עדיף לא לקרוא את המגילה בעברית?

5. מה זה "כרכין"?

6. כיצד הסביר רבי מאיר קולינמוס את המילה "מפרע" לפי החסידות?

פסח (צו 94).

כל המשניות שנלמד, הן מפרק עשירי במסכת פסחים. כי בפרק הזה מסבירים מה צריך לעשות בליל הסדר כיום? ומה עשו כאשר בית המקדש היה קיים.

משנה מסכת פסחים פרק י

משנה א

ערבי פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך.

ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב.

ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין ואפילו מן התמחוי.

הסבר המשנה:

א. ערב פסח (הרמב"ם – לפחות שעתיים וחצי לפני שהשמש שוקעת, ומתחיל חג הפסח), אסור לאכול אוכל, כדי שיגיע לליל הסדר רעב ויחכה לרגע שיאכל את המצה.

ב. אפילו אדם עני, חייב לאכול (מצה) בהסבה (יושב, ונשען על יד שמאל, ואוכל כך את המצה). צורה שמראה כי הוא אדם חשוב, ובן חורין. (בתקופת המשנה, העשירים היו רגילים לשבת על כריות, ולהישען על כרית אחרת על יד שמאל, ולאכול. בליל הסדר אנחנו צריכים להרגיש ולהתנהג כמו בני מלכים חשובים.

ג. כל יהודי חייב לשתות 4 כוסות יין. ולעני שאין כסף, יקבל כסף מכספי צדקה של "תמחוי" – מקום שדואג לאנשים מאוד עניים.

הרמב"ם על המשנה:

"לא יאכל" – הכוונה לכל אוכל, ולא רק מצות, כי המנהג שלנו, שבכל י"ד ניסן (היום שלפני ליל הסדר) לא אוכלים מצה, כדי לאכול את המצה של ליל הסדר לאחר שחכינו לה, ובתאבון. ולכן ממילא לא יאכל מצות. אלא הכוונה לכל אוכל.

בעלי התוספות:

"אפילו עני" – מכאן לומדים שגם אם עני לא אכל כבר הרבה זמן, וקיבל לפני כניסת החג אוכל, לא יאכל אותו לפני החג, אלא יחכה עוד קצת, ויאכל אותו בחג. (ברור שאם יש חשש שימות מרעב, אם יחכה עוד כמה שעות, אז כן חייב לאכול עוד לפני החג.)

רבי עקיבא איגר – למה כתוב "עד שתחשך"?

לפני שהמציאו את החשמל, כדי לאכול ארוחת ערב, או שאכלו לפני החושך, ובהתחלת הלילה הלכו לישון.

העשירים – קנו נרות. ואכלו בלילה לאור הנרות.

בליל הסדר, גם אדם עני צריך לקבל כסף מהצדקה, שיוכל לקנות גם נרות, ולאכול בלילה.

תוספות – מה זה "עד שיסב" – לאדם עני?

רק אדם עשיר רגיל להסב (לאכול כאשר הוא נשען על יד שמאל). אז העני יכול לחשוב "בשביל מה אני אוכל בהסבה, הרי אני עני, ולא עשיר?" באה המשנה ואמרת לו "נכון שאתה עני. אבל בליל סדר – תרגיש כמו עשיר. תאכל בהסבה.

תוספות – מי מקבל כסף מהצדקה לארבעת הכוסות?

מהמילים של המשנה "ולא יפחתו לן (ולא להם) מארבע כוסות" – זה אומר שרק האבא – עורך הסדר – מקבל את הכסף למה שצריך לליל הסדר, ושאר המשפחה יוצאת ידי חובה במה שהוא עושה.

תוספות – על איזה עני מדובר?

מדובר על עני מאוד. כי מי שיכול לקבל כסף מהתמחוי – הוא מאוד עני. רק אדם שאין לו אפילו אוכל לשתי ארוחות, יכול לקבל כסף מהתמחוי.

שאלות על פסח פרק עשירי, משנה א':

1. ממתי אסור לאכול אוכל לפני חג הפסח? למה? _____

2. כתוב במשנה "אפילו עני בישראל לא יאכל עד שתחשך".

א. מה למד רבי עקיבא איגר מהמילים "עד שתחשך"?

ב. על איזה "עני" מדובר במשנה, לפי התוספות? _____

ג. מה למדו בעלי התוספות מהמילים "עד שיסב" _____

משנה מסכת פסחים פרק י

משנה ב

מזגו לו כוס ראשון:

בית שמאי אומרים: מברך על היום ואח"כ מברך על היין.

ובית הלל אומרים: מברך על היין ואחר כך מברך על היום.

הסבר המשנה:

הכוס הראשונה (מתוך 4 כוסות שיש מצווה מחכמים לשתות בליל הסדר) היא כמו הקידוש שעושים בכל ליל שבת או ערב חג.

בקידוש מברכים 2 ברכות: בורא פרי הגפן" על היין. וברכה על היום (בשבת על שבת, ובכל חג על אותו החג).

השאלה, מה מברכים קודם? על היין או על היום (חג פסח)?

בית שמאי אומרים קודם על החג, ואחר כך על היין.

בית הלל אומרים שקודם על היין ואחר כך על החג.

למה? על כך נאמר בתוספתא:

תוספתא מסכת פסחים (ליברמן) פרק י הלכה ב

מזגו לו כוס ראשון:

בית שמיי אוי מברך על היום ואחר כך מברך על היין - שהיום גורם
ליין שיבא וכבר קדש היום ועדיין יין לא בא

ובית הלל אומי מברך על היין ואחר כך מברך על היום - שהיין גורם
לקדושת היום שתאמר.

הסבר התוספתא:

לפי בית שמאי (שמיי – לפי התוספתא). שותים יין, בגלל החג. אז קודם צריך
להזכיר את החג, ואחרי שאמרנו שאנחנו בחג, מברכים על היין.

לפי בית הלל - בלי היין, לא מברכים על החג. לכן צריך להתחיל ביין.

משנה מסכת פסחים פרק י משנה ג.

הביאו לפניו: מטבל בחזרת עד שמגיע לפרפרת הפת.

הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת ושני תבשילין אף על פי שאין חרוסת
מצוה

רבי אליעזר בר צדוק אומר מצוה.

ובמקדש היו מביאים לפניו גופו של פסח:

המשנה מספרת מה עושים בליל הסדר, ומה עשו בזמן שבית המקדש היה קיים.

"הביאו לפניו" – מביאים לשולחן ירק (כיום זה נקרא "כרפס"). לוקחים עלים או
תפוח אדמה, וטובלים במי מלח או מיץ לימון).

"מטבל בחזרת" – הכוונה שאוכל את החזרת = חסה. שאנחנו משתמשים בה למרור. לא צריך לאכול דווקא חסה, אלא אפשר כל ירק אחר. אבל אם אין לו, אז לפחות יש לו חסה למרור, אז שיאכל ממנה קצת.

"עד שמגיע לפרפרת הפת" – וזה כל מה שאוכלים עד לרגע שנאכל את המצה לפני הסעודה.

"הביאו לפניו מצה וחזרת..." לפני הסעודה, אוכל את המצה, ואחר כך אוכל את החזרת = חסה = מרור. את המרור טובל בחרוסת, ואוכל.

לפי הדעה הראשונה במשנה "אף על פי שאין חרוסת מצווה" – אין מצווה לאכול חרוסת, אבל אוכלים, כי היא בצבע של טיט – הבוץ שבעזרתו בנו לבנים לבנות בתים.

אלא אכלו חרוסת, כי זה בריא לאכול את החסה עם החרוסת. וגם כי החרוסת דומה לטיט.

רבי אליעזר ברבי צדוק אומר שכן יש מצווה לאכול את המרור שטבלו בחרוסת.

מוסיפה המשנה שבמן שבית המקדש היה קיים, באותו זמן, אכלו גם סנדוויץ של "פסח" חתיכה מקורבן פסח עם מצה ומרור.

את המרור אכלו רק אחרי שאכלו מצה, לפי הפסוק "על מצות ומרורים יאכלוהו" – צריך לאכול את קורבן הפסח, או בימינו את המרור, אחרי שאכל מצה. "על מצות" ואחר כך "מרורים".

שאלות על משניות ב' ג':

1. כמה סוגי ירקות צריך להביא בהתחלת הסדר? _____.
2. מה זו "חזרת" הכתובה במשנה? _____.
3. למה טובלים את החסה בחרוסת? כתוב שתי סיבות.
א. _____
ב. _____.
4. איזה "סנדוויץ" אכלו בליל הסדר, כאשר בית המקדש היה קיים?
_____.
5. איזה "סנדוויץ" אוכלי כיום בליל הסדר? _____.

6. מה זה "אפיקומן"? מה אסור לעשות לאחר שאוכלים אותו? פרט!

משנה מסכת פסחים פרק י משנה ד
מזגו לו כוס שני.

וכאן הבן שואל אביו.

ואם אין דעת בבן אביו מלמדו.

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?

שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה, הלילה הזה כולו מצה.

שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות, הלילה הזה מרור.

שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבושל, הלילה הזה כולו צלי.

שבכל הלילות אנו מטבילין פעם אחת. הלילה הזה שתי פעמים. ולפי דעתו של בן אביו מלמדו.

מתחיל בגנות ומסיים בשבח ודורש מארמי אובד אבי עד שיגמור כל הפרשה כולה:

כולנו מכירים את הילד הקטן העומד על הכיסא, ושר את "מה נשתנה".

בשיר זה (המשנה הזאת) מזכירים את כל מה שעושים בליל הסדר שהוא לא דבר רגיל.

המטרה בכל השינויים שעושים – היא לגרום לילד לשאול "למה?", וכך תהיה לנו אפשרות לספר לו על יציאת מצריים, וכך לקיים את המצווה של ליל הסדר "והגדת לבנך" – לספר לילדים על יציאת מצריים.

מצוות "והגדת לבנך" – רמב"ם.

עושים כל מיני דברים מוזרים, כדי לגרום לילדים לשאול. כמו אכילת הכרפס. אבל רצוי לעשות עוד דברים מוזרים, כמו לחלק פרסים ("אגוזים וקליות") למי שישאל שאלות, או יסביר משהו על יציאת מצריים.

או מנהג נוסף שהרמב"ם מביא – לחטוף אחד לשני את המצה...

”מתחיל בגנאי ומסיים בשבח”:

צריך להתחיל לספר על בני ישראל, על מה שהם לא היו בסדר, כמו אברהם ואבא שלו, שבהתחלה היו עובדי עבודה זרה, האמינו בפסלים.

ולסיים בדברים טובים שעשו עם ישראל, כמו שקיבלו את התורה.

כל מי שמספר ולומד יותר על יציאת מצריים – ”הרי זה משובח” – הרי הוא עושה דבר טוב יותר.

רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ח הלכה א

סדור עשיית מצוות אלו בליל חמשה עשר כך הוא:

בתחלה מוזגין כוס לכל אחד ואחד ומברך בורא פרי הגפן

ואומר עליו קדוש היום וזמן ושותה,

ואחר כך מברך על נטילת ידים ונוטל ידיו,

ומביאין שלחן ערוך ועליו מרור וירק אחר ומצה וחרוסת וגופו של כבש הפסח ובשר חגיגה של יום ארבעה עשר,

ובזמן הזה מביאין על השלחן שני מיני בשר אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה.

הלכה ב

מתחיל ומברך בורא פרי האדמה ולוקח ירק ומטבל אותו בחרוסת ואוכל כזית

הוא וכל המסובין עמו כל אחד ואחד אין אוכל פחות מכזית,

ואחר כך עוקרין השולחן מלפני קורא ההגדה לבדו,

ומוזגין הכוס השני וכאן הבן שואל, ואומר הקורא:

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?

שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת והלילה הזה שתי פעמים,

שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה והלילה הזה כולו מצה,

שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבושל והלילה הזה כולו צלי,

שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות והלילה הזה מרורים,

שבכל הלילות אנו אוכלין בין יושבין בין מסובין והלילה הזה כולנו מסובין.

פסק ההלכה של הרמב"ם:

א. מוזגים לכל אחד כוס יין, וכולם אומרים כאילו קידוש.

סדר הקידוש: " בתחלה מוזגין כוס לכל אחד ואחד ומברך בורא פרי הגפן

ואומר עליו קדוש היום וזמן ושותה. הרמב"ם פסק כמו הלל במשנה. קודם בורא פרי הגפן, ואחר כך ברכת היום.

ב. נוטל ידיים, ומברך.

ג. מביאים שני סוגי עלים. (כרפס = עלים או תפוח אדמה, ומרור = חסה). טובל בחרוסת. (בימינו נוהגים לטבול במיץ לימון או מי מלח) כל אחד מהמסובים אוכל לפחות "כזית" מהעלים.
ד. מוזגים כוס שני. ואז הבן שואל "מה נשתנה".

משנה מסכת פסחים פרק י

רבן גמליאל היה אומר כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו ואלו הן: פסח מצה ומרור.

" פסח" על שום שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים מצה על שום שנגאלו אבותינו במצרים מרור על שום שמררו המצריים את חיי אבותינו:

משנה מסכת פסחים פרק י

בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים שנאמר (שמות יג) והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים

לפיכך אנחנו חייבין להודות להלל לשבח לפאר לרומם להדר לברך לעלה ולקלס למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הניסים האלו הוציאנו מעבדות לחירות מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב ומאפילה לאור גדול ומשעבוד לגאולה ונאמר לפניו הללויה:

הרב יעקב בצלאל ז'ולטי.

אבל לא מספיק רק להגיד את הדברים, אלא צריך גם לאכול מרור, לשתות 4 כוסות וכדומה.

הר"ן פוסק שמי שלא אמר "פסח מצה ומרור" לא יצא ידי חובה.

אבל לדעתו, גם מי שלא אמר שום דבר. אבל אכל ושתה את מה שצריך בליל הסדר, קיים את המצווה של "והגדת לבנך". אומנם לא בצורה טובה (כי עדיף גם לספר בפה, ולהגיד את המילים "פסח, מצה ומרור").

משנה מסכת פסחים פרק י

עד היכן הוא אומר?

בית שמאי אומרים: עד אם הבנים שמחה.

ובית הלל אומרים עד חלמיש למעינו מים.

וחותם בגאולה.

רבי טרפון אומר אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים ולא היה חותם.
רבי עקיבא אומר כן ה' אלהינו ואלהי אבותינו יגיענו למועדים ולרגלים
אחרים הבאים לקראתינו לשלום שמחים בבנין עירך וששים בעבודתך
:ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים כו' עד ברוך אתה ה' גאל ישראל.

הסבר המשנה:

בליל הסדר אנחנו קוראים גם את ההלל. השאלה איזה חלק ממנו קוראים (לפני הארוחה של "שולחן עורך").

לפי בית שמאי: קוראים רק את הפרק הראשון "הללויה הללו עבדי ה'".

לפי בית הלל: קורים גם את הפרק השני "בצאת בני ישראל ממצרים".

בסוף המשנה:

מביאים מחלוקת איך מסיימים את אמירת ההלל? ("וחותם"):

רבי טרפון : מסיים "ברוך אתה ה' אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים". **ולא** מסיים בברכה של "ברוך אתה ה'... כמו כל ברכת המצוות. כאשר מקיים מצווה מברך "ברוך אתה .. אשר קדשנו..." ולא אומר עוד פעם "ברוך אתה ה' (ברטנורא).

רבי עקיבא : מסיים כמו רבי טרפון, אבל מוסיף "כן ה' אלוקינו..." **וכן מסיים**

בברכה "ברך אתה ה' גאל ישראל". לפי רבי עקיבא, בסיום ההלל יש ברכה שמתחילה ומסתיימת ב"ברוך". (ברטנורא : כי לפי רבי עקיבא, זה לא כמו ברכת המצוות, כי יש שם גם בקשות "כן יגיענו ה' אלוקינו...").

ההלכה (לפי הברטנורא):

כמו רבי עקיבא. שמתחיל ומסיים את הברכה בסוף ההלל עם "ברוך אתה ה'".

שאלות:

1. מי עושה קידוש בליל הסדר? _____
2. איזה שיר שואל הילד? _____
3. מה המצווה מהתורה, שהיא לא קשורה לאוכל או לשתייה? _____
4. אילו 3 דברים חייבים להגיד בליל הסדר? _____
5. כיצד מסיימים את אמירת ההלל בליל הסדר? ציין את המחלוקת בשאלה זו:
 - א. _____
 - ב. _____
6. אלו פרקים מההלל אומרים לפני הסעודה בליל הסדר? פרט: _____

כוס *lefe* ורביעית. (עמ' 102)

משנה מסכת פסחים פרק י משנה ז'

מזגו לו כוס שלישי:

מברך על מזונו.

רביעי גומר עליו את ההלל ואומר עליו ברכת השיר.

בין הכוסות הללו אם רוצה לשתות ישתה.

בין שלישי לרביעי לא ישתה:

הסבר המשנה:

לאחר הארוחה ("שולחן עורך") מוזגים כוס שניה. ומברכים ברכת המזון, ואז שותים אותה. ("מברך על מזונו").

מוזגים כוס רביעית (כוס אחרונה), ואז משלימים את ההלל, החלק שלא אמרנו לפני האוכל. ואז שותים את כוס היין האחרונה – הרביעית.

סוף המשנה:

מותר לשתות עוד יין בין כוס ראשונה לשנייה. וברור שמותר לשתות בין כוס שניה לשלישית – כי זו הארוחה.

אבל אסור לשתות בין כוס שלישית לכוס רביעית.

סיכום ארבעת כוסות ששותים בליל הסדר:

- א. כוס ראשונה – קידוש.
- ב. כוס שניה – החלק הראשון של ההלל.
- ג. כוס שלישית – ברכת המזון.
- ד. כוס רביעית – סיום ההלל, וסיום ליל הסדר.

הרב סולוביצ'ק:

כל ארבעת הכוסות מזכירים את יציאת מצריים:

- א. כוס ראשונה בקידוש אומרים "אשר בחר בנו מכל עם" וזה קרה ביציאת מצריים.
- ב. כוס שניה – ההגדה – "בצאת ישראל ממצריים".

- ג. כוס שלישית – ברכת המזון – אומרים "ועל שהוצאתנו מארץ מצריים".
 ד. כוס רביעית – סיום ההלל. אומרים את ההלל כדי להגיד תודה על יציאת מצריים.

שאלות:

1. כמה כוסות יין יש מצווה לשתות בליל הסדר? _____.
2. על מה שותים כל אחת מהן? _____

3. ציין בין איזה כוס לאיזה כוס מותר לשתות עוד? ובין איזה כוסות אסור לשתות? _____

4. מה הקשר בין כל אחד מכוסות היין וסיפור יציאת מצריים, לפי הרב סולוביצ'יק? _____

אכילת אפיקומן (צמוד 103).

משנה מסכת פסחים פרק י משנה ח'

ואין מפטירין אחר הפסח אפיקומן.

ישנו מקצתן – יאכלו.

: כולן - לא יאכלו ר' יוסי אומר נתנמנמו יאכלו. נרדמו לא יאכלו.

הסבר המשנה:

"אפיקומן" זו מילה ביוונית, שההסבר שלה מנה אחרונה מתוקה.
 "אין מפטירין אחר הפסח (קורבן פסח) אפיקומן". לאחר אכילת חלק מקורבן פסח (ובמינו – לאחר אכילת המצה של האפיקומן), אסור לאכול מנה אחרונה.

הסיבה : (הרב ישראל ליפשיץ) :

- א. כדי שהטעם של קורבן פסח, וכיום, המצה של האפיקומן.
 - ב. כדי שלא ישתה עוד יין, ישתכר, ולא יצליח לסיים את אמירת ההלל, וסוף הסדר.
- לכן : אם רוצה לשתות דבר בלי אלכוהול – מותר לו.

שאלות:

1. מה זה "אפיקומן"? _____
2. מה אכלו בזמן בית המקדש לאפיקומן? מה אוכלים כיום _____
3. למה אסור לשתות לאחר אכילת האפיקומן? ציין שתי סיבות:
 - א. _____
 - ב. _____

**פרק ו' – להירות מפניצה באחון הולאת, ומארתה
הציבורי. (צמוד 107).**

מבוא:

בתורה אין פסוק שאומר שאסור לי להרוס דברים שהם לא שלי. לומדים זאת בעיקר מהפסוק "ואהבת לרעך כמוך".

הרמב"ם.

צריך לאהוב אחד את השני. צריך שהשני או הדברים (הרכוש) של השני, יהיו חשובים לי כמו הדברים שלי.

כמו שאני רוצה שיתנהגו אלי, אני צריך להתנהג לאחרים. מה שאני רוצה לעצמי, אני צריך לרצות שגם לני יהיה.

את כל זה לומדים מהפסוק "ואהבת לרעך כמוך".

ספר החינוך.

צריך לאהוב כל יהודי. צריך שיהיה לי אכפת מכל יהודי, גם מהאדם וגם מהרכוש שלו.

אני צריך לחשוב מה אני רוצה לעצמי? איך אני רוצה שיתנהגו אלי, או לרכוש שלי? וכך גם להתנהג לשני או לרכוש שלו. לפי הפסוק "ואהבת לרעך כמוך".

ברגע שאכפת לי מהשני כמו שאכפת לי מעצמי, ברור שלא ארצה לפגוע בו, או ברכוש (בדברים) שלו (כמו לרמות אותו, כאשר הוא מוכר לחברו דבר מקולקל, או במחיר יקר וכדומה). וזה מה שאמרו חז"ל "מה ששנוא עליך, אל תעשה לחברך".

הראי"ה (הרב אברהם יצחק הכהן קוק).

צריך לאהוב כל דבר שהקב"ה ברא (גם צמחים או רכוש. על הכל צריך לשמור, ולא להרוס סתם).

עוד יותר צריך לאהוב את בני האדם (כל בן אדם, בלי קשר ליהודי).

עוד יותר צריך לאהוב יהודי. כי היהודים יהיו דוגמא להתנהגות נכונה לכל העולם.

מה שאומרים שצריך "לאהוב" זה לא רק בלב. אלא לעשות. (לדאוג לעני לאוכל, בגדים, וכדומה. לעזור לאדם חדש שהגיע אלינו להיקלט, וכל דבר שיכולים לעזור לשני).

התוספות:

אדם צריך יותר להיזהר שלא להזיק באחרים, מאשר להיזהר שהדברים שלי לא יהרסו, או שלא יפגעו בי.

כללי:

כל אחד צריך להיזהר מאוד שלא לעשות דברים העלולים לגרום לשני להיפגע ברשות הרבים (במקום ששייך לכולם). ואם בגללי, אדם כן נפגע, אני צריך לשלם לו על כל הנזקים שיש לשני.

במשניות הבאות, נלמד מה מותר לעשות ברשות הרבים, ומה אסור.

שאלות:

1. מהיכן לומדים שיש מצוה לא להרוס למישהו אחר?

2. מה למד הרמב"ם מהפסוק "ואהבת לרעך כמוך"? _____

3. הרב קוק (הראי"ה) מדבר על סולם חשיבות. על מה הכי צריך לשמור, על מה פחות וכדומה. מלא את הרשימה, מהחשוב להכי פחות חשוב.
 א. הכי חשוב: _____
 ב. פחות חשוב: _____
 ג. הפחות חשוב: _____
4. לפי התוספות. על מה צריך להיזהר יותר: לא לפגוע באחרים, או לדאוג שאחרים לא יפגעו בי? _____

משנה מסכת בבא קמא פרק ג

משנה א

המניח את הכד ברשות הרבים, ובא אחר ונתקל בה, ושברה - פטור.
 ואם הוזק בה - בעל החבית חייב בנוקו.

נשברה כדו ברשות הרבים והוחלק אחד במים או שלקה בחרסיה -
 חייב.

רבי יהודה אומר במתכוין - חייב.

באינו מתכוין - פטור:

הסבר המשנה:

1. **המקרה:** אדם שם כד (חבית או כל דבר אחר), כי רצה לנוח. ואדם אחר עבר שם, לא שם לב לחפץ, נתקל בו, והכד נשבר. (ראובן שם את התיק שלו ברחוב כדי לנוח. שמעון עבר שם. לא שם לב לתיק, נתקל בתיק, והמחשב שהיה בתוכו נשבר).
- הדין:** מי ששבר - לא צריך לשלם על החפץ שנשבר. (שמעון לא צריך לשלם על המחשב השבור).

2. **המקרה:** כמו הראשון, אבל הנתקל (שמעון) נפצע, או נפל, ודברים שלו נשברו. (נפל, והטלפון שלו נשבר).
- הדין:** בעל הכד צריך לשלם לנתקל (ראובן צריך לשלם לשמעון על הטלפון).
3. **המקרה:** אדם (ראובן) הלך עם כד מים. נתקל במשהו, הכד נפל, והמים נשפכו. אדם אחר (שמעון) עבר, החליק במים, ונפגע.
- הדין:** ראובן חייב לשלם לשמעון על כל הנזקים שקרו לו.
- הטעם (לפי קהתי):** ראובן שנתקל במשהו בשביל, והכד נפל לו – הוא פושע, הוא אשם, כי הוא היה צריך להסתכל לאן הוא הולך, ואז לא היה נופל. ואם הוא אשם שנפל, אז הוא גם צריך לשלם על הנזקים שעשה.
- רבי יהודה אומר:** לפי רבי יהודה, אדם שהולך בשביל, ונתקל במשהו בשביל (אבן וכדומה) – לא פושע. לכן:
- אם המקרה:** ראובן התכוון לקחת את הכד לעצמו:
- הדין:** ראובן חייב לשלם לשמעון. (כי הכד שלו).
- אם המקרה:** ראובן לא מתכוון לקחת את הכד הריק (ואולי השבור) לעצמו.
- הדין:** ראובן לא צריך לשלם לשמעון. (כי הכד כבר לא שלו).

הגמרא:

שאלה: למה שמעון שנתקל בחבית – לא צריך לשלם על החבית ששבר? אדם שהולך ברחוב צריך להסתכל לאן הוא הולך. ואם לא הסתכל – אז הוא אשם, ושישלם לראובן על החבית ששבר לו? (ולא לשלוח הודעות בווטצאפ תוך כדי הליכה, בלי להסתכל מה קורה בשביל).

תשובות:

1. אמרו בשמו של רב – מדובר על מקרה שראובן מילא את השביל בכדים, ולשמעון היה קשה לעבור. ובטעות שבר כד. לכן ראובן אשם.
2. זה קרה בלילה (באפילה), ולא היה שם אור. לכן שמעון לא ראה את הכד. ולכן שמעון לא אשם. וראובן היה צריך לעמוד ולהזהיר את העוברים שם שלא יתקעו בכד.
3. אמר רבי אבא לרב אשי, "כך אמרו בארץ ישראל ('במערבא') – אדם שהולך בשביל, לא מסתכל יותר מידי על השביל. ואם מישהו שם משהו בשביל, הוא חייב להזהיר את העוברים והשבים שיזהרו, ולא יתקעו בחפץ.

שאלות:

1. השלם את הטבלה הבאה על פי המשנה:

המקרה	הדין	למי שייך החפץ?
הניח קש ותבן ברשות הרבים. ומישהו נפגע מזה.		
המקלקל ברשות הרבים		
שם זבל שידרכו עליו ברשות הרבים		

2. "שעל מנת כן הנחיל יהושע את הארץ" (הגמרא). מה למדה הגמרא ממשפט זה, לשאלה האם מותר לאדם להוציא זבל שלו לרשות הרבים בזמנים מסוימים? _____

3. לפי מסקנת הגמרא. האם יתכן שחכמים יגידו לאדם שמותר לו להוציא זבל לרשות הרבים, אבל מצד שני – לכל אחד שמתחשק לקחת את הזבל?

משנה מסכת בבא קמא פרק ג משנה ב

השופך מים ברשות הרבים והוזק בהן אחר - חייב בנזקו.

המצניע את הקוץ ואת הזכוכית והגודר את גדרו בקוצים וגדר שנפל לרשות הרבים והוזקו בהן אחרים - חייב בנזקו:

הסבר המשנה:

1. המקרה: מי ששפך מים לרשות הרבים (שטף את הבית, ואת הדלי עם המים שפך ברחוב. וזה דבר שכולם עושים שם). ועבר אחר, החליק במים ונפצע.

הדין: מי ששפך את המים – חייב לשלם לאדם שנפצע, או על החפץ שנשבר למי שהחליק.

2. המקרה: מי ששם באדמה ברחוב קוצים או זכוכית (אבל לא כיסה אותם כמו שצריך), או שעשה גדר לחצר שלו מקוצים, ומישהו עבר שם ונפצע, או יש נזק לחפצים שלו (החולצה נקרעה...).

הדין: מי ששם את הדברים (למרות שזה היה מקובל לעשות דברים כאלו באותו מקום), חייב לשלם למי שנפגע על הנזקים שלו.

גמרא:

הגמרא מספרת מה עשו חכמים שרצו למנוע נזקים מהקוצים או הזכוכיות שלהם. דברים שלא היו חייבים לעשות על פי ההלכה, אבל הם עשו אותם, כי רצו להיות מאוד זהירים, ולא שאלי מישהו יפגע בגללם:

1. היו קוברים את הזכוכית בתוך השדה שלהם בעומק כזה, שגם אם עברו שם עם המחרשה – המחרשה לא תגיע לזכוכית, ותעלה את הזכוכית על האדמה, ומישהו עלול להיפגע ממנה.
2. רב ששת – היה שורף את הקוצים.
3. רבא – זרק אותם לנהר עמוק (לחידקל), כך שאין סיכוי שמישהו יפגע מהם.

המשך הגמרא: מה צריך לעשות אדם שרוצה להיות "חסיד" – צדיק?

תשובות:

1. רב יהודה – שיקפיד על דברים שעלולים להזיק (גם אם הוא לא חייב).
2. רבא – שיקפיד על עניינים של האבות.
3. ויש אומרים – שיקפיד על מילים של ברכות.

הרב שמואל איידס מסביר את שלושת הדברים:

"חסיד" זה אדם שרוצה להיות יותר טוב ממה שהוא חייב. צריך להיות:

א. טוב לשמים – שיגיד תודה לקב"ה – שיקפיד לברך.

- ב. טוב לבריות – טוב לאנשים – ולכן צריך להיזהר מאוד שלא לפגוע בהם – שיקפיד על הנזיקין.
- ג. טוב לעצמו – שילמד איך להתנהג מהאבות – אברהם יצחק ויעקב.
- כל אחד מהאמוראים (הרבנים הכתובים בגמרא נקראים "אמוראים") אמר דבר אחד משלושת הדברים שאדם חסיד צריך לעשות.

משנה מסכת בבא קמא פרק ג משנה ג.

המוציא את תבנו ואת קשו לרשות הרבים לזבלים והוזק בהן אחר חייב בנזקו.

וכל הקודם בהן זכה.

רבן שמעון בן גמליאל אומר: כל המקלקלין ברשות הרבים והזיקו חייבין לשלם,

וכל הקודם בהן זכה.

ההופך את הגלל ברשות הרבים והוזק בהן אחר - חייב בנזקו:

הסבר המשנה:

רקע:

באותה תקופה, אנשים היו רגילים לשים את הקש – העשבים והלכלוך שהיה להם בחצר – על השביל, כדי שאנשים ידרכו על זה. וזה הפך את הזבל לזבל טוב יותר בשביל הצמחים. (כאשר הזבל היה מוכן על השביל, אחרי שדרכו עליו מספיק, היו אוספים אותו, ושמים אותו בתור זבל לעצים בשדה).

למרות שזה היה מקובל (הרבה אנשים עשו את זה) – חכמים אמרו שאסור לעשות את זה, ונתנו עונש – קנס – למי שכן עשה את זה.

1. המקרה:

מי שהוציא את הקש והתבן (העשבים) שלו לרשות הרבים, ומישהו נפגע בגלל זה.

הדין:

א. מי ששם את העשבים – צריך לשלם למי שנפגע, את הנזק שלו.

ב. בתור עונש – בתור קנס – למי ששם את הקש והתבן ברשות הרבים, למרות שחכמים אמרו שאסור – מותר למי שרוצה לקחת את הקש והתבן לעצמו. והלוקח לא נקרא גנב.

2. המקרה (הכלל):

האומר: רבן שמעון בן גמליאל.

הכלל: כל מי שעשה דבר שמקלקל את רשות הרבים, גורם לרשות הרבים להיות מקום מסוכן. ובגללו קרה משהו.

הדין: מי גרם לסכנה – צריך לשלם למי שנפגע ממנה.

וגם נותנים קנס – עונש – למי ששם ברשות הרבים דבר שמסכן אחרים – שלכל אחד מותר לקחת את מה שהניח. (עונש כפול. מצד אחד אומרים לו – זה החפץ שלך – תשלם על הנזק שעשה. ומצד שני אומרים – מותר לכל אחד לקחת מה ששמת – כאילו זה לא של אף לא אחד).

3. המקרה: אדם שהוציא את הגלל – את הזבל של החיות שלו לרשות הרבים

(כדי שידרכו על הזבל, וכך יהפוך לזבל יותר טוב). ואדם נפגע מהזבל.

הדין: מי ששם את הזבל צריך לשלם למי שנפגע ממנו.

הגמרא:

מי אמר את המשנה שלנו?

תשובה:

אפשרות א': לא רבי יהודה אמר את המשנה. כי רבי יהודה אומר שבתקופה שבה רגילים להוציא את הזבל מהרפת לרכוב, כדי שהאנשים והחיות שעוברות ברחוב, ידרכו על הזבל, ויהפכו אותו ליותר טוב, מותר להוציא את הזבל ולשים אותו ברחוב לשלושים ימים. ואם זה מותר, אז למה שרבי יהודה יגיד מה שכתוב במשנה שלנו, שאם הזיק – צריך לשלם את הנזק? לכן כנראה לא רבי יהודה אמר את המשנה.

אפשרות ב': אפשר להגיד שרבי יהודה אמר את המשנה שלנו. כי אומנם רבי יהודה מרשה להוציא את הזבל לרחוב. אבל כן אומר שמי שמוציא את הזבל לרחוב, צריך לדעת שאם הזבל עשה נזקים למישהו, בעל הזבל צריך לשלם לו את הנזק.

סיפור בגמרא:

ההלכה: אסור "לסקל" – להוציא אבנים מהשדה (שמפריעות לצמחים לגדול) לרחוב – לרשות הרבים.

הסיפור: מעשה באדם שהוציא אבנים מהשד שלו, וזרק אותם ברשות הרבים.

עבר שם חסיד אחד, ואמר לו: "טיפש אחד, למה אתה מוציא אבנים ממקום שלא שייך לך (הכוונה לשדה של אותו האדם), וזורק אותם במקום שכן שייך לך (הכוונה לרשות הרבים)."

צחק אותו אדם ואמר לעצמו "השדה שייכת לי, הוא מדבר שטויות שאומר שהשדה לא שלי, ודווקא הרחוב הוא הבית שלי".

עברה תקופה, ובעל השדה נעשה עני, מכר את השדה שלו, ועבר לגור ברחוב. נתקל באבנים שהוא בעצמו זרק לרחוב, ונפגע מהם. אמר "צדק אותו חסיד. הנה השדה שהייתה שלי – כבר לא שלי. ואת האבנים שזרקתי ממנה זרקתי למקום שבו אני גר היום, והאבנים שזרקתי מפריעות לי ברחוב.

נניט שהיו מהלכים ברשות הרבים – אלוף 113.

משנה מסכת בבא קמא פרק ג משנה ו

שנים שהיו מהלכין ברשות הרבים אחד רץ ואחד מהלך או שהיו שניהם רצים,

והזיקו זה את זה –

שניהם פטורין:

הסבר המשנה:

המשנה קובעת כי לרוץ ברחוב, זה נקרא "שימוש סביר" התנהגות הגיונית ברחוב. לכן:

המקרים: שאם:

א. שניים הלכו ברחוב. או:

ב. אחד רץ, ואחד הולך. או:

ג. שניהם רצו.

והם נתקעו אחד בשני, ועשו נזק אחד לשני:

הדין: לא צריכים לשלם אחד לשני על הנזקים שעשו אחד לשני. כי מותר לרוץ ברחוב...

הגמרא:

"במה דברים אמורים?" באיזה מקרה מדובר במשנה?

תשובת הגמרא: המשנה מדברת רק על שנים שרצו בערב שבת, וא מותר לרוץ ברחוב, כדי להספיק להתכונן לשבת. אבל בשאר הימים – מי שרץ ברחוב הוא לא בסדר, (הוא עושה שימוש לא סביר ברחוב). ולכן:

	המקרה	הדין
1	אחד רץ ופגע באדם שהולך	חייב לשלם להולך את הנזק
2	שניהם רצים, והזיקו אחד לשני	שניהם לא ישלמו (פטורים).

ממשיכה הגמרא ושואלת:

בשביל מה מותר לרוץ בשקיעה לפני שבת? (בין השמשות).

תשובה: רצים לקבל את השבת.

שאלה: מה אומרים כאשר מקבלים את השבת?

תשובות:

א. רבי חנינא – "בואו ונצא לקראת כלה מלכתא" (הכלה המלכה).

ב. יש אומרים שרבי חנינא אמר – "לקראת שבת כלה מלכא".

ג. רבי ינאי – היה מתעטף בטלית, ואומר "בואי כלה, בואי כלה". (מכירים את השיר?...).

הרמב"ם פוסק:

הזמן	המקרה	הדין	הטעם (הסיבה)
ביום חול	אחד רץ ואחד הולך	הרץ משלם להולך	כי הרץ מתנהג בצורה שונה ממה שמקובל ברחוב
בערב שבת	אחד רץ ואחד הולך	הרץ פטור – לא חייב לשלם	כי לפני שבת מותר לרוץ לקבל את השבת
בכל יום, כולל ערב שבת	שניהם רצים	שניהם לא משלמים אחד לשני	שניהם עשו דבר שונה מהמקובל ברחוב

שאלות:

1. האם לרוץ, זה נקרא "שימוש סביר" ברשות הרבים? _____.
2. מתי לפי כל הדעות, מותר לרוץ ברשות הרבים? למה? _____.
3. באלו מילים צריך לקבל את השבת? כתוב שתי דעות:
 - א. _____.
 - ב. _____.

שימור הסביבה (עמוד 114).

פתיחה: גם אדם הנמצא בשטח שלו, חייב להתחשב באחרים ובסביבה, ולכן יש דברים שאסור לעשות אפילו בתוך החצר שלו. המשניות הבאות, מדברות על מה אסור לעשות בתוך השטח הפרטי שלי, כדי שלא אפריע לרבים.

משנה מסכת בבא בתרא פרק ב משנה ג
לא יפתח אדם חנות של נחתומין ושל צבעין תחת אוצרו של חבירו .
ולא רפת בקר.
באמת ביין התירו אבל לא רפת בקר.
חנות שבחצר - יכול למחות בידו ולומר לו איני יכול לישן מקול הנכנסין
ומקול היוצאין.
עושה כלים יוצא ומוכר בתוך השוק
אבל אינו יכול למחות בידו ולומר לו איני יכול לישן לא מקול הפטיש ולא
מקול הרחים ולא מקול התינוקות:

הסבר המשנה:

- א. אסור לאדם לפתוח **בתוך הבית או החצר שלו** "חנות של נחתומים" = מאפיית לחם. או מפעל להכנת צבע. שני דברים שעושים חום ועשן, אם מעליו יש אדם אחר המכין יין. כי העשן והחום של המאפיה הורסים את היין של השכן מלמעלה.
- ב. דעה נוספת: "באמת: ביין התירו" – באמת – כן מרשים לעשות מאפיה, או למפעל להכנת צבע, ליד יין של השכן, כי הגיעו למסקנה שהחום והעשן לא הורסים את היין של ארץ ישראל.
- ג. אבל אסור לעשות רפת של פרות ליד יקב (מקום שמכינים בו יין), כי הריח של הרפת הורס את הטעם של היין.
- ד. מי שרוצה להקים חנות בחצר, ליד הבית. השכנים יכולים להגיד שהרעש של האנשים שבאים ויוצאים מהחנות מפריע להם.
- ה. מותר להכין כלים בבית, ולמכור אותם בשוק. השכנים לא יכולים להתלונן על הרעש של הפטיש כאשר מכינים את הכלים.
- ו. מותר לפתוח בתוך הבית "תלמוד תורה" מקום שמלמדים ילדי תורה. השכנים לא יכולים להגיד כי הרעש של הילדים. כי תלמוד תורה כנגד כולם. הרעש של לימוד תורה – הוא רעש טוב.

ברטנורא:

- א. הריח של העשן של המאפיה – לא מפריע ליין. לכן מותר להקים בחצר מאפיה. אבל אם העשן כן מקלקל את היין – אסור להקים את המאפיה ליד היקב של היין.
- ב. מותר ללמד ילדים, ואי אפשר להגיד שהרעש שהם עושים מפריע לי.
- ג. אבל אם רוצה ללמד דברים שלא קשורים לתורה, כמו חשבון, הנדסה וכדומה – מותר לשכנים לא להסכים, כי הרעש של הילדים מפריע להם...

גמרא:

שאלה: למה הדין במשנה שונה בין ההתחלה לסוף המשנה? (בהתחלה אמרנו שיש דברים, שאסור לי לעשות, רק בגלל שהם מפריעים לשכנים, ובסוף המשנה, אומרים דברים שכן מותר לי לעשות, גם אם זה מפריע לשכנים)?

תשובה: המשנה רצתה ללמד את הדבר החשוב – שמותר ללמד תורה, גם אם הרעש של הלימוד או התלמידים מפריע לשכנים. ומדובר אחרי תקנת יהושע בן גמלא.

מה עשה רבי יהושע בן גמלא?

בהתחלה: ילד שהיה לו אבא שיכל ללמד אותו תורה, האבא לימד אותו. ילד שאבא שלא יודע תורה – גם הוא לא למד תורה.

בהמשך, פתחו בית ספר – רק בירושלים. לפי הפסוק "כי מציון (ירושלים) תצא תורה, ודבר השם מירושלים"

בהמשך, פתחו בתי ספר בכל הערים, לנערים בגיל 16 – 17. מי שהפריע – המלמד היה יכול לזרוק אותו מבית הספר, וזהו.

עד שבא רבי יהושע בן גמלא, ואמר שיפתחו בתי ספר בכל עיר, לילדים מגיל 6 – 7 (כמו היום!!!).

זאת אומרת שמה שהיה חשוב ללמד במשנה הזאת – שלימוד תורה הוא חשוב, גם אם הוא של ילדים קטנים, וגם אם הוא מפריע לשכנים.

מה המרחק שצריך שיהיה בין העיר לעצי הפרי?

משנה מסכת בבא בתרא פרק ב משנה ז
 מרחיקין את האילן מן העיר עשרים וחמש אמה.
 ובחרוב ובשקמה חמשים אמה .
 אבא שאול אומר כל אילן סרק חמשים אמה.
 אם העיר קדמה קוצץ ואינו נותן דמים ואם האילן קדם קוצץ ונותן דמים .
 ספק זה קדם ספק זה קדם קוצץ ואינו נותן דמים:

הסבר המשנה:

חכמים אסרו לשתול עצי סרק (עצים שאין להם פרות) קרוב לעיר, כי זה לא יפה (אולי זה פוגע בנוף של העיר...).

לפי חלק מהמפרשים, זה אסור רק בארץ ישראל. כי בארץ ישראל חשוב לנו לדאוג שהערים תיהנה יפות.

הרמב"ן:

האיסור לשתול עצי סרק ליד העיר – הוא דווקא בארץ ישראל.
 אבל בחו"ל "הלוואי תנוול בפני יושביה" הלוואי והערים בחו"ל לא יהיו יפים בעיני היהודים הגרים בה. (החתם סופר – מסביר למה התכוון הרמב"ן, כאשר אמר שהלוואי שבחו"ל העיר לא תהיה יפה בעיני מי שגר בה – הכוונה ליהודים, שהלוואי שלא ירגישו נעים בחו"ל, ויעלו חזרה לארץ ישראל).

סיכום הדעות במשנה:

האומר	סוג העץ	המרחק הנדרש מהעיר
אין	אילן (סרק ללא פרות)	25 אמות
אין	חרוב ושקמה	50 אמות
אבא שאול	אילן סרק	50 אמות

החלק השני של המשנה – אם יש עצים ליד העיר – כורתים אותם (מורידים

אותם). השאלה היא האם בעלי עץ יקבל כסף על העץ שהורדנו לו:

מי היה לפני מי?	מה עושים לעצים?	האם בעל העץ מקבל תשלום על זה שהורדנו אותו?
העיר הייתה לפני ששתלו את העצים	מורידים את העצים (כורתים)	לא
העץ היה לפני הקמת העיר	מורידים את העצים (כורתים)	בעל העץ מקבל כסף על העץ
לא יודעים מי היה קודם	מורידים את העצים (כורתים)	לא

דין גורן (מקום שבו מוציאים את גרעיני החיטה מהצמחים) – עמוד 117.

משנה מסכת בבא בתרא פרק ב משנה ח
 מרחיקין גורן קבוע מן העיר חמשים אמה.
 לא יעשה אדם גורן קבוע בתוך שלו אלא אם כן יש לו חמשים אמה לכל רוח
 ומרחיק מנטיעותיו של חבירו ומנירו כדי שלא יזיק:

הסבר המשנה:

גורן = מקום שאליו אוספים את כל התבואה (הצמחים של החיטה וכדומה). סם מפרידים את גרעיני החיטה מהצמח והקליפות (המוץ). ונשארים רק הגרעינים שמהם מכינים קמח.

הקליפות של החיטה מאוד דקות וקלות. הדרך להפריד בין הקליפות = המוץ, לגרעינים, היא להעיף את הגרעינים באוויר, הקליפות עפות ברוח, והגרעינים נופלים על הרצפה.

הפעולה הזאת עלולה להעיף את כל הקליפות לתוך העיר. וזה לא נעים לגור בעיר, ולקבל לחצר את הקליפות שהגיעו לעיר...

לכן: אסור לעשות גורן ליד העיר, שזה לא יפריע למי שגר בעיר.

המרחק שהקליפות עפות מגיע ל 50 אמות (כ 30 מטרים). לכן:

- א. "גורן קבועה" – מקום שכל שנה עושים את העבודה הזאת, אסור לעשות אותו במרחק הקטן מ-50 אמות מהעיר.
- ב. מי שרוצה לבנות גורן באדמה שלו בתוך העיר, צריך לדאוג שהגורן תהיה רחוקה לפחות 50 אמות מכל הבתים בסביבה.
- ג. גם מחוץ לעיר, צריך לשמור מרחק בין הגורן לשדה של החבר שלו. (לא דווקא חבר שלו, אלא מכל שדה הקרובה לגורן).

הרא"ש (רבנו אשר):

- א. בכל מקום שחכמים ידעו להגיד מה המרחק שצריך לשמור בין דבר שלי שמזיק לאחרים, למקום של האחרים, הם כתבו את המרחק. (כמו שראינו, 25 אמות, 30 אמות ו-50 אמות).
- ב. בדברים שאי אפשר להגיד מרחק קבוע – חכמים לא אמרו מרחק מדויק, אלא רק אמרו שצריך להרחיק את הדבר שלי שמפריע לאחרים, למרחק שכבר לא יפריע לאחרים ("בכדי שלא יזיק").
- ג. התורה אומרת לנו לא לעשות דברים שעלולים להפריע לאחרים. כי "דרכיה דרכי נועם, וכל נתיבותיה שלום".

המרחק שצריך להתרחק מהעיר עם דברים שעושים ריח רע (עמוד 118).

משנה מסכת בבא בתרא פרק ב משנה ט

מרחיקין את הנבילות ואת הקברות ואת הבורסקי מן העיר חמשים אמה.
 אין עושין בורסקי אלא למזרח העיר.
 רבי עקיבא אומר לכל רוח הוא עושה חוץ ממערבה ומרחיק חמשים אמה:

הסבר המשנה:

- המשנה מדברת על המרחק והכיוון שצריך להיות בין העיר לדבר שעושה ריח רע.
- א. נבילות – חיות שמתו.
- ב. קברות – בית קברות.
- ג. בורסקי – מפעל שבו מכינים דברים מעורות של חיות.

במשנה מדברים שיש הבדל גם באיזה צד עושים את המפעל (הבורסקי).

הרמב"ם מסביר את המשנה:

- א. כל דבר שעושה ריח רע, אסור להקים אותו במרחק הקטן מחמישים אמות מהעיר. (נבילות, קברות ובורסקי).
- ב. מי שרוצה לבנות מפעל מעיבוד עורות (שמכינים בו דברים מעור, כמו תיקים, מעילים וחגורות), צריך להתרחק מהעיר לפחות 50 אמות, כדי שהריח המסריח של המפעל לא יגיע לעיר.
- ג. מפעל לבורסקי צריך לבנות:
1. דווקא בצד מזרח של העיר.
 2. רבי עקיבא – מותר מכל צד, חוץ מצד מערב.

מה מיוחד בצד מזרח?

- א. בארץ ישראל אין הרבה רוחות מזרחיות שיביאו את הריח לעיר.
- ב. הרוח המזרחית עושה את הריח הרע – ריח חלש, שלא מפריע.

למה רבי יהודה אומר, שאפשר בכל כיוון, חוץ מצד מערב?

כי כאשר בית המקדש היה קיים – התפללו לכיוון מערב, כי כתוב ש"השכינה במערב" הקב"ה נמצא בצד מערב, ולא רוצים שיתפללו לכיוון שיש בו ריח רע.

הרב ישראל ליפשיץ:

שואל: כדור הארץ עגול. לכן לכל מקום אני יכול להגיד שהוא במזרח, או במערב. הכל זה יחסית למה? (לדוגמה. מי שגר בקרית שמונה – הוא יגיד שהוא נוסע דרומה – לחיפה. אבל מי שגר בתל אביב, יגיד שהוא נוסע צפונה לחיפה).

לכן הוא אומר שמה שחכמים אומרים ש"שכינה במערב" זה לא סתם כיוון מערב, אלא יש בזה הסברים גבוהים וקשים, שלא כל אחד יכול להבין (קבלה).

שאלות:

1. מלא את הטבלה הבאה:

הטעם – הסיבה	הכיוון שאסור לעשות	המרחק שצריך לשמור	הדבר שאני רוצה לעשות
			לפתוח מאפיה ליד שכן שיש לו רפת
			אילן סרק

			עץ חרוב ושקמה
			גורן קבועה
			בית קברות
			מפעל לעיבוד עורות

2. מה מיוחד בכיוון מזרח לפי הרמב"ם?

א. _____

ב. _____

3. מה מיוחד בכיוון מערב לפי הרב ישראל ליפשיץ?

4. מה מותר לי לעשות בבית שלי, למרות שהשכנים אומרים שהרעש מפריע

להם? _____

פרק ז' – כבודו של אדם (עמוד 119).

מבוא:

בתורה אנחנו רואים כי האדם הוא דומה לאלוקים "כי בצלם אלוקים ברא את האדם". לכן כל כך חשוב לכבד כל אדם. ואם אני פוגע באדם – אני כאילו פוגע בדמותו של הקב"ה.

רבי עקיבא לומד מהפסוק "ואהבת לרעך כמוך", שלא תגיד "אם הוא העליב אותי, אז אני אעליב אותו".

ר' תנחומא אומר: מי שפוגע באדם אחר הוא פוגע בקב"ה, שכתוב "בדמות אלוקים ברא אותו".

הרמב"ם:

גם אם צריך לתת עונש למישהו שעשה דבר רע, צריך להשתדל להעניש כמה שפחות. ומה שצריך להעניש – צריך לעשות זאת במינימום של בושה של מקבל העונש.

הכבוד שצריך לתת לכל אדם, צריך להגיע מתוך ההרגשה שאם אני לא מכבד אדם, זה כאילו אני לא מכבד את הקב"ה. לכן אני צריך לכבד מכל הלב, ולא רק כלפי חוץ.

משנה מסכת אבות פרק ב משנה י

הם אמרו שלשה דברים :

רבי אליעזר אומר : יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך".

ואל תהי נוח לכעוס.

ושוב יום אחד לפני מיתתך.

והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים.

והוי זהיר בגחלתן שלא תכוח

שנשיכתן נשיכת שועל ועקיצתן עקיצת עקרב ולחישתן לחישת שרף וכל

דבריהם כגחלי אש:

הסבר המשנה:

במשניות הבאות, אומרים תלמידי רבי יוחנן בן זכאי, בשאלות איך צריך להתנהג אחד לשני?

משנה שלנו מביאה את רבי אליעזר שאומר: "יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך" – לא מספיק לא לפגוע ולעשות רע לאדם אחר. אלא צריך לנסות להרגיש מה שהוא מרגיש, להדהות אתו, להבין מה קשה לו. ושם לנסות לעזור לו. להרגיש כאילו הוא ממש חלק ממני.

מסכתות קטנות:

כמו שאני לא רוצה שיפגעו בי, ויגידו עלי דברים רעים, אני צריך להיזהר לא לעשות את זה לאנשים אחרים.

הרב שמואל די אוזידא:

א. בני אדם מכבדים ואוהבים את מי שמכבד אותם. לכן אם אני מכבד את השני, אני בעצם מביא כבוד לעצמי.

ב. כמו שאם מישהו מעליב אותך – אתה תענה לו, ותגן על עצמך, כך גם אם תראה מישהו פוגע באדם אחר, תצעק על מי שפגע, שהוא לא בסדר. תשמור על השני, כמו שאתה שומר על עצמך.

שאלות:

1. כאשר אני פוגע באדם אחר, במי אני עוד פוגע? מאיזה פסוק לומדים את זה?

2. למה מתכוון רבי אליעזר, כאשר הוא אומר "יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך"?

3. כיצד מסביר הרב שמואל, שברגע שאני מכבד אדם, בעצם אני נותן לעצמי כבוד?

4. כיצד מקיימים את מצוות "ואהבת לרעך כמוך" לפי הרב שמואל?

משנה מסכת אבות פרק ב משנה יא

רבי יהושע אומר: עין הרע ויצר הרע ושנאת הבריות,

מוציאין את האדם מן העולם:

ברטנורא:

"שנאת הבריות" – הכוונה שאני שונא סתם מישהו = "שנאת חינם".

הרמב"ם – מדברים על אדם ששונא להיות עם אנשים, ואוהב לחיות לבד. וברור שגם אנשים לא ירצו להיות חברים שלו.

הברטנורא: הכוונה לאדם קשה – קשוח, לא נחמד לאנשים, ולכן לא אוהבים אותו.

שאלה:

מה גורם לנו לשנוא אדם אחר לפי:

א. הברטנורא - _____

ב. הרמב"ם - _____

להתייחס נכון לרכוש ה' החבר - צאוק 122.

משנה מסכת אבות פרק ב משנה יב

רבי יוסי אומר יהי ממון חברך חביב עליך כשלך.

והתקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך.

וכל מעשיך יהיו לשם שמים:

הסבר המשנה:

במשנה הקודמת, דיברנו שצריך לכבד כל אדם. במשנה הזאת – מוסיפים שצריך לשמור על הרכוש של השני, כאילו זה שלי.

- אדם חייב להתאמץ לנסות ללמוד תורה. מי שלא מוכן להקיע בלימוד תורה – לא יצליח ללמוד תורה.
- כל מה שאתה עושה – תחשוב על זה, שאתה רוצה לקיים מצווה ("לשם שמיים"). לדוגמא: תתן צדקה לעני, ותחשוב: אני רוצה לקיים מצווה לתת צדקה לעני, וגם נותן לעני כי אי מרחם עליו, ורוצה לעזור לו.

הרב שמעון בן צמח:

המשנה לא באה להגיד שאסור לי לגנוב, או להרוס דברים שלא שייכים לי. כי את זה אומרים בהלכה, בלי קשר למשנה הזאת.

אלא החידוש של המשנה הזאת, שאני צריך לנסות לשמור על הדברים של השני, כמו שאני שומר על הדברים שלי.

בגמרא מופיע מקרה של אדם שלא שמר על הבגד של השני, וקיבל עונש על כך:

דוד המלך, חתך את המעיל של שאול, כאשר שאול ניסה לרדוף אחרי דוד ולהרוג את דוד. בגלל שהוא הרס את הקצה של המעיל של שאול, כאשר דוד היה זקן, כתוב "ויכסוהו בבגדים ולא יחס לו". הבגדים לא חיממו את דוד.

מי ששומר על הדברים של אדם אחר, כמו שהוא שומר על הדברים שלו, הוא נוהג מנהג חסידות – מתנהג יותר יפה ממה שהוא חייב להתנהג.

שאלות:

1. רבי יוסי מזכיר שלושה דברים שצריך להשתדל לעשות. ציין שניים מהם.
 - א. _____
 - ב. _____
2. רבי יוסי מזכיר את החובה לשמור על הדברים – הרכוש של השני. האם בדבריו הוא מתכוון שאסור למשל לגנוב? נמק!

3. הגמרא מביאה מקרה מהתנ"ך של אדם שפגע ברכוש של השני, ונענש בידי הקב"ה כאשר היה זקן. מי נענש? על מה נענש?

המלבין פני חברו (צמח 123).

משנה מסכת אבות פרק ג משנה יא

רבי אלעזר המודעי אומר: המחלל את הקדשים, והמבזה את המועדות, והמלבין פני חברו ברבים, והמפר בריתו של אברהם אבינו עליו השלום, והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה, אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעולם הבא:

הסבר המשנה:

המשנה הזאת מלמדת אותנו ערך חשוב: אדם יכול לקיים מצוות, לעשות דברים טובים, ובכל זאת אין לו חלק לעולם הבא. והכל בגלל שהוא מזלזל בכל מיני דברים. (דברים הקשורים לדברים שבינו לקב"ה, ודברים שבינו לאדם אחר).

רבי יוחנן לומד מהסיפור של תמר, שנכנסה להריון מהאבא של בעלה ז"ל – מיהודה, (היא עשתה זאת בכוונה). כאשר יהודה מגלה שהיא בהריון (הוא לא ידע עם מי הוא שוכב. הוא היה בטוח שזו סתם זונה, כי היא התחפשה לזונה, כדי להיכנס להריון ממנו), הוא נותן הוראה להוציא אותה להורג בשרפה. היא שולחת לו רמזים שבעצם

הוא הכניס אותה להריון. לא אומרת במפורש, כי היא אמרה "אם הוא יודה, ולא יוציא אותי להורג – זה נהדר.

אם הוא יתבייש להודות שהוא אשם – אני מעדיפה שישרפו אותי, מאשר להעליב אותו לפני כולם.

מסיפור זה המופיע בספר בראשית, לומדים חכמים – שעדיף שיהרגו אותי, מאשר לפגוע בשני.

הראי"ה:

אנחנו צריכים להבין, כי אם לא מכבדים את השני, הוא מסכן, ולא פעם ירגיש שטוב היה לו למות. לכן אם אני פוגע באדם אחר – אני מוריד את עצמי לדרגה נמוכה מאוד. ומוטב שלא הייתי חי, אם אני יורד לרמה כזאת נמוכה.

שאלות:

1. רבי אלעזר המודעי מזכיר במשנה דברים שמי שעושה אותם, למרות שהוא יודע תורה (אוכל אוכל כשר, שומר שבת ועוד), בכל זאת "אין לו חלק לעולם הבא" – לאחר מותו הקב"ה יעניש אותו. ציין דוגמא לעבירה הקשורה לקשר בינו לבין הקב"ה, ועבירה הקשורה ליחסים בין בני אדם.

2. הרב קוק מסביר למה עדיף למות, מאשר לבייש אדם אחר. הסבר את דבריו.

הוי מקבל את כל האדם (עמוך 124).

משנה מסכת אבות פרק ג משנה יב

רבי ישמעאל אומר הוי קל לראש

ונוח לתשחורת

והוי מקבל את כל האדם בשמחה:

הסבר המשנה:

המשנה באה לתת לנו דרך איך להסתדר טוב עם אנשים :
 לשמוע בקול מי שנמצא מעלי (המנהל, המורה, המפקד וכדומה).
 ולהיות עדין ומתחשב באילו הנמצאים מתחתי – שאני אחראי עליהם.
 "הוי קל לראש" – תקבל בקלות את הראש – את מי שנמצא מעליך, את החכמים,
 הרבנים וכדומה.
 "ונוח לתשחורת" – תהיה נוח ונחמד למי שהשערות שלו עדיין שחורות – שהוא עדיין
 צעיר.

"והוי מקבל את כל האדם בשמחה" – קבל בשמחה ובצורה כל אדם, ולא משנה אם
 הוא זקן או צעיר, חשוב ממך, או חשוב פחות ממך.

הרב מנחם מנדל שניאורסון – חב"ד.

המשנה הזאת נאמרה ע"י רבי ישמעאל שהיה כנראה כהן גדול. דווקא הוא – בדרגה
 הגבוהה שלו, שיכול להרגיל גאווה, ושהוא יותר חשוב מכולם, מלמד אנו להתייחס
 בענווה, בצורה יפה – לכל אחד, ולא משנה מי הוא.
 אך יש מקרים שהאדם "מצויג" שהוא עניו, וזה פוגע יותר. לכן הוא אומר לנו – תקבל
 כל אדם בשמחה, בענווה ובאהבה אמתית.

שאלות:

1. רבי ישמעאל מציין למי צריך לתת יחס טוב ויפה. ציין שתי קבוצות אנשים
 שהוא מזכיר :
 א. _____
 ב. _____
2. מי אמר את אשר כתוב במשנה? מה היה מיוחד האישיות שלו שגרמה דווקא
 לו להגיד את הדברים האלו? _____

3. האם כל אדם שמתנהג בענווה הוא באמת עניו? _____
4. כיצד נגיב לאדם כמו בשאלה 3?

חביב אדם שנברא בצלם (צמור 125).

משנה מסכת אבות פרק ג משנה יד
הוא היה אומר חביב אדם שנברא בצלם.
חבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם : שנאמר (בראשית ט) "בצלם אלהים
עשה את האדם".
חביבין ישראל שנקראו בניים למקום .
חבה יתירה נודעת להם שנקראו בניים למקום, שנאמר (דברים י"ד) "בניים
אתם לה' אלהיכם".
חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה.
חבה יתירה נודעת להם שניתן להם כלי חמדה שבו נברא העולם שנאמר
(משלי ד) "כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו:

רבי עקיבא אומר לנו שכל אדם הוא חשוב, כי הוא נברא בצורה של הקב"ה ("בצלם
אלוקים ברא את האדם").

אבל אפשר להגיע לדרגות גבוהות יותר, מאשר סתם אדם.

המדרש מספר:

הלל הזקן סיים להעביר שיעור, ויצא עם התלמידים שלו.

שאלו אותו התלמידים : לאן אתה הולך?

ענה להם : לקיים מצוה.

שאלו אותו : איזו מצוה?

ענה : להתקלח.

שאלו אותו : להתקלח זו מצוה?

ענה להם: כן! אם יש תמונה של המלך, כולם דואגים לנקות את התמונה, ושתראה טוב. לי, כמו לכל אדם, יש את הצורה של הקב"ה. ברור שאני מקיים מצוה, כאשר אני מתרחץ.

הרב שמעון בן צמח דוראן:

יש דרגות של קדושה בעולם.

א. חיות.

ב. כל האנשים (אדם) – הם מעל לחיות, כי כל בני האדם נבראו "בצלם אלוקים". "כי בצלם אלוקים ברא את האדם". כל בני האדם שווים שיש להם שכל, וזה הופך אותם לטובים יותר מהחיות. אבל גם דומים לחיות, שהם אוכלים, שותים, ובעלי תאוות וכדומה.

ג. עם ישראל – הם נקראים "בנים" – "בנים אתם לה' אלוקיכם". עם ישראל עם סגולה, כי עם ישראל הם הבנים של הקב"ה. עם ישראל הבנים של הקב"ה, ובנים נשארים בנים, גם אם הם מתנהגים לא יפה לקב"ה.

ד. בני ישראל כאשר הם לומדים תורה. "רצה הקב"ה לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות". בעזרת התורה – עם ישראל יכול להפוך לעם קדוש עוד יותר מהאבות – אברהם, יצחק ויעקב.

שאלות:

1. האם מי שהולך לספר, יכול לקיים בזה מצווה? אידך? _____

2. הרב שמעון בן צמח דוראן מונה מספר דרגות (רמות שונות) של קדושה. כתוב את הדרגות השונות.

אוף מכובד על הבריות (עמוד 127).

משנה מסכת אבות פרק ד משנה ו

רבי יוסי אומר כל המכבד את התורה - גופו מכובד על הבריות.

וכל המחלל את התורה - גופו מחולל על הבריות:

רבנו יונה:

- א. "כבוד התורה" = לא להניח ספרי קודש על הרצפה, לא לשבת על ספסל שיש עליו גם ספרי קודש, וכדומה.
- ב. כל מי שמכבד חכמים זה סימן שגם הוא אדם טוב, וצריך לכבד אותו.
- ג. כל מי שלא מכבד חכמים – סימן שיש בו גם משהו רע.
- ד. לכן, מי שמכבד את התורה ואת חכמים – הקב"ה עוזר מהשמים, שאנשים יכבדו אותו.

שאלות:

1. כתוב שני דברים שהם דוגמא ל"כבוד תורה".

א. _____

ב. _____

2. המשנה כותבת כי מי שמכבד את החכמים זה סימן שהוא גם אדם טוב.

האם תוכל להסביר למה? _____

משנה מסכת סנהדרין פרק ד משנה ה

כיצד מאיימין את העדים על עדי נפשות?

היו מכניסין אותן ומאיימין עליהן "שמא תאמרו מאומד ומשמועה עד מפי עד ומפי אדם נאמן שמענו או שמא אי אתם יודעין שסופינו לבדוק אתכם בדרישה ובחקירה?

הוּו יודעין שלא כדיני ממונות דיני נפשות. דיני ממונות אדם נותן ממון ומתכפר לו. דיני נפשות דמו ודם זרעיותיו תלוין בו עד סוף העולם.

שכן מצינו בקין שהרג את אחיו שנאמר (בראשית ד') "דמי אחיך צועקים". אינו אומר דם אחיך אלא דמי אחיך, דמו ודם זרעיותיו.

דבר אחר: דמי אחיך שהיה דמו מושלך על העצים ועל האבנים. לפיכך נברא אדם יחידי, ללמדך שכל המאבד נפש אחד מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו איבד עולם מלא. וכל המקיים נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא.

ומפני שלום הבריות: שלא יאמר אדם לחבירו אבא גדול מאביך, ושלא יהו מינין אומרים הרבה רשויות בשמים.

ולהגיד גדולתו של הקדוש ברוך הוא: שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד וכולן דומין זה לזה.

ומלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון, ואין אחד מהן דומה לחבירו.

לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר "בשבילי נברא העולם".

ושמא תאמרו מה לנו ולצרה הזאת? והלא כבר נאמר (ויקרא ה') "והוא עד או ראה או ידע. אם לא יגיד" וגומר.

ושמא תאמרו: מה לנו לחוב בדמו של זה? והלא כבר נאמר (משלי י"א) "באבוד רשעים רנה":

הסבר המשנה:

המשנה שלנו מדברת על אנשים שראו אדם עושה דבר נורא, שמגיע לו עליו עונש מוות. העדים מגיעים לבית הדין, ושם צריך לחקור אותם, לבדוק מהם ראו בדיוק. בהתחלת המשנה, אומרים מה אמרו לעדים, כדי שיבינו כמה הם צריכים להיזהר. כי אם בגללם יוציאו את האדם להורג, ואחר כך יתברר כי הם לא העידו מספיק מדויק, או שיקרו, כבר אי אפשר להחזיר את האדם לחיים. (לעומת המקרה שהעדים אמרו שאחד חייב לשני כסף, והתברר שהעדים שיקרו, תמיד נוכל לקחת כסף ולהחזיר לאדם שלקחנו ממנו בטעות).

בסוף המשנה, מסבירים לעדים כי אסור להם לפחד להעיד על מה שהם ראו. גם אם בגללם – יהרגו אדם, זה בסדר, כי צריך לשמוח כאשר רשע כזה מת. כמו שכתוב "באבוד רשעים (כאשר הרשעים מתים) – רינה (צריך לשמוח).

מכילתא דרבי ישמעאל:

לוחות הברית היו כתובים על שני אבנים. מול השורה הראשונה באבן הימנית, שכתוב בה "אנוכי ה' אלוךך" – כתוב על האבן השמאלית "לא תרצח". מזה לומדים כי מי שרוצח, הופך את הקב"ה כאילו לקטן יותר. "ממעט דיוקונו של מלך".

משל למה הדבר דומה? (איזה סיפור יסביר לנו את מה שאמרנו?). למלך (בן אדם) שנכנס לעיר, ושם שם תמונות של עצמו, בובות בצורה של עצמו. לאחר זמן, באו אנשים ושברו חלק מהבובות, וקרעו חלק מהתמונות של המלך. ברור שזה פוגע במלך, והופך אותו ליותר קטן. לכן מי שעשה את זה עלול לקבל עונש. כך, מי שהורג אדם סתם כך, הוא פוגע בקב"ה, כי האדם נברא "בצלם אלוקים". בדמות של הקב"ה.

שאלות:

1. כאשר אנחנו רוצים לחקור עדים, שבגלל העדות שלהם, נוציא אדם להורג. עלינו להכין אותם לעדות הזאת. ציין שני דברים שונים כיצד להכין את העדים לעדות כזאת.

א. _____

ב. _____

2. למה מי שהורג סתם בן אדם, הוא פוגע בקב"ה? הסבר את תשובתך בעזרת המשל המופיע במכילתא על לוחות הברית. _____

אימור פורה!!! בהצלחה באצרות!!!

סיכום, כתב וערך – יהודה רוזנברג. אלול תשע"ו.